

A MAGYAR ZSIDÓSÁG
ALMANACHJA

NUMERUS CLAUSUS

SZERKESZTETTE:

BETHLEN PÁL

KIADJA:

A MAGYAR ZSIDÓSÁG ALMANACHJA
+ KÖNYVKIADÓVÁLLALATA

Előszó

Első elgondolásában ez a könyv nem a magyar zsidóságnak készült. Az volt a szándékunk, hogy összehordunk minden hozzáférhető igazságot, minden meggyőző érvet és minden készséges erőt a numerus clausus ellen, aztán eléletárjuk munkánk eredményét mindazoknak, akiknek állásfoglalása ebből a szempontból fontos. Reméltük: a jóhiszeműséget és az elfogulatlan-ságot mindenesetre sikerül majd meggyőznünk igazunkról és annak az álláspontunknak a helyességéről, hogy míg a már egyébként kétségtelen békülő és kiengesztelő szándék megtorpan e jogfosztó törvényalkotás előtt, nem juthat el a konszolidációig.

A munka során azonban örömmel teljes meglepetéssel tapasztaltuk, hogy nyitott ajtókat döngöztünk: bárhová fordultunk, mindenütt a miénkkel tökéletesen azonos fölfogásra és küzdési készségekre találtunk. Kitűnt, hogy a magyar közéletben, sőt magában a kormánytámogató egységes párlban is többsége van a jogegyenlőség elvének, a megbékülésnek és ezen át a konszolidációnak, amelyhez az utat csak a numerus clausus, ez a szerzett jogokat konfiskáló és az ország lakosságának egy részét megalázó törvény torlaszolja el.

Mire elkészült, így a magyar zsidóság érdeklődésére kétszerezsen igényi tarthat ez a könyv.

Megtudja belőle, hogy a felfordulás és felforgatás néhány keserves esztendeje nem volt elég a sokévtizedes tradíciókkal büszkélkedő, világhíres magyar liberalizmus elpusztítására, megtudja, hogy a magárahagyottság érzésére nincs már több oka, mert nagy azok száma, akik az alkotmányosság keretei között szívesen küzdenek vele együtt elvitatott jogai védelmében.

Akik pedig még mindig azon igyekeznek, hogy a törvényt, amelyef megszületésének körülményei csak a forradalmi évekre

korlátoztak, átmentsék a lábbadozás és a teljes gyógyulás idejére, ne zárják el szívüket és értelmüket annak az emelkedett kereszténységnek az érvei és megállapításai elöl, amelynek ebben a könyvben olyan reprezentánsai vannak, mint Apponyi Albert gróf, Rákosi Jenő, Antal Géza, Szász Károly, Lukács György, Haypál Benő és Duszik Lajos, a miskolci lelkész.

Nem hisszük a klasszikus mese nagyzási hóbortjában fölfújódott békájaként, hogy ez a könyv most már majd mindent rendbehoz, hogy a kötetbe gyűjtött nagyszűlyű állásfogalások nyomán azonnal visszatér a régi állapot, de igenis valljuk, hogy szolgálatot teszünk vele a zsidóságnak, amelynek bemutatjuk barátait, segítségére vagyunk a jogfosztás ellen küzdők táborának, amelyet erőviszonyairól tájékoztatunk és szolgáljuk vele az egyetemesség a nemzet érdekeit is-

Fogadják ezért olvasóink szeretetükbe és megbecsülésükbe.

A SZERKESZTŐSÉG

A magyar zsidóság álláspontja

Lássunk végre tisztán

Írta: Mezey Ferenc dr., az Országos Izraelita Iroda ügyvezető alelnöke

A világháborút követő gyászosemlékű események hatása alatt keletkezett numerus clausus történetét vizsgálva, meg kell állapítani, hogy *ez a szerencsétlen törvény még a meglazult közlelki ismeret és a felbillent erkölcsi rend mellett sem ékteleniténé törvénytárunkat, ha a politika zavaros hullámai a magyar kultúra irányítására olyanokat nem vetettek volna felszínre, akik minden tudás, látás és államférfiul hivatottság híján, felelősségi érzet nélkül árnyékolták be azt a szellemet, mely az egyházpolitikai törvényeken keresztül annyi fényt és dicsőséget árasztott a nemzetre.* Ezek a tegnap még oly jelentéktelen tényezők, áldást terjesztő alkotásokra való erők hiányának tudatában, *lepkeéletüket olyan tényekkel akarták emlékezetessé tenni, amelyeknek az ugyancsak általuk mesterségesen felkorbácsolt szenvedélyek kedveztek. E fertőkből mételyezték meg a közvéleményt és jelszavak mérgező hatásával ejtették meg az izgalmak sodrából menekülni képtelen törvényhozó testületet.*

Ez magyarázza meg *a kultúra folyamatának erőszakos megszakítását, a történeti következetesség megtagadását és az emberi jogokkal és egyenlőségi elvekkel való szembehelyezkedést.*

De bármily mértékben tombolta is ki magát a gyűlölet politikája egy törpe minoritáson kivívott diadalban, bármily kielégülést talál is a felekezeti vagy faji harag e jogfosztásnak és megálázásnak törvényeinkbe való becikkelyezésében, ma már azok is, *akiknek lelkében még hagyományos vagy megnevelt ellenszenv reziduumai vannak, kezdik belátni, hogy a numerus clausus súlyos politikai hiba volt, mely, túl minden rokonszerven és ellenszerven, az országnak a kulturálemzetek ítélete révén mérhetetlen károkat okozott. Kell tehát, hogy a bölcs belátás ezt a kérdést közéletünkől teljesen eltakarítsa.*

Kétségtelen, hogy *a numerus clausus legérzékenyebben a magyar zsidóságot sújtotta. Véríg bántja, hogy hazáját lángolóan szerető férfiai, köztük száz meg száz olyant, akik hősiezen harcoltak a hazáért, nyomorékokká váltak, vagy egész életre tartó betegségeket szereztek, a haza földjéről és szeretteiktől kegyetlenül*

számúzték. Az ifjúság virágában büntetlenül számkivetettek insé, e égbe kiált és a megbántott jognak, a hozzátartozóknak panaszsa s a jövő nemzedék sorsán aggódó hittestvéreink méltatlankodása a világ elé olyan megrázó tragédiát tár, mely minden agitáció, vagy akció nélkül is megindítja az emberiség kultúrlelkiismeretét.

A magyar zsidóság ezt látva, nemcsak önön fájdalommal szénipontjából érzi e törvénynek kártékony voltát, hanem hazafias bcnattal tapasztalja, hogy akkor, amikor a kultúrnépek körében a szabadság és jogegyenlőség elvei diadalmasan hódítanak és intézményekben új életre kelnek, a magyar nemzet gondolkozásának és jogérzetének megítélésében a jogfosztó numerus clausus szelleme¹ dominálhat. Pedig, fájdalom, ez a helyzet. Nem csoda, hisz olyan sérelem mered itt állandó jelleggel mindenkire, mely a kulturális előhaladást megköti, sőt visszafejleszti, ekszisztenciák alcpitását, tehetségek kibontakozását meggátolja. Olyan sérelem, mely a szülőket legszentebb érzéseikben akadályozza, a szegény sor svakat kétségbeejti, nem is szólva a jogegyenlőség, az általános emberi és tanulási szabadság princípiumáról és arról a demoralizádóról, melyet ily törvény az egész magyar ifjúságra gyakorol é; arról a mételeyről, melyet az társadalmunkban széjjelhint. Nincsen műveit és igazságos ember, ha csak a politika útvesztőjébe, nem búvik, vagy nem álorcáskodik, aki ezt be nem látná.

És mindezzel szemben a numerus clausus nem szolgál egyéb nek, mint a gyűlöletnek, amely abban éli ki magát, hogy a zsidó fiúk egy részének pályája derékon törnek, hogy egy része ithténfereg, egy része pedig külföldön nyomorog. A léhaság ujjong hogy versenytárstól szabadul, hogy jogtalan előnyök birtokáb jut, hogy a nálánál mivel sem kisebbértékű zsidóhítú kortársa fölényt nyer. Pedig az eredmény az, hogy a zsidó fiú ebben a tűzben, megacélosodik, hogy a sok magyar pénz kivitelével, vagy koldustarisznyával elért külföld fejlettebb kultúráján erősebb szellemi felszereléshez jut, hogy az itthon maradt és többnyire csak szegényes létet adó pályáról leszorított, ideálok után törő ifjúság fokozott anyagi tevékenységbe térül és ott fejt ki tehetségét.

De ugyan milyen lelkek, milyen jellemek is fejlődnek eg' olyan ifjúságban, melyet a gyűlölet vezet? Milyen érzületű orvc válik abból, aki a szenvedő iránt való részvét helyett másnak pusztulásában gyönyörködik? Milyen bíró, vagy jogvédő lesz abból, aki mások jogainak megvonásában látja legfőbb eszményét, vagy az igazságszolgáltatásnál vallás vagy származás által befolyásoltatja miagát? Milyen tanár lesz abból, aki az általános erkölcsöt, vagy mondjuk, a keresztény felfogást és saját kötelességét meghazudtolva, az elébe kerülő ártatlan gyermekkel zsidó vallása miatt megkülönböztető módon bánik? És milyen ember válik abból aki az emberiség örök törvényein át gázol? Isten óvja hazánkat

attól, hogy ifjúsága ily tévelygő utakra vezettessék és megrontója tegyen egy évezredes történeten át nemes és fenkölt eszmékben tündöklő nemzetnek.

Azok pedig, akik nem tudni, milyen jogi vagy erkölcsi alaptól merítik azt a felfogásukat, hogy egy egyen jogosított valásnak a kötelességekben előjáró híveivel szemben megkülönböztetésekkel, jogmegvonással élhetnek, vagy azok, akik annak a monstruózus gondolatnak az alapján állanak, hogy a zsidóhitű magyarok által szellemi vagy anyagi téren elért eredmények nem a nemzeti erőket, hanem valamely idegen alakulatot gazdagítanak, lássanak végre tisztán *Értsék meg, hogy a magyar zsidóság az igazság alapjáról töretlen öntudattal tiltakozik az ellen, hogy vele szemben az állami élet bármely vonatkozásában megkülönböztetést tegyenek.*

Környező ellenségeink máris utalnak arra *a szellemi hányát, lásra, melyet a legjellegzetesebben a numerus clausus képvisel-Elszakadt és visszavágyó véreinknek és azok között a magyarság gondolataival válhatatlan és általuk mindig híven ápolt, szent kapcsolatban összeforrott zsidóságnak az a közös éa hő óhajtása, hogy hazánk a szabadság, a jogegyenlőség és tisztult emberszeretet talaján maradvá, vonzó erejét az eljövendő időkre összes, bármely templomban áldozó gyermekeinek óvja meg és tartsa fenn!*

Küszöböljétek ki hát a magyar corpus jurisból a numerus clausust!

**Az egész magyar közélet
a numerus clausus ellen**

Antal Géza dr.

dunántúli református püspök levele

a „Magyar Zsidóság Almanachja“ szerkesztőségéhez

Igen tisztelt Szerkesztőség!

Meg vagyok győződve, hogy ha számításba veszik a püspöki hivatalba történt beigtatásom, majd azt követőleg ide Komáromba történt meghívásom s az itteni lelkeszi hivatalba-beigtatás és ide átköltözésem időt rabló körülményeit, megbocsátanak, hogy november 20-án kelt megtisztelő levelükre csak most van módomban válaszolni s fájdalom, most is kénytelen vagyok kimenteni magamat, hogy a kívánt cikket küldeni nem tudom.

Nem a készség s nem is a meggyőződés hiánya, vagy ingadozó volta kényszerít arra, hogy ezúttal szíves felhívásuk elől kitérjek, de felhalmozódott adminisztratív teendőim ma lehetlenné teszik rám nézve, hogy ebben a nagyhorderejű kérdésben oly módon nyilvánítsam véleményemet, mint ahogyan én azt nyilvánítani szeretném. A numerus clausus kérdése magában véve messze túlhaladja azt a speciális kérdést, mely a nemzetgyűlés törvényhozása folytán egyikévé lett a hazai zsidóság legeminensebb kérdéseinek, mert a numerus clausus kérdése elsősorban a tekintetben vár döntésre, hogy van-e joga a társadalomnak az életpályák választását az individuummal szemben megnehezíteni, vagy lehetlenné tenni s másrészt, hogy az intelligens pályákra való, világszerte konstatálható tolongás nem rejt-e olyan veszedelmeket magában, melyekkel szemben a társadalomnak védekezni nemcsak joga, hanem kötelessége is. Míg abban a speciális kérdésben, mely a hazai zsidóságot elsősorban érdekli, a felelet nálam egy percre sem lehet kérdéses, hogy t. i. nem vallásfelekezetek szerint, hanem tisztán az arravalóság kritériuma alapján lehet valaki előtt az egyetemi pályát megnyitni, illetve elzárni, addig ez a másik kérdés, az általánosabb, oly sokirányú megfontolást igényel, hogy azzal szemben nem lehet néhány szóból álló feleletre szorítkozva, véleménynyilvánítással a közönség elé állani.

Őszintén megvallom, hogy az egyén jogának minden respektálása mellett a fizikai munkától való azt a menekülést s még a tehet-

ségteleneknek is intelligens pályákra tódulását nem láthatom más-ként, mint a társadalmi béke szempontjából aggódó szemmel. Lehetetlen», hogy míg munkáskezekben, a produkciót tekintve, hiány mutatkozik: addig diplomás emberek túlon túl való számmal özönlik e' a különböző életpályákat s ha államnál, vagy magánvállalatok:ál alkalmazást nem találnak, a fennálló társadalmi rend lerombolásával keresnek maguknak érvényesülést. Ez nemcsak gazdasági, de társadalmi katasztrófához is vezet s a társadalom nemcsak saját fennállása, de az emberiség jövő fejlődése érdekében is cselekszik akkor, ha megfelelő módon ennek a nem egészséges irányzatnak levezetésére s az egyesben rejlő munkaerőnek a társadalom érdekében való hasznosítására keresi a kivezető utat.

íme, nagy általánosságban ez az az eszmekör, mely közállapotaink láttája lelketem eltölti s melynek *leszürődött igazságait óhajtanám egy későbbi nyugodtabb időpontban a különböző államok életében észlelt tapasztalatokkal támogatva, az olvasóközönség elé vinni.* Ma s beláthatóan hosszabb időn át erre nincs módom s így kénytelen vagyok ezúttal, bármennyire óhajtanám is, a kért cikk elkészítéséről lemondani.

Kiváló tisztelettel

Komárom, 1924. december hó 8-án.

kész szolgájuk

Dr. Antal Géza
dunántúli református püspök.

Apponyi Albert gróf nyilatkozata

*Apponyi Albert gróf a következőkben volt szíves álláspon-
ját „A Magyar Zsidóság Almanachja“ részére ismertetni:*

— Az én álláspontom ebben a kérdésben annyira ismeretes, hogy alig szükséges azt bővebben kifejtennem. Én is óhajtom a keresztény társadalom erőteljesebb érvényesülését és vezetőszerpét a nemzet szellemi és gazdasági életének minden ágazatában, *de az utat, mely ideuezet, nem más képességek elnyomásában, hanem a talán eléggé ki nem fejlesztett képességek megszerzésében találom és semmit sem helyeselhetek, ami a jogegyenlőség elvével, a békés együttlét e mellőzhetetlen feltételével ellenkezik.*

— Ha a numerus claususról felekezeti vonatkozások nélkül beszélnek, amint azt bizonyos, különösen demonstratív tanszakok sikeres előadása megkívánhatja, akkor a *szelekciót a képességek és a késültségek mérlegelésével kell megejteni, amihez a középiskolai előmenetel tárgyilagos vizsgálata elegendő alapot nyújt.*

— *Tapasztalatból tudom, mennyire nehéz a mostani helyzetet a numerus clausus tekintetében a műveit nemzetek képviselőivel megértetni és már abból a szempontból is, hogy semmi ürügy se lehessen, mely útjában állhatna kulturális egyenjogúságunk, sőt Keletcurópában elfoglalt vezetőszerpünk elismertetésének, kívánom kell, hogy mindenben, tehát ebben is visszatérjünk a jogegyenlőség követelményének tiszteletben tartásához.*

— *Nem is beszélek arról a hatásról, amelyet a numerus clausus fennállása ifjúságunk lelkiületére gyakorol és amely abban is megnyilvánul, hogy, amióta fennáll, még e jogállapottal szemben is elég gyakran fordultak elő erőszakos kihágások.*

Schlegel, Burke, Haller . . .

Írta: *Baracs Marcel dr.* a Budapesti Ügyvédi Kamara alelnöke

1777-ben, Poroszország hatalmas fellendülésének idején, A gy Frigyes ezzel a pályakérdéssel hozta zavarba a berlini akadémiái: „*Si 'll peut être utile de tromper le peuple?*“

Harminc évvel utóbb, a jénai és auerstádti vereségek után, a legmélyebb német lehanyatlás idején, *Fichte* az ő „*Reden an die deutsche Nation*“:jában a kíméletlen őszinteségben, a hibák kenj dőzetlen beismerésében és feltárásában és az új nemzedéknek a régi helytelenségektől mentes, céltudatos nevelésében látta a feb emelkedésnek egyetlen lehetőségét.

Talán nálunk is érkezett már annak az ideje, hogy a Nagy-Frigyes módszeréről a *Fichte* módszerére térjünk át.

Neveljük tehát a magyar ifjúságot arra, hogy *nemes versenyben állja meg helyét. Nagyobb tudással és elméleti és lelki fegyelmezettséggel bírja le vetélytársait és ne erőszakos és mesterséges eszközökkel szabaduljon meg tőlük.*

Fokozzuk benne a felelősség érzését, amellyel nemesik a maga irányában, hanem az egész társadalomnak tartozik azért, miként sáfárkodott a maga képességeivel. És tanítsuk meg arra, hogy ha országunkat csak az összes erők összefogása állíthatja talpra, úgy az ifjúságnak le kell mondania a pályatársak gyűlöléséről és a kölcsönös megértésben, a telkeknek a közös, nagy célra egyesítésében kell megtalálnia' a hon és honában a maga boldogulásának elengedhetetlen feltételeit.

Tanultság és jellem azok a tényezők, amelyek az egyesnek belső értékét a társadalomban megszabják. A külső érvényesülés az életben egyéb belátásoktól is függ és politikai és társadalmi áramlatok ideig-óráig erős eltolódásokat idézhetnek elő az egyesek belső értéke és külső érvényesülésük lehetősége között. Ez azonban nem csupán a méltánytalanul mellőzöttekre jelent egyéni hátrányt, hanem igazában magának a társadalomnak nagy vesztesége, mert végeredményben rajta bosszulja meg magát a mesterek elnyomása és a kontárok dédelgetése.

A társadalom hátránya pedig nemcsak abban merül ki, hogy lemond a jobbak közreműködéséről. Az ilyen fonák rendszer azokban, akik elhelyezkedésüket amúgy is biztosítottnak vélik, *csökkenti az erőknél a szabad versennyel járó megfeszítést, a kötelességtudás mértékét és az általános műveltség és szakképzettség színvonalát.*

Végeredményben így fordul a numerus clausus és a kíséretében felmerült minden kelletlenség azok ellen, akiknek javára alkották. S a lelkiismeretére és saját jól felfogott érdekeire ráeszmélő társadalom el fogja mondhatni a röstelkedő Heineval: „Ja, das kommt vöm vielen Lesen jener Schlegel, Haller, Burke . . . Csakhogy nes künk még csak Schlegeljeink és Burkeink sincsenek.

A jogegyenlőség arculcsapása

Írta: Batthyány Tivadar gróf

Aki egész életén át Kossuth Lajos tanításait vallotta és vallja politikai hitvallásként, amint ezt én teszem, annak állásfoglalása a numerus clausussal szemben nem lehet kétséges. A numerus clausus úgy, ahogyan azt nálunk törvénybe iktatták, *arculcsapása a jogegyenlőségnek, csúfja a testvériségnek és kigúnyolása a szabadtágnak.*

Ha valaki azt mondja, hogy túlsók minálunk az egyetemi képzettségűek száma, nehéz lesz ezeknek elhelyezkedése cs ezért bizonyos időre korlátozni akarja az egyetemi hallgatók számát, úgy ezt a tervet meg tudnám érteni. *De ez esetben nem vall. s lehet a korlát, hanem egyedül és kizáróan az, hogy az egyetemei tn csak a legtjobb osztályzatú középiskolát végzettekre korlátozzák átmenetileg a létszámot.* Ez eredményezhetne egy egészséges szelekciót és ez a törekvés érthető is lenne. De még ebben az esetben is megfontolandó lenne, hogy kiket és milyen mértékben zárjunk el a tanulástól. *Hogy azonban valakinek a vallása, vagy faji származása legyen az egyetemekre való bocsáttatás alapföltétele, nemcsak oktalanság, hanem különösen külpolitikai szempontból — az ország érdekei ellen való bűn.*

A numerus clausus a kultúra veszedelme

Írta: Beck Lajos dr. nemzetgyűlési képviselő, ny. államtitkár

A numerus clausust a *kereszténység* politikai jelszavai vetetnék felszínre. Egyrészt a divat, másrészt az irigység volt a szülőanyja. Amikor a numerus clausust törvénybe iktatták, mindenki túl akarta licitálni a másikat türelmetlenségében, abban a hitben, hogy ezzel maradandó politikai pozíciót biztosít magának.

De másfelől, a háború után visszaözönlők áradatában, a mindjobban csökkenő kenyérkereseti alkalmak között életfentartási szükségességgnek hirdette a türelmetlenség azoknak leszorítását, akik az ö okoskodásuk szerint arányszámukat messze meghaladó módon foglalták le Magyarországon az intellektuális pozíciókat.

Elfelejtették ezek az urak, hogy *ami kultúra, tudomány a XIX. század második felétől fogva kivirágzott Al agyarországon, annak jelentős része azoknak szellemi munkájából fakadt, akiknek utódait most ki akarják zárni a tudomány és az emberiség szolgálatából.*

Nemcsak a tanítás és ennek is legnehezebb ágai: a matézis, a fizika, a természettudományok terén, hanem az orvostudomány és a jog terén is vezető pozíciókat biztosítottak maguknak azok, akik nélkül szegény volna a tudománynak mindez a területe és hosszú ideig szegény maradna még minden igyekezet, amely az eképpen üregeen maradt pozíciókat el akarná foglalni

A numerus clausus kérdése politikumnak látszik, de sokkal több annál. Annak a kérdésnek eldöntése függ ettől, vajjon meg tudja-e tartani Magyarország a kultúrnemzetek körében azt a pozíciót, amelyet a múlt században nehéz munkával kivívott magának és lépést tud-e tartani azzal a fejlődéssel, amely minden civilizált nép életképességének legfőbb biztosítója.

Jöjjön vissza az élet . . .

Írta: Dési Géza dr. igazságügyi főtanácsos

Az emberiség egész története nem egyéb, mint örökös harc a numerus clausus körül. Akik kívül voltak, be akartak jutni, akik belül voltak, nem engedték, hogy mások is bekerüljenek. Korok, jelszavak változtak, népek, trónok, világok elmúltak, helyükbe újak jöttek s a küzdelem lényege ugyanaz maradt. Áldás vagy átok, teremtés vagy pusztulás járt e versengés nyomán, aszerint, amint a szűkkeblű önzés vagy a megértő, osztó igazság kerekedett felül.

A tegnap és a ma eredője a holnap. A mi történetünk is ennek a törvénynek hódolt. Nem szükség, hogy a régmúltak ködébe kalandozzunk: az *utolsó pár évtized tanúsága tanulság minden időre*. Megmutatja, hogy mi volt a magyar élet még csak röviddel ezelőtt és röntgensugarakkal világít a jelenbe. *Szívünkbe markol, mikor ezt a csillagászati távolságot nézzük, milyen magasan szárnyaltunk és minő mélyre zuhantunk. Körülnézünk és nem leljük honunkat a hazában*. Régi, megszentelt, dogmaerejű igazságok úgy elmúltak, mintha sohasem is lettek volna. Az emberek kerülnek, amit eddig követtek, követik, amit eddig kerültek. Eötvös József báró, Csáky Albin gróf, Haller István, Klebelsberg Kunó gróf. Mintha lidércálom nyomása alatt nyögnénk, s remegve, vergődve sóhajtozunk, fog-e még virradni, mikor fog virradni. A kereskedelem és az ipar hivatalos legfőbb védője nemrég ebbe a klasszikus mondatba tömörítette a reábizott érdekek iránt érzett jóakarátát: „nem vagyok az iparnak és a kereskedelemnek ellensége“ . *Vérszegény apai szeretet*, s ehhez méltóan csatlakozik az a további jelenség, amikor a közoktatásnak törvényes atyja imígyen szól gyermekeihez: „a numerus clausus megszüntetéséről szó sem lehet“. Imádott hazánkat megrabolták, majdnem mindé, nünket, élőinket, halottainkat elvitte Trianon, a sereg zöme idegen járom alá került, *életszükség tehát, hogy a megmaradt kis csapatot minél jobban felszereljük és felfegyverezzük*, mert ma nincsen fölösleges ember: akkor azt mondja a kultúra fővezére, hogy „nem akarok katonát látni“ .

Most, hogy a földelosztás igaztalanságát reformálva, az ezeréves numerus clausus kínai falait döngetik, *szellemi téren ellenkező*

irányú birtokreform folyik, „nincstelenekké“ teszik azokat is, akik akarnak és tudnak termelni, s arra kényszerítik a sokat emlegetett kulturfőlény nagyobb dicsőségére, hogy idegen országokba, száműzetésbe menjenek a kultúra mindennapi kenyeréért. Vájjon a májusi esőt adó felhőtől megkérdezzük-e, honnan hozta ide a szél, milyen talajon sűrűsödött párává és majdan felhővé és nem á' d-ják-e, hogy a hazai talajt öntözi étellel? A kultúra területén lehet-e, szabad-e azt kutatni, honnan származott a munkás, ki vérét, verejtékét a magyar föld és a magyar gondolat javára akarja áldozni? Mintha maga az élet amúgyis nem állítana úton útfélen csupa numerus clausust és mintha az ezernyi igazságtalanságot még mesterségesen szaporítani kellene. Már Kohe'et mondja: „e világon nem a könnyű embereké a futás és nem az erőseké a viadal, nem a bölcské a kenyér, nem az okosaké a gazdagság és nem a szépeké a kedvesség, s íme jön a magyar kultúra Koheletje és az élet visszásságait örök törvényekké akarta szentesíteni. Ámde „hiúság és hiábavalóság“ ez a törekvés is. El fog múlni, mint minden elmúlik, hála az Égnek, a rossz is, a sötétség is, az igazságtalanság is. A zsidókérdés a konszolidáció fokmérője, csalhatatlanul mutatja, megszűnt-e a káosz, virrad-e mór, helyreállt-e az erők egyensúlya, az igazság, az emberiség, a jog, a rend, a szabadság elve és az elvek szabadsága, az áldott régi Magyarország.

Nekünk zsidóknak fájdalom és szégyen a numerus clausus, nemcsak magunkért, mert nekünk örökségünk, erkölcsi alapunk és büszkeségünk, hogy hitünkért szenvedjünk, de imádott mag} ír hazánkért fáj és szomorít, mert tudjuk, hogy a múltban a haladás és felvilágosodás volt a magyar győzelem titka és útja és a jövőben is csak a szeretet és igazság építheti tel romjaiból és az a mindennapi imánk, hogy jöjjön vissza az élet, gyógyuljanak meg a magyar betegek és támadjanak fel a magyar halottak, muljick el a világ egyetemén a magyarság numerus claususa. „Hiszünk egy Istenben, hiszünk egy Hazában“ .

Amerikai tapasztalataim a numerus claususról

Írta: *Drozdy Győző* nemzetgyűlési képviselő.

A múlt esztendőben Amerikában jártam. Bebarangoltam az Egyesült Államok magyarlakta vidékeit, hogy lássam, ébred-e a részvét a nagy vízen túlra szakadt honfitársaink szívében az itthonmaradtok iránt, kíséri-e érdeklődés az itthon szenvedők sorsát. És mit láttam?

Apponyi Albert gróf érkezését várták akkor. Newyork közeiben járt már az *Aquifania*, mikor az ottani magyarok megindultak a kikötő felé, bogy hazánk nagy fiát üdvözöljek. Engem is magukkal hívtak. A kikötőben találkoztam *Túri Bélával*, a néhai *Alkotmány* és a *Nemzeti Ujság* főszerkesztőjével, aki *Ernst* Sándorral járta Amerikát. Ezzel a kérdéssel fordultam Túrihoz:

— Mit szólna hozzá, hogy Amerikában a keresztény kurzus nem tudott gyökeret verni?

— Bizony ezt meg kell állapítani, — válaszolta sajnálkozóan Túri Béla.

— Csináljunk egy kis statisztikát, csak itt a kikötőben azokról a magyarokról, akik Apponyi üdvözlésére megjelentek, — folytattam.

Összeszámláltuk a magyarokat. Kilencvenhatan voltak. Ezek között tíz református, hat katolikus, a többi zsidó volt. *Ez a magyar felet kezetek aránya Amerikában minden mozgalomban, akár jótékony, akár hazafias ügyről van szó.*

Detroitban meghívtak a zsinagógába, hogy tartsak előadást a magyarság helyzetéről. Ott láttam az *amerikai magyar zsidókat, amint zokogtak a magyarság helyzete miatt. Minden istentiszteletük a Himnusszal kezdődik és sohasem mulasztják el, hogy ne imádkozzanak magyar testvéreik sorsának jobbrafordulásáért. Mindenütt azal a véleménnyel találkoztam, hogy, ha a numerus clausus nem lenne, Magyarország kétszeres segítségre számíthatna Amerika részéről.*

Nemcsak zsidókkal beszéltem én odaát, hanem angol és amerikai politikusokkal is. *Valamennyien hihetetlennek tartották, hogy Magyarországon ez a retrográd törvény még életben legyen. Kun Bélán kívül csak a numerus clausus az, amit rólunk, újabbkori történetünk-ből tudnak. És ezt a kettőt annál jobban sajnálják, mert Kossuth Lajos néptől nem ilyen törvényt vártak.*

A numerus clausus törvényt különben nem a szükségesség, nem a tudományok védelme, hanem *a kurzuspolitika hozta a világra.*

E törvény ellen leghatalmasabb argumentumokat társadalmi szempontból emelhetünk. *Nem a gazdag, vagyonos zsidó ifjakat szorítja ki az egyetemről, mert azok kitűnő összeköttetésekkel és a nálunk divó protekció«rendszerrel, bármily nagy áldozatok árán s, vagy bejutnak az egyetemre, vagy külföldre mennek. De a vidéki szegény magyar zsidó ifjak lemaradnak.* Ez adja meg e törvénynek sajnálatos antiszociális jellegét.

Ha a *társadalom konszolidációja szempontjából* vizsgáljuk e törvényt, látjuk, hogy éppen ellentétes hatást kelt, mint amit céloz.

Bármilyen érzékenyen érintem is azokat, akik velem szemben más meggyőződést vitatnak, kénytelen vagyok megállapítani, hogy ez a drasztikus kultúrpolitika *nagyon sok hatalmas szellemtől fog, a megfosztani a tudományt.* Ezt semmiféle elfogultsággal elvita' ű nem lehet.

Ha politikai szempontból vizsgáljuk ennek a törvénynek jelentőségét, *annak a kérdésnek grandiózus nagysága áll előttünk, adunk e valamit a külföld véleményére, vagy sem.* Bizonyos, hogy a gyöngéi *figyelem,* mely a törvényben a *zsidó* kitélet kerüli, nem talál mól-tánylásra sehol. *Hiába* fogjuk tehát ártatlan képpel kijelenteni, hogy, ebben a törvényben szó sincs zsidóról, a külföld teljesen tisztában vsa annak tendenciájával.

Meg lehet állapítani, hogy *Magyarország a numerus clausust a cári Oroszországtól tanulta.*

Csakis a *kultúrközösség* föntartásával tarthatjuk ébren az örök *egység* gondolatát. *Azt a politikát,* mely a megszállott területek magyarját *nem fogadja be,* sőt még a mi ifjúságunk egy részét is *idegért országokba úzi, nemzetellenesnek és katasztrofálisnak tartom.*

Tökmécset és rádió

Írta: Duszik Lajos evangélikus lelkész

Még a neve se jó. Van abban valami megállító, elgondolkoztató, hogy a nagy betegségeknek — legyenek azok testiek, vagy lelkiek, egyéneket, vagy közösségeket sorvasztok — a jóhiszemű, tiszta, szemérmes és becsületes magyar nyelvben nincs nevük. A *névtelen nyavalyák* korszakával próbál az élő Isten. Reánk szállt valami megnevezhetetlen démoni varázslat, megrohantak soha sem ismert népanyavalyák s tanultunk új szavakat, mint: kommunizmus, bolsevizmus, demarkáció, kurzus, vízum és numerusz klauzusz. Fogalmi meghatározásán törjék fejüket a lehúzott függönyű dolgozószobájuk csendjében elmélázó bölcsek; de mi, kik itt élünk a szélsően forduló élet változásaiban s egyszer fürgetegben, máskor ködben és néha-néha, nagyritkán egy kis napsütésben mozgunk, mi csak érezzük c szavak alá rejtőző démoni, diabolikus erőknél a hatását.

Szomorú. Egy nép vissza akar térni erőknél erejével a közép: korba s akkor, amidőn harsogva zúg fülébe a haladás evangéliumos kiáltása, befödi barátkámszával a fejét és tökmécset állít maga elé, holott fölötte az elektromosság láthatatlan hullámain a teremtő Isten lehelete árad s új szép élethelehetőségek nyílnak meg előtte. Csináltunk egy átkos szellemi blokádot, önblokádot. Mint ahogy megpróbáljuk gazdasági téren is az elszigeteltséget, a magunk kised játékös köreinek védelmét, az ideigsóráig valuta-stabilizálást biztosító politikátlan pénzpolitikát. A város helyett a falu, a műveit, intelligens, kultúrát teremtő és fogyasztó városi lakosság helyett a kalendáriumos paraszt lett az érték, a védelmezett-dédelgetett nemzetfentartó elem. Próbálunk visszamaradni, megállani, elrusztikosodni és elsötétedni.

De hiába! A kikötőből ki kell futni a hajónak. A fészekből ki kell röpiilnie a madárfióknak. Ez az élet. A harc, a küzdés, a verseny.

A numerus clausus szellemi önblokirozás. Egy „non possum” rebbeg és a végtelen versenytér sorompói közé állás helyett.

Szegénységi bizonyítvány fajunk szellemi versenyképességéről. Pedig Balassi Bálint, az első lírikusunk, hét nyelven beszélt- Erdős Silyeszter János a bécsi egyetemen a héber nyelv tanára volt a XVI.

században. Szenczi Molnár Albert, Dévai Biró Mátyás kora valamennyi tudósával érintkezést tartott fenn, a Bolyai testvérek olyan matematikai tudósok voltak, hogy bűvárlataik előtt meghajlott a tudós világ; újabban Eötvös Loránd báró fizikai tudása bámulatra bírta e szak világhíres legkiválóbbjait; de Vörösmarty és Arany, Petőfi és Jókai, Madách és Szigligeti szelleme oly kultúrértéket jelent, amint megirigyelhet akár a Dante és Petrarca, akár a Molière vagy Shakespeare, avagy a Kant nemzete. Mit féltjük a magyar faji géniuszt! *A Molnár Ferenc és Lengyel Menyhért darabjaival száll a kultúr világ színpadjaira a magyar szellem versenyképességének, győzelmes termékenységének proklamációja: az ő magyar színműi géniuszuk viszi szárnyán a magyar név diadalát.*

Igazságtalan a numerus clausus. De egyetemes kór jelenség és korjelenség. Akkor, amidőn a rendőri Oroszországot másolják le a Nyugat kultúr-államai, akkor, amidőn hatalmas földterületeket magánbirtokként kezelnek s a motozás, a vámolás és a baksisrendszer az egész világra áterjedt, tehát akkor, amikor a Balkán felcsúszott Párisig: mi csak szomorúan állapítjuk meg, hogy *ez alól az egyetemes lecsuszamlás alól nem tudtuk függetleníteni magunkat.*

A numerus clausus szellemi útlevélkényszer. Üvegház a napsugarat és szellőt el nem bíró, életképességben fogyatékos magyar fajszellem számára. Enyhítő körülmény, hogy a szellemet csak Hallerék látták ilyen vérszegénynek: hála Istennek, bírja a versenyt! De beteg, vérvesztett lett a világ. Vagy aggastyán, gonoszkodó, zsémbes, kicsinyeskedő lett.

Újjászületést várunk. A szellemi élet sorompóit fel kell vonni, hogy ne az ellomposodó és ellaposodó, csak szűk hazájára szoruló úgynevezett „fajvédő kultúra“ legyen a mi kultúránk, hanem legyen az a népek szellemi Oympiádján diadalt arató. De annak elemi feltétele az, hogy a *legszelesebb lehetősége nyíljon meg fiaink európai műveltségre nevelődésének.*

Csehszlovákia (és ez bűvös szó) ott kezdődött, mikor egyik kiülőzött tót teológust a párisi Sorbonne-on avatták a teológia doktorává s Nagyrománia is ott kezdődött, amikor az erdélyi pópa rom tartotta szükségesnek, hogy magyarul beszéljen, de franciául perfectül tudott.

A mi fiainknak érezniük kellene, hogy egy *lehetőség maradt számunkra vesztett tekintélyünk visszaszerzésére s ez a kultúra.*

Ezt pedig beteges, köhögős kabátbegombolással nem fogjuk elérni. De vigasztalódjunk; a puska visszafelé sül. *Az ártani, a beszorítani akarásból, a maradiságból új fejlődés születik.* Hisz a kiülőzött, a külföldi egyetemekre kényszerített magyar, érettségít tett zsidó ifjak *tanulnak. Hiába fenyegeti itt őket a boxos ököl és gummibot, egyszer csak visszajönnek. A versenyképességet megszerezték.* Márpedig ez a fő. Ha orvos kell, nem fogja azt kérdezni még a numerus

clausus atyja, Haller István sem, hogy fajmagyar cs fajkeresztény-e a csodahírű gyógyító professzor, hanem elmegy hozzá alázattal, bizalommal, még ha zsidó lenne is, mert az — tud.

A tudás világhatalom: egy szál hegedűvel, egy mérnöki körzővel, egy tinta-ceruzával megnyithatja maga előtt a hírnév, a vagyon, a hatalom ajtaját, aki tud. S c szerszámokkal feszíthetjük a mi sírbörtönünk reánk szorított vasajtáját.

Csak dolgozni!

Az élet nem tűr mesterséges belekontárkodást a maga logikájába. Kis papírmassésszicklát hiába állítunk a patak útjába: csak addig lesz ott, míg sekély a patak, - Ah, de ha eljön az áradás, ha láthatatlan ereken felgyülemlik a víz, vas»zilipekct is széttép, ccment^alapzatokat is szétfeszít, mert — él.

Az élet lesz a numerus clausus halála.

Miskolc, 1924. december.

Kettős numerus clausus

Írta: Dénes István dr. nemzetgyűlési képviselő, ar Orsz. Földmunkáspárt elnöke

Mindenféle szempontból elítélendő és helytelen a numerus clausus intézménye. A törvény a reakció szülöttje. Ahelyett, hogy a magyar kormány gondoskodnék a magyar földmunkásság keresztény millióinak rendes iskoláztatásáról, a zsidók egy részét eltiltja a tanulástól. Pedig ha a 85 százalékban analáfbéta keresztény földmunkásság iskoláztatásáról gondoskodnék, a tanulni vágyó és tanuló zsidóság számaránya egyszerre eltörpülne.

Minthogy azonban ez a nagyszámú földmunkásság felvilágosodását vonná maga után, a felvilágosodás pedig öntudatra ébresztené őket, a földmunkásság millióinak iskoláztatását mellőzi a kormány s a bajok forrását a zsidókra akarja tolni. Így kettős numerus clausus áll fenn.

Az egyik numerus clausus fennáll az óriási keresztény földmunkástömegekkel szemben, nem kimondottan, a másik numerus clausus pedig a zsidó ifjakkal szemben — kimondottan. Remélem, hogy a reakcióval egyetemben a numerus clausus intézménye is múzeumba kerül, mint a lelki inkvizíciónak egyik muzeális tárgya.

Ne törődjünk a demagógia sértegetéseivel

Ereky Károly

nemzetgyűlési képviselő, volt miniszter, a következő nyilatkozatot bocsátó ta-
rendelkezésünkre:

— Annak idején, amikor a numerus clausust megszavaztuk, az vezetett bennünket, hogy a lelkesedő közhangulat kívánalmainak eleget tegyünk. *Kétségtelen, hogy a dolog természete szerint nem lehetett sikert és gyakorlati eredményeket várni a numerus clausus életbeléptetésétől*, mert hisz az országnak, a népnek, a közgazdasági fejlődésnek ügyét nem csupán egyetemet végzett férfiak viszik előbbre, hanem, mint a tapasztalat mutatja, a leggyakoribb esetekben éppen olyan emberek állanak a közgazdasági ügyek élén, akik egyetemet egyáltalában nem végeztek.

— A magam részéről már jóelőre tisztában voltam azzal, hogy a numerus clausus életbeléptetésével közgazdasági problémákat meg nem oldunk és a zsidóságnak a közgazdasági téren elért nagy pozícióit és nagy sikereit megváltoztatni nem tudjuk. *A tanulóit jó-ságnak faji vagy felekezeti szempontokból és nem a képességek és a rátermettség szerint való szelektálása semmiesetre sem járha-tott gyakorlati eredménnyel, eltekintve attól, hogy a jogegyenlőség elveibe ütközik.*

— *Sokkal nagyobb baj az, hogy a mai tapasztalatok után a numerus clausust meg kell szüntetni. Ezt ma már nemcsak én, ha-nem minden elfogulatlan ember tisztán látja. Minden tárgyvilágos embernek el kell ismernie, hogy a numerus clausus fentartása sok-kal nagyobb bajt okoz, mintha ez egyáltalában nem volna. Tisztá-ban vagyok azonban azzal is, hogy a numerus clausus megszü-nítésével erős fegyvert adunk azok kezébe, akik az ellenforradalmi hangulatból akarnak a maguk számára tökélet kovácsolni. Jól tu-dom, hogy erős ütőkártyát adunk ezek kezébe, mert a nagykö-zönség nem analizálja olyan mélyen a jelenségeket és csak azt fogja hallani, amit a fajvédők és társaik megint csak mondani fog-nak: „Íme, a rothadt keresztények ismét eladják a hazát!”*

— *De ezzel végre is le kell számolni. Teljességgel lehetetlen, hogy a numerus clausus állandóan sajtó sebként nyugtalanítsa a magyar társadalmi életet. Azoknak, akik exponálják magukat a numerus clausus ellen, el kell majd tűrniök a demagóg sértegeté-seket; ezen a műtéten keresztül kell esnünk.*

Egységes frontot a numerus clausus ellen

Írta: Fábíán Béla dr. nemzetgyűlési képviselő

Mi lesz a zsidókkal? Emlékszünk még, mikor 1919 őszén. városok falaira, korcsmák ajtajára nagybetűs plakátokon ragasztották ki ezt a négy szót.

Ezzel a négy szóval kezdődött Magyarországon a pogromhangulat, a lázítás, az izgatás, apellálás a sötét állati ösztönökre, amelyek meghúzódtak az emberek lelke mélyén és csak uszításra várnak, hogy elfoglalják az emberi lelket.

Mi lesz a zsidókkal? — kérdezték és a négy szó jelében korba-soltak végig szegény szerencsétleneket, pusztítottak el keservesen szerzett vagytonokat. Sirás, jajgatás, mindent elöntő keserűség, könny és vér fakadt e négy szó nyomán.

S azóta mi lett velük? Ezer és ezer.kisexisztencia pusztulása anéU kül, hogy a porbaomlottak helyébe újabb exisztenciák termettek volna. A kereskedelem és az ipar, amelyet e négy szó lázítói első-sorban zsidó foglalkozásnak tekintettek, tönkrement, elpusztult. A városok üzletei, műhelyei siralomházak. Hogy velük pusztult az ország, — mellékes. A fontos csak az, hogy nekik legyen igazuk: íme, elértük, amit akartunk és szegénnyé tettük a zsidókat.

A zsidóság között éppen úgy, mint minden felekezetben, vannak különféle foglalkozási ágak, megvan az osztályokra és érdekekre való tagoltság. *Ille nék mégis, hogy arra az időre, amíg legszentebb érzel-meinkben támadnak minket, amíg kiirtásunkat nyílt piacokon hirdet tik, az egyes egyedek félretennék osztály- és érdekellentéteiket és együtt mennének a közös védelem frontján.*

Nem jó harcolni úgy, ha annak a lehetősége is megvan, hogy a front első vonalában küzdöket azok, akik tőlük eltérő gazdasági szituációban vannak, hátbatámadhatják, gazdasági érdekeikért feladják politikai érdekeiket.

Reméljük, nem lesz így. Legalább addig nem, *amíg itt élet-halál harc folyik, amíg itt van a numerus clausus.*

Megszégyenítették az országot a világ előtt

Írta: *Fenyő Miksa*, a Gyáriparosok Országos Szövetségének igazgatója

A numerus claususról szóló törvény a nagy háború szerencsétlen befejezésére és az ennek nyomán támadt forradalmi időkre elkövetkezett *reakció lelkületének, szellemi nívójának szinte szimbolikus kifejezése volt*. A bolsevizmus idején *egy elszánt, mert felfegyverzett csoport* tette lehetlenné, hogy ez a nemzet a maga lesujtottságában, azt a méltó képet mutassa, mely elhivatottságé lól a nyugati kultúra szolgálatára, nemzeti sajátságából szinte szükségszerűen következik. E helyett erőszakkal rádiktáltak egy attitűdöt, mely direkt megcáfolója volt egész múltjának, principális karaktervonásainak. *S ez a hamisítás, egy gonoszul kieszelt karckterkép ráoktroálása, folytatódott az 1919. év után elkövetkezett reakció idején és ennek a történelemben szinte példátlan haris pénzverésnek legjellemzőbb példája a numerus clausus*. Azoknak, akik megcsinálták, az volt a szándékuk, hogy *egy fajtának a habitusára varrjanak sárga foltot s azt érték el vele, hogy az egész országot, amely nagy tömegeiben távol állott ettől a cselekedettől, szégyenítették meg a világ előtt*.

Ebben látom én borzasztó hatását s nem annyira azokra való káros kihatásában, kiket e rendelkezés sújtott. Mert elvégre szociális hatása abban nyilvánult meg, hogy csökkentette azok számát, kik olyan pályára igyekeztek, melyeket a mai Magyarország alig tud táplálni, másrészt pedig az ifjúság egy rétegét a külföldje kényszerítve, ezek képzettségét, látókörét, az élet küzdelmeire felkészültséget növelte, Mondom, én inkább *a magyarság megítélésének, karaktere meghamisításának dolgában látom ez intézkedés szörnyűségét, mely ellen, mint igaz magyar és igaz voltaire-iánus, lelkem egész erejével tiltakozom*.

Barbárság

Írta: *Grecksák Károly* dr. volt igazságügyminiszter

A numerus clausus intézményét először önmagában kell vizsgálnunk és csak azután térhetünk rá bizonyos megállapításokra, melyek ennek az intézménynek nálunk való kezelési módjára vonatkoznak. Maga a gondolat nem a kommunizmus után következett ellenforradalmi idők szülötte. Megvolt ez már a nagy világfelfordulás előtt is. Nálunk a gyógyszerértáryitási jog, máshol az ügyvédség önálló gyakorlata volt megszorítva. Ennek alapján mindig a társadalom érdeke volt.

Az egyéni szabadság szempontjából természetesen súlyos sérelmet jelent a numerus clausus, bármily téren alkalmazzuk is, a nagy társadalmi érdekek mellett azonban el kell törpülnie az egyén elsőbbségének. Az állam az ember életével is rendelkezik, mikor a katonák százezreit küldheti a harctérre, hogyne rendelkezhetnék tehát az egyén bizonyosfoku szabadságával is.

Egész más szempontból kell azonban nézni a dolgot, mikor ez a korlátozás az egyén tanulási szabadságát érinti. Az államnak érdeke lehet, hogy az egyes foglalkozási ágakban beállott tulprodukción csökkentse, de egyenesen a saját érdekei ellen való, hogy elzárja a tanulás lehetőségétől azokat, akik tanulni kívannak. De még ez is megérthető akkor, ha az állam másirányu kereseti forrásokat tud nyújtani.

De elzárni a tanulástól embereket s ezeket félig nyers állapotban (középiskolai érettségi) visszataszítani a további képzéstől, minden lehet, csak nem állami érdek. Én barbarizmusnak nevezem.

Nagyon súlyosbodik ez a bírálat, ha megfigyelem a dolgokat és azt állapítom meg, hogy nálunk tulajdonképpen sem az egyik, sem a másik ok nem hozta létre a numerus clausust, hanem egy súlyos ideglázban fogant gyűlölet, mely egyetlen felekezet ellen irányul. És ez magyarázza azt a hallatlan eltévelyedést, hogy a törvény nem a képzettségek alapján végzi a kiválogatást. Ha a cél tényleg a szellemi proletáriátus csökkentése lett volna, azt hiszem, ezt elsősorban a felesleges számú egyetemek bezárásával és nem szaporításával kellett volna elérni.

Hogy az a numerus clausus, amely nálunk van érvényben, éppen az ellenkező célt fogja elérni, mint amire készült, az már beigazolódott. A keresztény ifjakat nem szabadították meg a konkurenciától. Ellenkezően. Erős versenytársaik nevelkednek — a külföldön.

Az igazi fajvédelem: a munkáranevelés

Haypál Benő,

a budai reformátusok nagytekéntélyű lelkésze, így nyilatkozott:

— *A numerus clausust embertelennek tartom, mert mint a napfényhez és a tiszta levegőhöz, Ugyanúgy joga van mindenkinek a kultúra magasztos áldásaihoz is. A kultúra forrásai felé inkább erővel kellene terelni az embereket, mint tilalomfákat állítani az odavezető útra.*

— *Nemzeti szempontból az a helyzet, hogy semmiféle okosság sem tudhatja, mi rejlik egy tizennyolc-húszéves fiatalembernek a lelkében, minő csodálatos kincsek szunnyadoznak az egyéniségében. Az én felfogásom szerint majd később, az élet versenyében maga a nagy kiválasztó, az élet végzi el az igazi szelekciót. Lehet, hogy talán éppen a legfontosabb értéket, amely nemzeti szempontból csak kínálkozhat, vetjük el ezen az utón, ezzel az elfogultsággal, vagy tesszük ez érték számára még nehezebbé az utat azzal, hogy külföldre, más országok főiskoláira kényszerítjük. Nagyon sok szomorú példa mutatja, hogy már most is, eddig is mennyire káros és emberi, nemzeti szempontból mennyire elfogult a numerus clausus. Akik elé ennek az intézménynek csontkeze leereszti a sorompót, külföldre mennek. Közülük a jobbmódúak zavartalan tanulási lehetőségek között jobban készülnek el életük pályájára, a szegények pedig, a sejtjeibe rekesztett tanulási vágy fűzével legyőzik a nélkülözést, nyomorúságot és ők is jeles készülségre tesznek szert. És ha ezek az ifjak majdan hazajönnek, akkor — szabad lévén a verseny — könnyen legyűrhetik azokat, akiket itthon gondjaiba vett a numerus clausus.*

— *Faji szempontból is káros a numerus clausus. Helyette az állandó, komoly lelkierővel telített munkálkodást ajánlom, hogy ennek eredményeképpen a magyar keresztyén ifjú fölvehess a küzdelmet a szabad versenyben. Ez volna az igazi fajvédelem: az önfeláldozó és mások javára is törekvő, az embertársak életét és jótakarását is respektáló munkáranevelés.*

A gyűlölség jegyében született...

Írta: Hegyemeghy-Kiss Pál nemzetgyűlési képviselő.

A numerus clausust én a gyűlölség jegyében született törvényalkotásnak tartom, amelyet meg nem békült lelkek hoztak. *Súlyosan sérti ez a törvény a jogegyenlőség elvét, amely a XIX. század legnagyobbnívú polgári gondolatával, amennyiben különbséget tesz az állam polgárai közt.* Csak olyan rendszer hozhatta és tarthatja fenn, amely a saját hatalmának biztosítása érdekében minden módon ki akarja játszani a valódi nemzeti akarat érvényesülését.

Mint kálvinista ember, aki vallásom erkölcsi elveit minden ténykedésemben érvényesíteni kívánom, a *legmagasztosabb krisztusi parancs áttörését látom ezekben az erőszakos intézkedésekben, mert ez a törvény a felebaráti szeretetbe gázol.* A mi protestáns egyházunk története amellettt tesz tanúbizonyosságot, hogy a lelkek szabadságát, vallásos meggyőződését béklyókba verni, üldözni nem lehet. A mi őseink hitükért gályarabságot és vértanuságot szenvedtek és így *igaz kálvinista ember nem helyeselhet olyan intézkedést, amely más felekezetek üldözését célozza.* A vallásszabadság és alkotmánysszabadság az utolsó négysszáz esztendőben közös óhaja volt a nemzetnek és *aki a nemzet lelkét igazán ismeri, az tudja, hogy attól az ezeket a gondolatokat sértő rendelkezések távol állanak.*

Hibásnak tartom tehát ezt a rendszert, amely ma is strucként homokba dugott fejjel nem akarja belátni tévedéseit.

Eltékintve azoktól a *súlyos pénzügyi hátrányoktól, melyekkel a zsidó ifjaknak külföldön való taníttatása az országra jár, a keresztény társadalomnak és a keresztény középosztálynak sem érdeke a numerus clausus, sőt ellenkezően.* A keresztény társadalmat nem kedvezményezett helyzetbe kell hozni, mert a kedvezményezettsség elpuhultságot jelent. Ellenkezően, a keresztény ifjúságot rá kell szorítani arra, hogy a produktív pályákat keresse és vegye fel ott a küzdelmet az élet nehézségeivel. Meg kell edzeni, hogy az élet küzdelmeit elbírhassa. *Konzolidáció és társadalmi megbékülés szükséges ahhoz, hogy ez a törvény Corpus jurisunkból kikerülhessen és ebben a tekintetben a magyar zsidóságnak is kötelességei vannak: a hatalomhoz való orientálódás helyett álljon férfiasán azoknak a háta mögé, akik ebben az országban a jogegyenlőség elvéért küzdenek.*

A „megrostállak“

Hüttl Hümér

egészségügyi főtanácsos, a nagyhírű sebészprofesszor, a Magyar Orvosszövetség főtitkára, a következőkben foglalta össze álláspontját:

— *Szelekciót egyedül a talentum alapján tudok elképzelni. Képtelenség, hogy valakinek a hite, vallása szerint csináljanak rostálást. Nem akarom itt hánytorgatni azt a sokszor pertraktái:, most már csakugyan banálisán elkoptatott tényt, hogy igen ferde világitásba taszított bennünket a Nyugat előtt ez az intézmény.*

— *Biztos vagyok felőle, hogy vagy egy évtized múlva igen kellemetlenül fogja hatását éreztetni az a körülmény, hogy a fiatal orvosok közül a zsidók jelentékenyen jobb átlagot, jobb kvalitást fognak tudni éreztetni a közönséggel, mint a „rost ál at lan“ újabb keresztény orvosgeneráció.*

— *Egyébként pedig ez az ország valóban nem gazdag annyira tehetségekben, hogy bármelyik állampolgárunkról könnyű szíveJ lemondjunk s általában talentumainkkal ilyen hanyag előkelőséggel gazdálkodjunk.*

— *Ismerek több olyan hallgatót, aki a numerus clausi s parancsa folytán Németországba, Olaszországba ment ki s ezek onnan, mondhatom, elsőrendű képzettséggel jönnek vissza.*

— *Szigorú orvosi szempontból azt kellene mondanom: exiszbenciális tekintetben persze másképp kell megnéznünk a dolgot, hisz például, amíg a múlt esztendőben az egész ország területén meghalt — statisztikából tudom — összesen negyvenhét orvos, addig az egyetemeken csaknem ezer végzett medikust avattak.*

— *Szóval, az olyan megoldás elől, amely nem felekezeti, vagy faji alapon, hanem a tehetség és a rátermettség alapján való kiválogatással gátat vetne az értelmiségi pályákra való tódulásnak, a mostani helyzetben mereven elzárkózni nem volna szabad.*

A tudomány világparitása

Írta: Nagy Vince dr. nemzetgyűlési képviselő, volt belügyminiszter

Mint az egyenlő jogoknak meggyőződéses hive, *természetesen ellene vagyok a numerus clausus törvénynek*, amely a kultúrán cs a tanulás szabadságán ejtett intézményes sebet. Magam is szívesen látnám a keresztény középosztály eredményesebb érvényesülését, de annak nem az a módja, hogy sorompókat állítsunk bármely pályán a szabad verseny elé.

Szégyelném magamat, ha akár mint ügyvéd, akár mint politikus csak azért tudnék érvényesülni hazámban, mert tiltó törvények átirták el útját ezen a két pályán az egyes felekezetekből, vagy fajokból származó tehetségesebb emberek érvényesülésének. Ilyen kiváltságot sem a magam, sem az utódaim részére nem kívánok.

A szabad verseny korlátozása a sorompókkal védettek szellemi elmaradását és energiabeli tunyaságát idézi elő. Ilyen módon az esetleg okosabb, szorgalmasabb, jobban tanuló és szellemileg többet produkáló konkurrensok kizáratnak a nemes versenyből és akkor aztán maradnak orvosok, ügyvédek, mérnökök, közgazdasági egyetemet végzett fiatal emberek, akik relative a helyi viszonylatban lehetnek majd jó orvosok, mérnökök és közgazdászok, de ha a tudomány világparitását fogjuk nézni, akkor látjuk, hogy ezek nem voltak kitéve a nemes versenynek, a nemes konkurrenciának és valószínű, hogy *nem fogják tudni azt az átlagot adni, mely átlagot akármelyik nyugateurópai, vagy más világrészbeli egyetemet végzett ifjúság adni fog*, ahol semmiféle numerus clausus, — sem felekezeti, sem faji, sem nemzeti — nem fogja útját zárni annak, hogy ott bármelyik ország ifjúsága felvegye a versenyt annak az Ausztriának, Csehországnak, Amerikának, vagy bármely államnak ifjúságával. Végeredményben tehát, ha pillanatnyi gazdasági érvényesülést jelent is az egyén részére, sem kvalitásbeli érvényesülést nem jelent, *de semmiesetre sem jelenti a köznek a hasznát és javát.*

A Kossuth-párt, amelyhez tartozom és a Demokrata Szövetség, amelyhez a Kossuth-párt is tartozik, a tisztult demokrácia eszméjének követője, a demokrácia fogalmi körének pedig egyik tekintélyes részét a liberalizmus teszi. *Mi tehát meg nem szűnő hévvel harcosai leszünk a demokráciát és liberalizmust korlátozó ellenforradalmi intézmények, így tehát a numerus clausus lerombolásának is.*

Haller István Amerikában

Írta: Pakots József nemzetgyűlési képviselő

A kérdésre nekem szinte talán felesleges válaszolnom. Egyike vagyok azoknak az ellenzéki képviselőknek, aki a *numerus cleusus eltörlése érdekében határozati javaslatot terjesztettem be a nemzeti gyűlésen*. Természetesen leszavaztak.

Akkor a törvény megalkotója, Haller István képviselő úr, nagyon izgatottan védekezett közbeszólások formájában az én lesújtó megállapításaim ellen. Az egykori propagandaszemináriszter úr ma már nem nyilatkozhatik, mert Amerikába vitorlázott. *Kár, hogy nem előbb tette, mielőtt ezt a szégyenbélyeget rásütötte a nemzet homlokára.*

Emmerson mondja: „Minden intézmény egy ember meghosszabbított árnyéka“. Haller István numerus claususa már nagyon is hosszúra nyúlt árnyéka a Tanítói Bank megalapítójának, aki modern argonauta módjára Amerikába hajózott, hogy az újságok hire szerint a Szent Évből zarándokokat szállítson az örök városba *megfelelő alkuszdíjért*, melyet a hajóstársaságok fizetnének neki.

Úgy látszik, Haller kegyelmes úrnak az az elvi és gyakorlati álláspontja, hogy Krisztus koporsóját sem őrizték ingyen és mint volt vallásügyi miniszter, az amerikai magyarok vallásos áhítatát is csak pénzért hajlandó elősegíteni.

Krisztus korbáccsal űzte ki a templom előcsarnokából a kufárokat. *Az az etikai forrás, amelyből a numerus clausus is származott, e kufárok templomának tövéből fakadt.*

Akikre majd munkások életét bízják

Írta: Peyer Károly nemzetgyűlési képviselő

Ellenfeleink azt mondják, mi közünk nekünk a numerus clausushoz, hisz a munkásságot ez nem érinti, hisz a munkás fia nem jár az egyetemre. A szociáldemokrata-párt programjának egyik alaptétele *a jogegyenlőség és így már ez elvi álláspontunknál fogva is ellenségei vagyunk minden megszorításnak, főként, ha az a tanulást akarja megakadályozni.* Ellenfeleinknek ezenfelül abban sincs igazuk, hogy a munkásságot ez a kérdés nem érinti, mert sok szegény zsidóvallású munkás van, akinek gyermekében megvan a tehetség arra, hogy az egyetemre járva magát elméleti pályára kiképezze és ezeknek épp a numerus clausus teszi lehetetlenné, hogy tudásukat fejlesszék. A vagyonosabb zsidócsaládok gyermekeiket kiküldhetik külföldre, de ezek a szegény zsidófiúk csak nagy ritkán jutnak ahhoz, hogy tanulmányaikat valamelyes segítséggel külföldön folytassák.

Gyakorlati szempontból is katasztrófának kell tekinteni a numerus clausust, mert beleviszi a politikát az oktatásba. Már pedig az iskolának minden pártpolitikán felül kell állnia. Nem szabad megengedni, hogy ott más történjék, mint tanítás és tanulás. Sajnos, ma a főiskolákon ez történik legkevésbé. Kezdődött a dolog ott, hogy a legtehetségesebb egyetemi tanárokat politikai okokból elűzték és azoknak nagy része, akik ma ott vannak, nem a tudással, hanem valamely politikai irányzatnak a segítségével kíván érdemeket szerezni. Ez azután áthat magára az ifjúságra is, amely ilyen példák után ugyancsak nem a tanulásban látja a hivatását, hanem verekezésben, igazoltatásban, karhatalomban való részvételben. Különböző bajtársi szövetségekben kifejtett és a tanulással össze nem függő szereplésben merül ki egész tevékenysége, lévén mindezek a dolgok sokkal könnyebbek, mint a tanulás.

A munkásságnak nem mindegy az, hogy főiskoláinkon tanulnabe vagy sem. Mert végre egyszer mégis csak elkerülnek az egyetemről és valamely pályán állást vállalnak az ifjak. Legyen az akár orvosi, mérnöki, építész, vagy más pálya, *mindenhol munkások sorsa lesz rájuk bízva.* Ha a munkásbiztosító pénztáraknál

ezek lesznek a kezelő orvosok, *nem nagy öröme lesz bennük a munkásságnak*. De még nagyobb veszély az, ha elgondoljuk, hogy ilyer „tanulás“ után megy el valaki mérnöknek. Hisz csak a napokban láttuk, hogy a soproni bányamérnöki akadémián micsoda jelenetek játszódtak le. *Ezekből lesznek a bányamérnökök, akikre rábízunk száz és száz munkáséletet. Hisz ezek a kötelességteljesítés és a tudás legminimálisabb feladatait sem érzik át.* Kint az életben pedig nem ezt fogják honorálni, hanem azt, hogy ki a jó szakember. Ha pedig valamely vállalatnak választania kell, akkor *nem fog műszaki embert azok közül választani, akik jól tudnak bokszolni, vagy a tányérsapkát megfelelő jasszstílusban hordani, hanem akik Párisban, Genfben, vagy Zürichben végezték az egyetemet, mely főiskolák már maguk is garanciát nyújtanak, hogy a falaik közül kikerült hallgatók kiválóan képzett emberek.* Látjuk a kiüldözött hallgatókat, amint külföldi városokban küzdve az élet nyomorúságaival, éjjel-nappal dolgozva, tartják fenn magukat. Ezek megismerik a való életét, ezek lelkesednek pályájukért és ezekből kiváló szakemberek lesznek.

El fog tűnni — és azt hiszem — nagyon rövid idő alatt a közéletből az a hangulat, amely ma még redukált mértékben megvan. Talán előbb, mint egyik-másik tanuló „tanulmányaival“ készen lesz és akkor fog a szomorú valóság tudatára ébredni, mert *az általa elsajátított tudást egyetlen komoly ipari vállalat sem lesz hajlandó honorálni és csak szaporítani fogják a szellemi proletárok számát, akikből a társadalomnak nem produktív és nem kívánatos elemei kerülnek ki.*

Az ország becsülete, a tanulás szabadsága, a jogegyenlőség, de magának az ifjúságnak érdekében is el kell törölni a numerus clausus és szabad érvényesülést kell engedni a tehetségnek.

Kinek árt?

Írta: *Pikler Emil* nemzetgyűlési képviselő

A numerus clausus az én szememben egyáltalában nem tartozik az úgynevezett „zsidókérdés“ keretébe. Mint politikus nem akarok ezzel a témával foglalkozni és csak annyit állapítok meg, hogy *a tudási és a művelődés forrásaitól bárkit a világon elzárni egyenesen merénylet az emberiség egyetemes érdekei ellen.* Mert senkisé nem tudhatja, hogy azoknak soraiban, akiket nem akarnak beengedni a tudás csarnokába, *hány zseniális orvos és mérnök van, aki tanulmányai befejezésével nemcsak diplomát, hanem lehetőséget is szerez arra, hogy az emberiségnek nagy szolgáltatásokat tehessen.*

Egyébként, még ha az úgynevezett faj védelem, szabatosabban: a magyar keresztény középosztály exkluzív gazdasági és társadalmi érdekeit tartom csak szem előtt, *akkor sem fogadhatom el a numerus clausust célravezető eszköznek, mert hisz a magyar főiskolákról kizárt ifjak a külföldi egyetemeken akadálytalanul folytatják tanulmányaikat* és így a tudás és a diploma megszerzésének lehetőségeitől őket elütni amúgy sem lehet.

Tapasztalati tény, hogy a külföldre szorult ifjak ott sokkal intenzívebben szentelik magukat tanulmányaiknak, mintha itthon maradhattak volna. *Ez természetes lélektani folyamat. Az elkeseredés és a dacos elhatározás, hogy a numerus claususban megnyilatkozó szellemnek ad absurdum vitelére annál is inkább tanulni fognak, az érdekelt ifjakban hihetetlen energiát termel.* És miután már ismételt alkalom volt a külföldi egyetemi városokban a Magyarországból elűzött ifjakat meglátogatnom, módomban volt megállapítani, hogy *a numerus clausus visszafelé fog elsülni és azt fogja eredményezni, hogy ezek az ifjak legnagyobb részben kiváló emberek és ennek az országnak a díszei lesznek.*

Igaz, hogy a külföldre szorult ifjak nagyrésze éhezve és nélkülözve folytatja tanulmányait, de *ez a nyomor még inkább megédesíti őket lelkiileg és mire elkészülnek, akkorra nemcsak az egyetem, hanem az élet iskoláját is járt férfiak lesznek, akik mindenképpen fel fogják venni a létért való küzdelmet.*

A numerus claususnál teljes mértékben beigazolóódik Schiller mondása: a gonosztett átka, hogy további gonoszságok származhatnak belőle. Mert *a numerus claususnak nevezett kultúrbotrány nem azoknak árt, akiket sújtani akar, hanem árt az országnak és árt elsősorban azoknak, akik másoknak akartak és akarnak ártani.*

Ne bolygassuk ...

Rákosi Jenő

a következő nyilatkozatot tette *A Magyar Zsidóság Almanachja* számára a numerus clausus kérdéséről:

— Nekem a numerus clausus kérdéséről az a véleményem, hogy *akkor küzdünk a leghatásosabban ellene, ha nem beszélünk róla. Ha csendes negligálással megyünk el mellette, akkor a törvény hamarabb lesz a múlté, mintha állandóan napirenden tartjuk. Hogy fáj? Hogy súlyos? Tudom. De az egyiptomi hét csapás sokkal súlyosabb, sokkal fájdalmasabb volt, még sem pusztult bele a zsidóság.*

— A mai kort az jellemzi legjobban, hogy *nem a magyar história szellemében kormányozzák, nem a magyar hagyományok szerint. Azért rögtönöztek ilyen törvényeket a pillanat hangulata alatt. Az emberiség haladásával ellenkezik az ilyen törvény.*

— *Én azt hiszem, hogy közeledik az az idő, mikor éppen azok, akiknek végre kellene hajtaniok, hallgatagon mellőzik majd a törvény, amely így szépen, csendben kimúlik. Hisz volt már törvény, melyet nem alkalmaztak.*

— *Az utókor előtt azonban ez a törvény lesz, a mi korunkban az a sárga folt, amelyet a zsidóknak kellett viselniök, mielőtt az emberiség történetében a szabadabb fejlődés érvényesült.*

Félmegoldással ne is kísérletezzenek

Írta: Sándor Pál

Szégyenletes törvény a numerus clausus. Ellentétben van az ország tradicionális liberális felfogásával, történelmi hagyományaival, amennyiben a magyar zsidóság egyenjogúságán ejt csorbát. Bántói hogy a zsidó ifjaknak nem akarnak lehetőséget adni a tanulásra, a művelődésre a haza határain belül és külföldre kényszerítik őket. Nagy baj ez, mert minél több felvilágosult és tanult fő van az országban, annál nagyobb a lehetőség, hogy boldogságot és áldást hozó legyen úgy a közigazgatás, mint a kultúra.

Én meg tudom érteni az aggodalmakat, hogy túlságosan sok meddő existencia keletkezik és nagy szellemi proletáriátus, ha

a fiatalság beleéli magát abba, hogy csak a legfelsőbb műveltség révén kapjon megfelelő állást. De az aggodalmaknak nem szabad felekezeti szempontok felé kancsalítaniok, mint az nálunk történt. A törvény *nem a tanulás megnehezítésére tör: az elnyomatás bélyegét viseli magán.*

A nyíltan bevallott célt másképpen is el lehet érni: *felvilágosítással. Maga az élet adja meg a cinezurát arra, hogy melyek a kenyérkeresetre alkalmas foglalkozások* így már most is sokszor látjuk, hogy ügyvédek, orvosok, mérnökök nem maradnak meg hivatásuknál, hanem a kényszer más pályákra tereli őket, amelyeken nagyobb műveltségüknél fogva sóikkal gyorsabban érvényesülnek, mint mások.

Nekem a numerus clausus ellen a legerősebb kifogásom az, hogy *restringálni akarják az akadémiai grádusban való kiképzést és vallásfelekezetre osztják a magasabb művelődés lehetőségét* Ezzel az intézkedéssel a régi sárgafoltot, mint megbélyegzést visszateszik a magyar zsidók mellére, más szóval, *megkülönböztetést tesznek ember és ember között tisztán csak azért, mert az egyik kereszténynek, a másik zsidónak született.*

Ez tehát a rabszolga-jelvény, mely másodrendű polgárokat statuál, ami a magyar tradícióknak semmiképpen sem felel meg.

Soha magyar törvény még annyi kárt nem okozott az országnak úgy anyagi, mint erkölcsi tekintetben mint a numerus clausus. Megsínyelttük eddig és szenvedni fogunk mindaddig, míg meg nem szüntetik. *Itt csak egyről lehet szó: a numerus clausus teljest eltörléséről. Semmiféle közbeeső, profilaktikus, vagy más megoldást, vagy könnyebbitést soha el nem fogadunk és el nem ismerünk.*

Ami a „zsidó-kérdést“ illeti, nézetem szerint *ez nálunk természetes utón múlik ki. A porhintésnek már befellegzett. Magyarország parasztsága sohasem volt antiszemita és az intelligenciának is csak az a része az, amelyet akarnokok, politikai stréberek demagógiája fertőzött meg. Az ország intelligenciájának nagy része könnyel tekint ezekre a jelenségekre és nem hiszem, hogy hosszú ideig tartson az átmeneti állapot, amelyben a zsidókat üldözzék csak azért, mert ragaszkodnak ősi hitükhöz.*

Magyarország jövője attól függ, hogy ebben az országban béke és összetartás legyen az egész vonalon. Ha mindnyájan összetartunk, — és elég kevesen vagyunk — akkor meggyógyíthatjuk régi sebeinket és megvalósíthatjuk szép álmainkat. Ha a széthúzás, a tétovázás, a vakság hosszabb ideig tart, akkor ennek a beteg folyamatnak áldozata csakis az ország jóléte és üdve lesz.

A gyűlölet professzorai

Írta: Rupert Rezső dr. nemzetgyűlési képviselő

Politikai múltamból közismert lehet, hogy *a numerus claususnak ádáz ellensége vagyok*. Néhányadmagammal elszánt küzdelmet folytattam annak idején a törvényhozásban is az ellen, hogy *ez az emberi felen törvény meg ne hozassék*. Sajnos, kevesen voltunk ott a harcban, mert azokat a szabadelvűeket, akik ma szervezkednek, jórésztben távol láttuk a küzdelemtől.

Politikám tengelye a demokrácia és a humanizmus. Ebből önként folyik, hogy *ellenségének kell lennem mindennek, ami az emberi és polgári jogegyenlőség' ellen van. Mint keresztény embert és hazafit is szembeállít a numerus clausussal vallásom és magyar voltom*, mert vallásom parancsai és a 48*as legszebb magyar tradíciók is arra kötés leznek, hogy *az Isten képére teremtett emberek között és ugyanazon hazának fiai között különbséget ne tegyek*.

Gyermekes gonoszságnak és rövidlátásnak tartom a numerus claususos politikát. Még azok szempontjából is dőreség, akiknek hazafiasságuk és vallásuk a gyűlölet és a sötétség, mert a numerus clausussal, a tanszabadság megtagadásával nem érik el azt a célt, amit akarnak, hogy tudniillik a keresztény magyarok megszabaduljanak a tudományos pályákon a versenytől.

Az idegenbe száműzött zsidóvallású ifjak odakünn, ahol nincs más dolguk, mint a tanulás s e célra a tudomány gazdag forrásai állnak rendelkezésükre, *nagyobb készséggel és nyelvtudással fognak rendelkezni*, mint az itthon maradottak, akik *idejük nagyrésztét botrányokozásokkal és gyerekes játékokkal, leheleskedésekkel és csabási kodásokkal töltik*.

A diplomák nosztrifikálását nem lehet majd megakadályozni, hisz előbbsutóbb mégis csak győzni fog a józanság. Akkor az idegenből hozott diplomáknak sokkal nagyobb értékük lesz, mint az itthoniaknak. Mindenki szívesebben fogja az idegenben tanult orvost felkeresni, mint azokat, akiket idehaza *a gyűlölet professzorai* neveltek.

Gazdasági szempontból is botorság, amit *az a néhány félművelt politikai nagyság* cselekedett, mikor a numerus clausust itthon törvényes intézménnyé tette, mert ezrei távozván hazulról a magyar ifjúságnak, ezek idegenben költik el azt a rengeteg pénzt, amelybe fenntartásuk kerül. *Ellenérték nélkül exportálunk tehát rengeteg vagyont*, minthogy olyasmit importálunk, tudniillik tudományt, amit itthon is megvásárolhattunk volna.

A szabadelvűség nem ismer jogfosztást

Szász Károly

valóságos belső titkos tanácsos, a képviselőház v. elnöke és a Kisfaludy-társaság főtitkára, a következőkben ismertette álláspontját:

— Sohasem titkoltam, hogy a szabadelvűségnek az az iskolája, amelyben nevelkedtem, *eleve kizárja a jogfosztásnak olyan intézményeit, mint aminő a numerus clausus is.*

— *Helytelennek tartom ezt a törvényt belső és külső politikai megfontolásokból egyaránt. Idebent ezen az úton elzárjuk a polgári és a kulturális érvényesülés útjait olyan állampolgárok előtt, akik a kultúra hadállásainak megszerzésére joggal igényt tarthatnak. Jómagam abban az eszmekörben és törekvésben éltem le életem javát, amely a művelődés számára nem csupán egyes rétegeket, az államalkotó elemeknek csak egy részét igyekszik megnyerni, hanem amely ezekben az áldásokban mentői több egyént részesít, tekintet nélkül nemzetiségére, felekezetére.*

— Nem akarok belemenni a faji kérdés vitatásába, de ki kell jelentenem, hogy *én nem tudnék különbséget tenni ennek a dolog-*

ak a megítélésében sem faj és faj között és ha jól utánanéznék, kénytelen volnék megállapítani, hogy a legjobb magyar elmék ősei ebben vagy abban a században, ezen vagy azon a felmenői ágon sváb, tót, szerb vagy egyéb nemzetségbe kapcsolódtak.

— *Külpolitikai tekintetek is azt parancsolják, hogy ne legyünk a tanulmányi szabadság körül elfogultak. Meggyőződésem, hogy a műveit nyugati országokban Magyarországgal szemben rossz vért szül ennek a törvénynek fentartása.*

A kiválogatás egyéb hathatósabb eszközökkel is elérhető.

Utalok a legtermészetesebb tételre: *a gyenge tanulói megelőzi a jó tanuló.* Hadd idézzem az evangélium mondását: *az Úristen nem személyválogató és én sem akarok különb keresztény lenni, mint aminők az evangélisták voltak.*

— *A numerus clausus nem alkalmas arra, hogy a konszolidáció nagy problémáját megoldja.*

A numerus clausus babonája

Írta: Szávay Gyula dr. kormányfőtanácsos, a Budapesti Kereskedelmi és Ipar-kamara főtitkára

A háború annyi rettenetességet zúdított a világra a harctéri borzalmakon túl is, annyiféle testi-lelki járvány lepte el a világ minden országát és népét, oly lehetetlennél lehetlenebb gondolatok, tervek, kiegészítő hiedelmek születtek nyomában, de viszont tapasztalataink szerint oly sorozatosan és egymásután tűntek is el ezek a semmiségbe, hogy *nem szabad túlságosan megütköznünk semmin.*

A világ futott a nagy szerencsétlenség nemzeti betegágya mellől mindenkihez, akit csak rémülete eléje, vagy képzelete elé hozott: orvoshoz, javasasszonyhoz, fakir babonákhoz, ráolvasáshoz, mert nem akarta elmulasztani a lehetőségek egyikét sem, mely hátha segítene-

Most aztán a világ nagy recsegve-ropogva, sok nyomorúság és pusztulás között visszahengeredik régi ágyába és feleszmél. Aki és ami elveszett, az már menthetetlen, *aki és ami megmaradt valahogy: arra kezd úgy vigyázni, mint a maga életére és sorra, elődalognak a betegágy mellől a ráolvasók, a fakirok, a babonák. És lassanként, egyenként eszmél rá az emberiségnek» a nagy kataklizma előtti kor évmilliók ideje alatt kialakult kincseire, erényeire a felvilágosodás és emberi szolidaritás világfentartó orvosságaira.*

Már csak nagyon kevés idő lehet hátra attól is, hogy az itt tárgyalt babona is megszűnjön és útrakeljen. Nem is szükséges rá sok szót vagy Írást vesztegetni.

A külföldi tőke elzárkózása

Írta: *Szterényi József* báró v. b. 1.1., ny. kereskedelmi miniszter.

A numerus clausus antikulturális intézmény önmagában véve is. Elzárása annak a tanítás elől, aki tanulni akar és akinek a viszonyai megengedik kiképzését.

Súlyosbodik a numerus clausus, mint elvileg lehetetlen intézmény, ama tendencia következtében, amely azt nálunk szülte. A tendencia: kirekeszteni a tanulásból és képzésből egy felekezetet, ami a legszigorúbb értelemben vett felekezeti elfogultság.

Hogy ellenkezik a magyar nemzet százados tradícióival, a szabadság legelemibb feltételeivel, ez még súlyosbitja. Külföldi tapasztalatból mondhatom, hogy azok között a jelenségek között, amelyek Magyarországnak az utóbbi időben annyit ártottak a külföldön, nem utolsó helyet foglalt és foglal el ez a szerencsétlen numerus clausus és hogy a külföldi tőke annyira elzárkózó velünk szemben, abban ismét igen nagy része van ennek a numerus claususnak.

Ideig-óraig fentartható még ez a korlátozás, de remélhetően sokáig már nem, mert hiába, még sem zárkozhatunk el állandóan a világ megítélése elől. Ehhez pedig hozzátartozik demokratikus alkotmányunk alapfeltétele, a teljes jogegyenlőség.

Különben is bármilyen célt akarnak elérni ezzel a törvénnyel annak szerzői, a kívántnak éppen az ellenkezőjét érik el, mint a következmények már is világosan mutatják. Az erőszakos védelem elbizakodottá és tanulmányaiban felületessé teszi a védettet, akinek előbb-utóbb mégis csak versenytársa lesz a külföldi diplomával rendelkező ifjúság, melyet ez a törvény most más országok egyetemére kényszerít. Tekintetbe kell venni azokat a nagy értékeket is, amelyek a kiszorult ifjúság nevelése érdekében külföldre mennek.

Végezredményben azt hiszem, a törvény is kimúlik, aminthogy gyökerestől el kell tűnnie minden alkotásnak, amely a numerus clausus szellemében fogant.

Törvényhozói tisztemben...

Írta: *Strauss István* dr. nemzetgyűlési képviselő, a legfőbb állami számszék nyugalmazott elnöke

Mindenki tudja rólam, aki megfigyelte közéleti pályámat, hogy én a Szent Korona alapján állok és annak gondolatköréből vezetem el ezerévesnél idősebb alkotmányunknak minden erősségét. Nem is lehet más kiindulási alapja annak, aki történelmi fejlődéséből nézi a mi alkotmányunkat. Amikor a Szent Korona mint palládium jelentkezik a magyar alkotmányban, nemcsak, mint egyszerű misztérium, a meghamisíthatlan kereszténység szeretetét és szabadságát viszi be alkotmányunkba és egész közéletünkbe, a fejlődés és a haladás követelményeinek teljes érvényesítésével.

Ha államra ráillik az a jellegzetesség: szabad államban csak szabad polgárok lehetnek, — akkor ez a jellegzetesség a Magyar Szent Korona országaiban jegecesedett Id a maga teljességében, szinte példátlanul. Voltak küzdelmek vallási téren, voltak osztályharcok, amíg teljesen kifejlődött és a magyar alkotmány alaptételévé vált, hogy *minden magyar állampolgárt minden jog egyformán illet meg.*

Több század óta senkinek sem jutott eszébe az állampolgári egyenlőségen csorbát ütni. Váratlanul jött a numerus clausus. *De ez aztán valóban nagy csorba, egyenesen seb a mi alkotmányunk bál folyó szabadságjogokon.*

Én kétszeresen elítélem azért is, mert nem nyíltan iktatták törvénybe. Mindenki tudja, hogy az intenció egy felekezet ellen szólt, mégis a többi felekezetre is vonatkoztatja a törvény a tanulási és tanítási szabadság korlátozását. Emberi szempontból is lehetetlen elzárni a tanulástól, a tudományi orr árok megismerésének lehetőségétől azt, aki ez után vágyódik, akit arra hajlama hajt é. képessége ambicionál.

Börtönbüntetéssel ér fel a lélekre való hatásában a tudománytól való elzárás. A numerus clausust tehát minden szempontból károsnak tartom és törvényhozói tisztemben arra törekszem, hogy az erre vonatkozó törvény minél előbb hatályon kívül helyeztessék.

Ha egyáltalában a keresztények a közgazdasági életben háttérbe . zorultak, azt csak munkával lehet paralizálni. Olyan munkával, amely bekapcsolódik a kereskedelembe, az iparba és ott minősített munkával hódít tért. Ebben az irányban mindig előljártam. Éppen azért az összefogásra nemcsak példát adtam mindig, hanem ezt meggyőződéssel hirdetem és nem egy alkotásom annak köszönhető, hogy *nem osztályoztam soha az embereket felekezetek szerint.*

*

Strauss István dr. az aktív katolikusok közé tartozik. Hitének nyílt megvallásáról mindenki ismeri, hiszen munkájának megkezdése előtt mindig templomba megy. Köztudomású, hogy a székesfővárosban a piaristák új gimnáziuma és zárdája az ő hathatós segítségével épült. A dominikánusok templomát, amely művészi szempontból a legszebb templomok egyike, ő építtette. Az irgalmasok kórházának és zárdájának megépítésében szintén evókeny része van, csakúgy, mint a kongregáció otthon építésében. A Collegium Marianumot, mely százötven főiskolai női hallgatónak nyújt otthont, untén az ő előljáró munkájával létesítették. Sok volna felsorolni alkotásait a fővárosban és a vidéken. Ma is minden zárdának ő a tanácsadója és támogatója anyagi eszközeik biztosításában.

Kultúrvaluta és gazdasági valuta

Ugron Gábor,

akit szintén felkértünk, hogy e helyen mondja el véleményét a numerus claususról, kijelentette, hogy az ő véleménye közismert s az teljes egészében kidomborodik abból a beszédből, melyet 1920. évi szeptember 17-én mondott el az első nemzetgyűlésen a numerus clausus tárgyalása alkalmával. Engedélyével itt közöljük a beszéd egyes feltűnőbb részleteit, amelyek azért is figyelmet érdemelnek, mert az azokban foglalt jóslások azóta kivétel nélkül mind beteljesültek.

. . . Megtörtént az eltolódás a manchesteri liberalizmustól a felvilágosodott liberalizmus, a demokrácia és a szociális politika felé; a manchesteri liberalizmus kiélte magát, de ez azért nem jelentheti azt, hogy félredobjuk azokat a nagy szabadságjogokat, amelyeket kitérmetelt magából ez a liberalizmus. Ha másképp is értjük ma már a liberalizmus ideológiáját, ha a kisember javára magyarazzuk is ma az egyenlőségnek hatalmas jelszavát, azért *nekünk ragaszkodnunk kell az emberi haladást szolgáló minden szabadságjogunkhoz. A zsenge és elesett és az élet küzdelmében hátraszorított segítése nyomán a*

demokráciának és a szociális haladásnak az útját nem szegélyezhetik legnagyobb szabadságjogainknak sirhantjai. Már pedig a numerus clausus a tanszabadság megszűntét jelenti.

... A numerus clausus alkalmazásával egészen más eredményeket fognak elérni, mint amelyeket várnak tőle.

...Én semmiféle szempontból sem vagyok hive annak, hogy egyik fiatalember a másikkal szemben spiclikedésre neveltessék, hogy intézményesen beállítsuk a fiatalság lelkivilágába a spiclikedést, feljelentést, árulkodást és ezzel az egyetem falai közé bevigyük a politikát. A numerus clausussal azt, amit elérni akarnak, sohasem fogják elérni, legfőlebb bizonyos társadalmi ágaknál a percentuális megoszlás kérdését fogják megváltoztatni, viszont ugyanannyival fog megszaporodni ez az arányszám más gazdasági ágaknál. Az egyetemekről távol fogják tartani az ifjúságnak egy részét, amelyet nemakurrnak az egyetemre beengedni. Ez azonban feltétlenül el fog helyezkedni más téren, elsősorban azon a gazdasági téren, amelyen eddig is kifogásolták az ő túlsúlyukat. Kétségtelen, hogy az egyetemekről kirturtaknak igen nagy része — főként a gazdagabbak — külföldre mennek tanulni. Ebből egy nagy tehetség-export fog bekövetkezni, karöltve egy erős pénzexporttal. Romlani fog ezzel a kulturvalutánk és romlani fog a gazdasági valutánk . . .

A numerus clausus az egységes pártban

Egységspárti képviselők nyilatkozatai a numerus claususról

Összegejtötte: *Vidor Gyula* hírlapíró

Huszonnégy egységspárti képviselő nyilatkozatát közöljük alább a numerus claususról, körülbelül *egyötödét az egész kormánypártnak*. A nyilatkozatok kifejezetten és csaknem egyöntetűen a következő főmegállapításokat tartalmazzák:

1.) *a numerus claususról szóló törvény szenvedélyektől fűtött hangulat alkotása, más szóval, forradalmi idők utóhatása;*

2.) *az értelmiségi pályák túlszűfoaltságának meggátlása sem felekezeti, sem faji megkülönböztetés alapján keresztül nem vihető;*

3) *a numerus clausus-törvény revízió alá veendő, helyesebben megszüntetendő.*

Az alábbi nyilatkozatokkal korántsem merül ki azoknak a kormánypárti képviselőknek a névsora, akiknek felfogása szóról-szóra fedi az itt nyilatkozó képviselők álláspontját. Felsorolhatnák a többségi párt ama tagjait, akikről részben a numerus claususról nem egy alkalommal tett nyilatkozataik, de *a könyvben szereplő képviselőkével egyéb kérdésekben is teljesen azonos felfogásuk alapján megállapít ható, hogy a numerus claususról szóló törvény ellenzői, vagyis azon az alapon állanak, hogy ezt a szerencsétlen törvényhozási alkotást hatályon kívül kell helyezni.* Ehelyett azonban célszerűbbnek találjuk, ha egyfelől azoknak a kormánypárti képviselőknek a névsorát közöljük, akik kifejezett hívei a numerus claususnak, másfelől azokat, akik eddig ezt az álláspontjukat kifejezésre nem juttatták ugyan, de akikről társaikkal egyéb kérdésekben vallott közös felfogása vagy ismert érzelmeik alapján feltehető, hogy a numerus clausus-törvény meggyőződéseknek megfelel. Ezek a képviselők a következők;

Bodó János, Bogya János, Csöngedy Gyula, Endre Zsigmond, Édes Antal, Fáy Gyula, Gubicza Ferenc, Halász Móric, Hedry Lőrinc, Héjj Imre, Hir György, Horánszky Dezső, Iklódy-Srabo János, Ivády Béla, Karafiáth Jenő, Kenéz Béla, Kohnt Adorján, Kószó István, Kuna P. András, Kühne Lóránd, Máday Gyula,

Muszti István, Nagy János (egri), Patacsi Dénes, Patay Tibor, Pekár Gyula, Pintér László, Platthy György, Podmaniczky Endre báró, Prónay György báró, Putnoky Móric, Ráday Gedeon gróf, Schandl Károly, Szabó István (sokorópátkai), Szabó István (Öttevényi), Szabóky Jenő, Széchenyi Viktor gróf, Szomjas Gusztáv, Szuhányi Ferenc, Teleki Pál gróf, Urbanics Kálmán, Varsányi Gábor és Viczián István.

A 137 tagot számláló egységes pártból negyvenhárom képviselő vallja magáénak a numerus clausus-törvényt. Negyvenhárom képviselő — az egységspárt egyharmadánál kevesebb — osztja azt a felfogást, hogy felekezeti alapon kell elbírálni azt a kérdést, kinek adjon az államhatalom módot a főiskolai képesítés megszerzésére. Teljes tárgyilagossággal megállapítható azonban, hogy ez a szám is fogyó tendenciát mutat.

Kikből áll ez a lista? Az egységspárt kis fajvédő-csoportjának tagjaiból; azokból, akik érzelmileg közel állnak ezekhez és néhány olyan képviselőből, akik régebb idő óta a keresztény politika hirdetői. *A nyílt kormánypárti fajvédőktől eltekintve azonban nincs kombattáns csapata a pártban a numerus clausus-törvénynek, mert az itt felsorolt többi képviselő abban a pillanatban, amint a kormány a törvény revízióját határozná el, fentartós nélkül e mellé a felfogás! mellé áll.*

Sajátságos és valóban csak a mai rendkívüli állapotokkal magyarázható, hogy ilyen körülmények között még nem került sor ennek a reakciós törvénynek az eltörlésére. *Van egy ártalmas törvényünk, amelynek sutbadobását kívánja úgyszólván az egész közvélemény, amelynek a parlament túlnyomó többsége ellenzéke, amelynek, nem hinnők, hogy egyetlen meggyőződéses tagja is volna a kabinetben. Bethlen István gróf miniszterelnöknek ismert párisi nyilatkozata, Klebelsberg Kunó gróf külügyminiszternek nem egyizben tett olyan értelmű kijelentése, hogy elvi meggyőződésével ellenkezik a törvény, a kormány többi tagjainak ismert felfogása tárgyilagosa alapot nyújtanak ehhez a megállapításhoz.*

Ha a nemzetgyűlés munkájának egyéb megnyilvánulásában is nem fordulnának elő olyan események, amelyek a rendes parlamenti életben érthetetlenek volnának, *egyetlen megmozdulásra elsöprődnek az a törvény, amelynek magában a többségi pártban is elhatározó ellenzéke van.* De a parlamentáris élet egyéb jelenségei, azok a külsőségek, amelyek között ennek a nemzetgyűlésnek két ízben volt alkalmja foglalkozni a numerus clausussal, *tanulságos magyarázatát adják annak az erkölcsi alapnak, amelyen ez a gyász-törvény nyugszik.* A Ház szabadelvű ellenzéke ugyanis már jókor tisztán látta azt a fonák helyzetet, amelyben a többségi-párt van a numerus clausus-törvény kényszerű „támogatásával“ s két alkalommal igyekezett színvallásra bírni a kormánypárt tagjait eb-

ben a kérdésben. Akkor az történt, hogy a kormánypárt egyik tekintélyes csoportja, a kisgazda-képviselőké, egyszerően kivonult a szavazás elől, ugyanezt tette számos más képviselő is úgy, Hogy a *numerus clausus megszavazol között azok maradtak, akik lelkiismeretük megnyugtatóra alkalmasnak találták a kormánypárt vezérének azt a felhívását, hogy a numerus clausus-törvény eltörlése érdekében beterjesztett határozati javaslatot pártfegyelmi okból el kell vetni.*

Azt hisszük, hogy a kormánypárt helyzetét a numerus clausus-sal szemben az alább közölt nyilatkozatok közül annak a kisgazdaképviselőnek keresetlenhangu kijelentése jellemzi a legtalálóbban, aki akként állapítja meg a diagnózist, hogy *ő és társai ha ma ismét állást kellene foglalatos a numerus clausus kérdésében, újból alkalmas keresnének arra, hogy a szavazásban ne vegyenek részt Ha figyelembe vesszük, hogy ma egyre nő azoknak a tábor, akik a kormánypárt soraiból is nyíltan kifejezésre merik juttatni, hogy a numerus clausust meggyőződésükkel összeegyeztethetőnek nem tartják, bizonyos, hogy megkülönböztetett pártfegyelmi érdekek hangoztatására volna szükség a numerus clausus meggyőződéstelen többségének összehozásához.*

Egyik szimptomatikus megnyilatkozása volt ennek a hangulatnak, hogy *a nemzetgyűlésen éppen a legutóbbi időben a miniszterelnök környezetéhez tartozó kormánypárti oldalról hangzott el határozotthangu felszólalás a numerus clausus eltörlése érdekében.* Annál figyelemreméltóbb ez a felszólalás, mert — mint alább Görgey István nyilatkozatában olvasható — *ez az egységspárti megnyilatkozás a párt több tagjának a megbízásából történt.* De nagy figyelmet érdemelnek az alábbi nyilatkozatokban azok a többségi oldalról tett megjegyzések is, amelyek határozottan leszögezik, hogy a reakciós törvény a külföld előtt is ártalmára van az országnak.

Csaknem egyértelműen hangsúlyozzák a nyilatkozatok, hogy *a kezdeményező lépést a törvény megszüntetésére a kormánytól várják.* E tekintetben némi reménységet nyújt, hogy *mértékadó nyilatkozatok szerint a kormánynak ez az elhatározása nem várat magára sokáig.*

Ilyen körülmények között, ha a minis“ tér elnök el is tekint a közvélemény egyértelmű megnyilatkozásától és egyedül pártja hangulatát mérlegeli elfogultság nélkül, *a politikai ésszerűség is csak egyet diktálhat: félretolni azt a törvényt, amely híveinek a kormánypártban is elenyésző csekélysege miatt minniig ellentétek és politikai nehézségek forrása lehet, revízió alá kell venni azt az antikulturális törvényt, amelyről a kultúra legfőbb öre jelentette ki, hogy meggyőződésével ellenkezik, hatályon kívül kell helyezni*

azt a törvényt, amelynek a nemzetgyűlés több mint kétharmada kifejezett ellenzéke-

A kormány gyakran hivatkozik — több tekintetben joggal — arra, hogy az utóbbi időben nagy lépéssel haladt előre a konszolidáció. *A numerus clausus megszüntetésével az eddigiekhez képest mértőföldes lépést tesz a kormány a jogegyenlőség teljes visszaállításának útján.*

Az egységespárti képviselők értékes nyilatkozatait itt közöljük:

Almásy László

az egységes párt ügyvezető elnöke

— *Egészen természetesnek találom, hogy a numerus clausus ügyével folytonosan foglalkozik a közvélemény. Természetes ez, mert a numerus clausus a megoldatlan — és tegyük hozzá — az igen nagy problémák közé tartozik. Hisz minden emberi szellemnek legegységesebb joga a saját erejének továbbképzésére való öreklés. Nemcsak jog ez, hanem egyszersmint az egész emberiségnek óriási érdeke, mert az emberi elmék fejlődése viszi előre az emberiséget.*

— Ebből a magas szempontból tekintve tehát a kérdést, bármely akadály állítása az emberi szellemi erők kiképzése és fejlődése elé: meg nem engedhető az általános emberi jogok szempontjából. Egészen nyilvánvaló ugyanis, hogy az ilyen akadályok felállítása az általános civilizáció és modern fejlődés nézőpontjából kiszámíthatatlan hátrányokat jelent. Talán a múlt idők fejlődése is másként alakult volna, ha a nagy emberi elmék elébe — és sohasem lehet tudni, hogy ezek honnan kerülnek ki — nem állítottak volna mesterséges korlátokat.

— *Egészen nyilvánvaló tehát, hogy a numerus clausus bevezetése csak időleges és rendkívüli rendszabály lehet, aminek megszüntetését a konszolidáció helyreállítása feltétlenül magával kell, hogy hozza. Már pedig a magyar politikának az egységespárt programja szerint való irányítása a teljes konszolidáció felé halad, és pedig úgy a közjog, mint a közgazdaság és természetesen a tudományos és szellemi élet terén is. Amint közigazgatási intézkedéssel a közgazdasági életet szabályozni nem lehet, úgy a tudománynak is a szabadság az egyedüli atmoszférája s nemcsak szabad fejlődése, de egyenesen létezése függ ettől.*

— *A rendkívüli viszonyoknak most el kell múlniuk. Ennek pedig magával kell hoznia a teljes tanszabadságot, ami nem jelent*

egyebet, mint azt, hogy mindenki azzal a tudománnyal foglalkozhat, amely egyéniségének és hajlamainak legjobban megfelel és senkitől sem szabad elzárni azokat az intézményeket, amelyeket az állam» társadalom és egyesek humánus és okos intézkedései az emberi szellem kiművelése céljából alkottak.

Berki Gyula dr.:

— A numerus claususról szóló törvény abban a hangulatban keletkezett az első nemzetgyűlés elé, amelyet a háború, forradalom és a bolsevizmus teremtett. Kétségtelen, hogy ebben a hangulatban domináló volt az antiszemita érzés, amely erősebb vagy gyengébb formában a parlamenti pártoknál is jelentkezett az első nemzetgyűlésen. A tudományos pályák túlszűfolttsága nem az a jelenség, amelyet látó emberek csak az első nemzetgyűlésen állapíthattak volna meg. Már húsz esztendőre visszamenően meg lehet állapítani azt a középosztálybeli betegséget, hogy ebben az országban, akiknek csak valamelyes összeköttetése volt, szolgabíró, miniszteri titkár akart lenni. Még húsz év előtt, amikor én egyetemi tanulmányaimat végeztem, szegényszámba ment gazdasági, vagy ipari pályára lépni. A középosztálynak ez a beteges felfogása az én egyetemi időmben még javában virágzott. Azok közé tartozom, aki ennek a betegségnek jelenlétét már pályaválasztásom első idejében magamra nézve levontam. A megyei közéletben akartam életemet eltölteni, de hamarosan rájöttem arra, hogy kellő összeköttetésekkel nem rendelkezvén, a közhivatalnoki pálya a legszegényebb kenyeret biztosítaná csak számomra és ezért a szabad gazdasági pályára tértem át.

— Természetesnek tartom, hogy a megcsonkított országban a hivatalnoki és általában a diplomás pályák túlszűfolttsága még inkább jelentkezett és hogy a régi hibákat és a bűnöket, tudniillik a *gazdasági pályától való irtózást*, igyekeztek megkorrigálni. Minden olyan törekvést, amelynek az a célja, hogy a középiskolai növendékeket visszatartsa a szigorúan vett diplomás pályáktól, helyesnek tartok. Véleményem szerint ezt a kiválasztást már az alsó négy osztály után kell elkezdni s később folytatni. *A kiválasztás azonban nem alakulhat sem felekezetek, sem nemzetiségek, sem fajok szerint, hanem kizáróan a rátermettség szem előtt tartásával.*

— A numerus clausus törvény tulajdonképpen az *ellenforradalmi pártok üstjében fött ki*. Nem sorozom az ellenforradalmi pártok közé a nagyatádi Szabó István vezetése alatt állott kisgazdapártot, mert hisz úgy nagyatádi Szabó Istvánt, mint híveit általában szabadelvű tradíciók hatották át és ezért *ez a kisgazdapárt a numerus clausus törvényjavaslat benyújtásában és megalkotásában nem vett részt.*

— Engem, aki kálvinista papi családból származom, *családi tradícióim is a tiszta szabadelvűség körében neveltek és iskolai neveltetésem is összhangban volt az évszázados családi tradíciókkal. Csak természetes, hogy e családi és iskolai nevelés konzekvenciája; képpen jelentkezik politikai állásfoglalásom, mert egyetlen politikai ténykedésemet sem tudom mentesíteni e régi tradícióim alól.* Sajnos, a szabadelvűség nagy eszméit a szabadelvűség köntösébe bujtatott szélső radikális eszmékkel gyakran elhomályosították az igazi s/a; badelvűség rovására. *Én a szabadelvűség alatt a tehetségek szabadó, ságát, a tiszta szívnek és a becsületes gondolatnak szabadságát és az emberszeretet érvényesítését tartom és nem a túltengő gazdasági liberalizmust, sem pedig az országra nagy veszélyt jelentő radikális jelszavak érvényesülését.*

— Ebből a felfogásból következik, hogy *én a szabadelvűség gondolatába ütközőnek tartom a numerus claususról szóló törvényt és annak úgy belpolitikai, mint külpolitikai vonatkozásait károsnak ítélem meg a nemzeti jövő szempontjából.* Belpolitikai vonatkozásban azért, mert bár vallom azt, hogy a háborúban bizonyos vonatkozásokban, a forradalomban és a bolsevizmusban is, egyes zsidók olyan magatartást tanúsítottak, amely a nemzet egyetemes érdekeire káros volt, mégis megállapíthatom teljes elfogulatlansággal, hogy *a magyar zsidóságnak az a része, amely évszázados, vagy több évtizedes magyar múltra tekinthet vissza, elfordult ezektől a felforgató törekvésektől és úgy az áldozatok, mint egyéb állampolgári kötelességek teljesítése tekintetében egy volt a magyar nemzeti társadalommal.*

— Éppen ezért *helytelennek és károsnak tartom azt, hogy a zsidók elzáratnak a magyar tudományosság élvezete és elsajátítása elől akkor, amikor rátermettségük igen sok esetben egészen nyilvánvaló.* Van ennek a kérdésnek belpolitikailag egy gazdasági vonatkozása is, nevezetesen az, hogy *a magyar zsidóság hihetett áldozatokat hoz azért, hogy fiait külföldi egyetemeken taníthassa, így megszámlálhatatlan milliók vándorolnak ki az országból és kerülnek sokszor ellenségeink zsebébe is a külföldön való tanulás ko u zekvenciójaképpen.* Pedig a magyar gazdasági élet úgyis annyira vérszegény, hogy ezeket a súlyos milliókat itthon is nagyon célszerűen tudná a maga részére értékesíteni.

— De van a kérdésnek külpolitikai vonatkozása is. *A tőlünk elszakított területeken a numerus clausust a magyarsággal szemben igyekeznek érvényesíteni és a mi magyar iskoláinkat egymásután zárják be azzal az ürüggyel, hogy az elszakított területen' számára nyúinkhoz képest nemzeti iskola nem illet meg bennünket.* Különösen súlyos csapást mérnek — eziránt érdeklődtem — az egyes elszakított területeken *a régi tradicionális jelentőségű kálvinista iskolákra,*

amelyeknek elpusztítása sokszor kulturális kincseinknek megsemmítését jelenti. És hogy mit jelent ez a magyar nemzeti jövő szempontjából, arról igazán fölösleges is beszélni. De meg a magyar zsidóságnak az a része, amely az elszakított területeken már a múltban is összeforrott a magyar nemzeti állammal, fulánkot érez a szívében és könnyen félrevezethető, ami a jövő szempontjából nemcsak gazdaságilag, de állampolitikailag is nem lebecsülendő veszteséget jelent.

— Nekem az az álláspontom, hogy minden erőt, ami ebben a csonka országban van, értéke szerint kell megbecsülni és felhasználni. A magyar zsidóság ereje gazdasági és kulturális szempontból nagy, ami mellett nem lehet behunyt szemmel elhaladni. Ezt az erőt is fel kell használni a gazdasági újjáépítés és a nemzeti jövő érdekében.

— Hiszem, hogy ha tovább megyünk a konszolidáció útján, ha igyekszünk magunkat a forradalmi és ellenforradalmi hangulatoktól megszabadítani és a régi nagy magyar tradíciók útjára visszatérni, belátható időn belül el fog következni az ideje annak, hogy a numerus clausus törvényben lévő, hangulatok nyomán támadt igazságtalanságok kiküszöböltesse. Ennek az időpontnak a kiválasztása a belpolitikai viszonyok mérlegelése és az ehhez fűződő nagy politikai, gazdasági és kulturális érdekek szem előtt tartásával Bethlen István miniszterelnöknek és az illetékes kormánytényezőknek a feladata.

Bessenyei Zénó:

— *Elvi ellensége vagyok a tanszabadság mindenféle korlátozásának, nemcsak azért, mert az ellenkezik a magyar nemzet hagyományos szabadelvűségével, hanem azért is, mert ez nemcsak a zsidó, hanem, hangsúlyozom, a tanulnivágyó keresztény ifjúságnak is nagy zaklatásával és az utolsó pillanatig nagy bizonytalansággal jár. Ezeken kívül az a hátránya is van, hogy ellenünk irányítja az elszakított területek lakosságának hangulatát is.*

— A numerus clausus törvényt csakis a rendkívüli idők, a nemzetet ért' sok súlyos csapás és a csapások által érthető lelki bizonytalanság, tévovázás és mindenáron való segíteni vágyás hozhatta létre. *Szilárd meggyőződése azonban, hogy amint a viszonyok normálissá válnak, önmagától adódik az eshetőség arra, hogy ezt a törvényt megváltoztassák. Az erre vonatkozó kezdeményezésnek azonban, véleményem szerint, föltétlenül a kormány részéről kell jönnie, már csak azért is, mert a kormány van olyan helyzetben, hogy elbírálja, mikor érett meg az idő eléggé ennek a törvénynek megszüntetésére.*

— Minden valószínűség szerint átmeneti intézkedésekre is lesz szükség ezen a téren. Természetes azonban, hogy minden olyan mozgalom, amely alkalmas arra, hogy a magyar zsidóságot *úgy* állítsa oda, mint a radikális mozgalmak mindenkori leltári támogatóját, csak késleltetheti ezt az egészséges processzust.

Csontos Imre:

— *Menjenek már azzal a numerus clausussal. Veszekedjenek azzal, akik csinálták.*

Dhréhr Imre dr.:

Azt hiszem, van az embereknek egy fajtája, amelytől nem is volna szabad megkérdezni, mi a véleménye a numerus claususnak a magyarországi főiskolákon alkalmazott módjáról. És én az embereknek ehhez a fajtájához számítom magamat. Nem vagyok régi politikus, de azért már eleget írtam és szónokoltam ahhoz, hogy *erről a boldogtalan kérdéstről* való felfogásom ne maradjon tisztázatlanul. Ennek a felfogásnak a rövid foglalata pedig a következő:

Ha a statisztikusok azt mondják, hogy ez a megcsönkített földterület nem alkalmas arra, hogy olyan mértékben termelje és tartja el főiskolai végzettségű fiait, az ügyvédeket, orvosokat, tanárokat, mérnököket, nagyobb képzettségű tisztviselőket, mint az módjában volt a régi Magyarországnak, akkor elfogadom a könyörtelen tényekét, az adott helyzetet és egy szót sem szóltam. Ha a főiskolai tan szabadság csak a szellemi proletariátus számát és nyomorát növeli és ha az újabb szociális felborulás ellenszerének a főiskolai numerus clausust tartják, én belenyugszom. Nem ugyan fentartás nélkül, mert azt gondolom és mint gyakorlati pályán működő ember mindig azt is tapasztaltam, hogy *az élet kidolgozza a maga bajait és bátran rábízhatjuk az eféle problémák megoldását*; ha azok a pályák rossznak fognak bizonyulni, ha nem biztosítanak a reájuk fordított erőfeszítés-sel arányos megélhetést, akkor a főiskolai látogatottság úgyis ie fog apadni és *az élet maga megcsinálja a numerus clausust*. De, — mondom — erről most nem is vitatkozom.

De azt igazán minden vitán felülállónak tartom, hogy ha válogatni kell a középiskolát végzett ifjúság sorában, — *ez a szelekció nem történhet meg sem faj, sem felekezet, sem rang, sem osztály szerint, hanem egyedül a tudás és tehetség rangosztálya szerint*. Ezzel a

kérdéssel szemben a legnagyobb! azok buknak, akik a megcsontkított! ország hazafiás érdekeire hivatkoznak. Minél inkább érdeke a szegény és kicsiny országnak az, hogy kevesebb ügyvédje, tisztviselője legyen, — annál inkább érdeke, hogy jó ügyvédjei, képzett orvosai, tanárai, mérnökei legyenek, akik a tudomány lehető legmagasabb vonalán állanak. Ezt pedig csak akkor biztosíthatjuk, ha az ifjúság sorában egyedül a szellemi rátermettség mértékével válogatunk. Minél szegényebbek vagyunk, annál kevésbbé gazdálkodhatunk oly könnyelműen a tehetségekkel és annál kevésbbé szabad rossz iparost, vagy kereskedőt nevelnünk abból, aki esetleg kiváló orvos lehetne. Azt hiszem, fajvédelemnek is az a helyes, ha a beteg kispapja jó orvost kap, — a többi a papjára tartozik.

A numerus claususról tehát így gondolkodom. Ezek után, hogy állok én a keresztény politikával? Úgy állok vele, hogy tartom magamat oly jó kereszténynek, sőt keresztény politikusnak, mint bárki más. De tagadom, hogy a numerus clausus vallási kérdés volna; első rangú szociális kérdése az országnak, amelyet hozzá nem tartozó szempontokból megoldani, — legalább is az ország javára — nem lehet. Nagy nyomorúság és nagy megrázkódtatások folyamatában vagyunk benn. Ebből a szomorú helyzetből csak egy segít ki bennünket: az igazi keresztény politika. A szeretet politikája. Minden egyéb csak fokozza a bajt és késlelteti az ország megerősödését.

Erdőhegyi Lajos dr.:

— Sohasem titkoltam azt a meggyőződésemet, hogy *nem vagyok hive a numerus claususnak*. A magam szűk körében kifejtett közéleti működéseim ismerői előtt nem kétséges, hogy *nekem ebben a kérdésben nem lehet más álláspontom*. Akik ismerik eddigi szerény működésemet, múltamat, *fel tételezhetik rólam, hogy olyan törvényt, mint a numerus clausus, helyeselhessek Ennek egész egyéniségem, egész múltam ellentmond*.

— A numerus clausus abban a hangulatban keletkezett, amely a kommün bukása után úrrá lett reakciónak felelt meg. Csak így ért; hető meg annak a törvénynek létrehozása, amely a tanítási és tanulási szabadságot korlátozza.

— *Nekem az a meggyőződésem, hogy az idő múlásával egyenes arányban válik ez a törvényes intézkedés elavulttá. Hiszem és remélem: mielőbb oda fognak fejlődni Magyarországon a viszonyok, hogy a numerus clausus végleges eltörlése megtörténik*. Nagyon természetes azonban, hogy én, mint egy kormányzópart tagja, ezen a téren egyéni akciót nem kezdeményezhetek. *Ha azonban olyirányú mozga-*

lom mutatkoznék, amely ennek a törvénynek hatályon kívül helyezésére törekszik, a magam részéről mindenesetre azok között leszek, akik az ilyen mozgalmat a legmelegebben támogatják.

— Az bizonyos, ha ma kellene szavazni a numerus claususról, meggyőződésemet követve, tartózkodnék a szavazástól.

Éhn Kálmán dr.:

A hosszúra nyúlt háború, az októberi forradalom és végül a proletárdiktatúra bukása után minden józanul gondolkodó ember remélte, sőt biztosra vette, hogy fenéig ürítve a megpróbáltatások keserű poharát, ha nem is minden zökkenés nélkül, visszatér a régi rend, a nyugalom, a béke és e szerencsétlen nemzet minden egyes fiának az lesz a legszentebb kötelessége, hogy felejtve minden éér ehmet, csak egy célt fog szolgálni, a rombadőlt haza újjáépítését, a teljes konszolidációt, a felzaklatott lelkek megnyugvását és *összefogva a szeretet szent jegyében, egymást támogatva, egymást segítve iparkodunk gyógyítani a Haza és egymás sebeit.*

Azt hittük, hogy a hazaszeretet szent jegyében összeforva, *elszakított véreinknek követendő példát és egyben buzdítást adunk a kitartásra, a türelemre, hogy majdan büszkén, bizalommal és epedre tekintsenek a megmaradt kis Csonkamagyarországra, s ide vágyva, ide bízva könnyebben fogják tűrni ideiglenes sorsukat.*

Azt hittük, hogy *mindnyájunkat egy táborba tömörít a haza- és felebaráti szeretet és az így felhalmozódott nemes érzelmek előbb vagy utóbb, de szétvetik azt az acélgyűrűt, melyet a gyűlölet és rosszakarat vont körénk.*

Sajnos, nem így történt.

összetartás helyett társadalmi, felekezeti és osztály gyűlölet lett úrrá ebben a szerencsétlen országban.

Obskúrus alakok, kerültek felszínre, s aki mennél nagyobb kurjantott, annál inkább érvényesült.

Hangzatos jelszavak jöttek divatba, honmentő alakulatok, különbözőféle egyesületek gombamódra szaporodtak, s jaj volt annak, aki nem állott kötélnek.

A bosszú és rosszakarat valósággal orgiát ült, a besugások és alattomos rágalmak napirenden voltak, sőt sokakat cselekedeteikben irányítottak.

S mind e sok tülekedés, rosszakarat és gyűlölködés végre is egy jelszóban nyert kifejezést: keresztény kurzus, holott a kereszténység annyi, mint nagy evangéliumi eszmék átvitele a valóságba, mint szeretet az elnyomottak és éhezők iránt, annyi, mint példás köteles-

ségteljesítés és önzetlen segíteni készség az egész vonalon, annyi, mint szociálpolitika, annyi mint erkölcsi kultúra.

Ennek a szerencsétlen megnyomorított országnak a légköre abban az időben annyira telítve volt elkeseredéssel, rágalomokkal, gyűlölködéssel és vádakkal, hogy azt tiszta lelkiismeretem egészséges vádjaival nem akartam tetőzni, csupán néma szemlélője voltam az eseményeknek.

Legjobban fájt a bűnbakkeresés és e révén teljesen ártatlan emberek üldözése, és tényleg ez szülte a legtöbb igazságtalanságot.

Ilyen bűnbakkeresésnek tartottam már akkor és tartom ma is az úgynevezett numerus clausust is.

Ha azt a célt szolgálta volna, hogy némi gátat vessen a tudományos pályára való özönlésnek, még megérteném, mert ha egy kis országban négy egyetem ontja a kiképzett szellemi munkást, előbb vagy utóbb, de túltermelés fog bekövetkezni és az elhelyezkedés nehézségei meg fogják teremteni a szellemi proletariátust, ami pedig nem volna kívánatos.

Am a numerus clausus nem ezt a célt szolgálja, hanem azt, hogy csupán egy felekezethez tartozók korlátoztassanak az önképzésben, ami szerintem igazságtalan s nem célravezető eszköz és csaknem kétségtelen, hogy ez a törvény csakis akkor és olyan mentalitás mellett teremthető ki, mert ma aligha szavazná meg a nemzetgyűlés és valószínűnek tartom azt is, hogy nemsokára hatályon kívül helyeződik, de amíg törvény, addig tiszteletben tartandó és csakis alkotmányos úton változtatható meg.

Az évforduló alkalmából ma még csak óhajtjuk: adná a fölséges Ur Isten, hogy jövő ilyenkorra ez a mi szegény, ezer sebből vérző, megtépázott édes magyar hazánk felett az igazi békének, a kérészfényi hitnek és türelemnek, a felebaráti szeretetnek, a csendes megelégedettségnek és soha nem hivalkodó jólétnek örökfényességű csillaga tündököljön, mert így és csakis így várhatjuk türelemmel és remélhetjük a feltámadást.

Szerintem csak becsületes és tisztességes ember van és minden becsületes emberre felekezeti különbség nélkül szüksége van a nemzetnek.

Farkas Tibor:

A numerus claususnak sohasem voltam híve. Nem akarok most frázisokat hangoztatni, hanem e helyett elmondok saját tapasztalataimból egy esetet, amire egyébként 1922-ben a nemzetgyűlésen is rámutattam. Ez megvilágítja álláspontomat.

Évek előtt, mikor Angliában jártam — neveket most nem említetek — a cambridgei egyetem egyik tanára, akivel ott megismerkedtem, a következőket mondta nekem:

— Önnek, aki szakember, sokkal jobb volna, ha megismerkedőnék a londoni egyetem egyik tanárával, akinek én majd ajánlani fogom.

Adott is hozzá ajánlólevelet, majd később találkozott is vele. Ez a londoni tanár azt mondta az én tanárismerősömnek:

— Elárulhatom, hogy örülök, ha megismerkedem egy magyar emberrel, aki közgazdasággal foglalkozik és nem zsidó.

Szóval, külföldön is jól ismerték a magyar középosztály averzióját a közgazdasági tevékenység iránt.

Az én felfogásom szerint senki sem volt megakadályozva abban, hogy közgazdasági és egyéb kérdésekkel foglalkozzék és tanuljon. *A numerus claususnak ellensége vagyok, mert semmiféle protekcióra és monopóliumra szükség nincsen. Azt hiszem, az államnak — nevezük arisztokráciának vagy demokráciának, a forma mellékes — módot kell adnia arra, hogy vallás, felekezet és faji különbség nélkül minden tisztességes ember egyforma viszonyok között élhessen és folytathasson a maga részéről nemes versenyt a tisztességtelen ven aennyel. Az én véleményem szerint nem hivatása az államnak élőt mozditani azt, hogy pártok vagy vallásfelekezetek kereteiben a söpredék más párt vagy más felekezet tisztességes elemeinek rovására érvényesüljön.*

Forgács Miklós:

— Mi kiszagdzák a numerus clausussal szemben elfoglalt álláspontunkat megmutattuk akkor, amikor a szavazás elől kivonultunk. Mint az egységspárt tagjai pártfegyelmi okokból nem szavazhattunk a törvényjavaslat ellen, ezért tartózkodtunk a szavazástól.

— És ha Ön azt kérdezi, mit csinálnék, ha ma kellene a numerus claususról szavaznom, erre csak azt válaszolom: *igyekeznék a múltkorihoz hasonló helyzetet teremteni.*

— *Nekem az a felfogásom, hogy a tanulás szabadságát korlátozni nem lehet. És ha a tanulóifjúság előrehaladása elé korlátokat kell állítani, akkor sem faji vagy felekezeti szempontok lehetnek e tekintetben irányadók, hanem kizáróan az arravalóság, a rátermettség és a képességek lehetnek mérvadók e kérdés elbírálásánál.*

— Ha a numerus claususról beszélünk, mindig abba az időbe kell beleképzelniünk magunkat, amikor a törvény megszületett. Az akkori túlfűtött hangulatban — háború, forradalmak után — talán meg lehetett érteni az okokat, amelyek ezt a törvényes intézkedést felszínre hozták. *Ma már azonban elérkezettnek lehet tekinteni az időt arra, hogy a numerus clausus revízió alá kerüljön. És nekem meggyőződésem is, hogy minden nap közelebb viszi az elavuláshoz ezt a törvényt. Szilárd hitem, hogy maga a kormány is ebben a felfogásban van és nem is fog késni meglenni azt a lépest, amely a numerus clausus hatálytalanságához vezet.*

Görgey István:

A numerus claususnak sohasem voltam, nem vagyok és nem is leszek hive. Minden módot és alkalmat felhasználtam eddig is és felhasználok ezentúl is arra, hogy ezt az álláspontomat nemcsak az egységpártnak, hanem egyéb helyeken is, ahol arra alkalmán nyílik, érvényre juttassam. Módomban volt illetékes és vezető politikusokkal a numerus clausus kérdéséről nem egy ízben beszélgetést folytatni és ennek alapján azt a meggyőződést merítem, hogy ez a szerencsétlen kérdés rövid idő alatt dűlőre jut.

Természetesen mi kormánypárti képviselők kénytelenek vagyunk a kormány megítélésére bízni, hogy mikor tartja időszűrőnek a numerus clausus megszüntetését. *Én azonban biztosan hiszem, hogy ez az idő nemsokára el fog következni. Annyit azonban megjegyezhetek, hogy Kállay Tamás a nemzetgyűlésen legutóbb elmondott beszédét, amelyben a numerus clausus ellen foglalt állást, nemcsak a saját nevében mondta el, hanem többek megbízásából tette, azokéból, kik a numerus clausus kérdéséről ugyanúgy vélekednek, mint ahogy ő ezt a nemzetgyűlésen kifejezte.*

Hajós Halmán dr.

— Az olyan numerus clausust, amely a képesség, készség, rátermettség alapján igyekszik gátat emelni és korlátokat állítani a tudományos pályákon való túlszűfolttság elé, megértem és helyesléssel fogadom. *Az olyant azonban, amely faji vagy felekezeti alapon állít fel megkülönböztetést ezen a téren és ilyen alapon akarja a szelektálást végrehajtani, nem teszem magamévá.*

Kállay Tibor

nyugalmazott pénzügyminiszter:

— Azt hiszem, ismerik a numerus clausus ügyében vallott felfogásomat. *Ezt az intézkedést olyannak tartom, amelyet épp úgy le kell építeni, mint a lakásbéreknek, meg a forgalomnak a korlátozását, meg egyéb hasonló háborús időkben tett intézkedést.*

Kállay Tamás

— Az én felfogásom szerint a numerus clausus a zsidóságra — nagy percentuális számánál fogva, helyesebben mert sok köztük az intelligens pályára törekvő fiatalember, nem úgy, mint a többi vallásfelekezetiükénél — *nagy sérelmet jelent.* Hogy milyen idő parancsolta ennek a törvénynek a meghozását, mik voltak azok a kényszerítő okok, amelyek miatt ezt a törvényt meg kellett alkotni, nem tudom, de *azt hiszem, kormányom bölcsesége rövidesen oda fog hatni, hogy ez a kérdés rendeztessék.* Azt szeretném, ha a kormány revízió alá venné a numerus claususról szóló törvényt. *Nekém nagyon fáj, ha Szabolcsvármegyébe lemegyek és ott egy listát olvasok, amelyen százötven tanuló magyar neve szerepel, akiket ingyen neveltet Szabolcsvármegye közönsége és látom, hogy ezeknek a gyermekeknek összes nevelési költségeit legalább nyolcvan százalékban az ottani zsidóság viseli. Pedig sok van közöttük olya >, akiknek fiai itt az egyetemen nem kaptak helyet, hogy tanulmányiukat végezhessék. Arra kérem a kormányt, hogy, amint ez lehetséges és ezt jónak látja, — remélem igen rövid időn belül — vegye revízió alá a numerus clausus törvényt.*

— Én nem érzek gyűlöletet a zsidósággal szemben. A zsidóság ötven év alatt gazdasági, kulturális téren olyan nagy lépéssel haladt előre, hogy én gyűlölet helyett inkább a magunk butaságára gondos lók, arra, hogy miért nem vettünk mi is részt a versenyben.

— *Tiltakozom az ellen, hogy az egész magyar zsidóságra, boldogra: boldogtalanra kimondják, hogy nem magyar és nem hazafias. Ellenmond ennek az, amit magam is tapasztaltam, aminek tanúja voltam, az, hogy önkéntesen bevonult zsidó katonatársaim meghaltak ezért a nemzetért és igemigen sokan meghaltak közülök olyanok, akiket nem ismertem. De azt sem szeretném, ha ilyen kijelentésekkel elvesztenők túl a határon azokat a zsidókat, akik ma ott a magyarságnak védőbástyái. Én hallottam és meg is győződtem erről. Azt szeretném, ha végre elkezdődne a kibékülés folyamata.*

Kovács Sándor:

— A numerus claususról az a véleményem, hogy az *arról szóló törvény egyáltalában nem célravezető*. Láttuk, mi történt azóta, hogy ez a törvény életbelépett. Azok a fiatal emberek, akiknek itt a törvény intézkedései miatt nem nyílt módjuk arra, hogy egyetemi tanulmányaikat folytathassák, külföldre mentek és ott elvégezték tanulmányaikat. *Mi pedig itthon az ő külföldön szerzett diplomáikat nosztrifikálni vagyunk kénytelenek, különben a külállamok retorzió: val élnek és ezzel lehetetlenné válik, hogy a magyar ifjak külföldre mehessenek. Sem zsidók, sem keresztények.*

— Ez mindennél beszédesebb bizonyítéka annak, hogy a numerus clausus törvény nem vezet a helyes célhoz. Minden egyébtől eh tekintve is elegendő ok ez arra, hogy *a numerus clausust megszánfessük. Az én hitem szerint ez az idő nemsokára el is következik.*

Könyves Tóth Lajos

— *A magyar nép mindig szabadságszerető nép volt. Ez adta neg a külföldön is hírét, nevét, becsületét. Az igazi magyar ember sohasem tett különbséget ember és ember között más alapon, mint tisztesség és becsület alapján. Hisz a magyar népnek legjellegzetesebben magyar értéke a református hithez tartozik, amelyet állandóan üldöztek a legutóbbi időkig és a felekezeti egyenjogúság törvénybeiktatását a protestánsok sürgették a leghevesebben és legállandóbban.*

— *Ez a magyar nép nem lehet hive semmiféle felekezeti üldözésnek, senkit sem zár ki az iskolából és örül annak, ha mentül többen szerzik meg és szeretik meg a magyar kultúrát. A magyar nép ma is változatlanul azt a felfogást vallja, hogy mennél többen beszélnek magyarul és mennél többen részesülnek magyar kiképzésben, annál többen lesznek igazi magyarok.*

— Ebből az álláspontomból folyik, hogy *a numerus claususról szóló törvényt nem helyeslem s azt megszüntetendőnek tartom. Ennek a felfogásomnak jelét adtam, amikor a múlt nemzetgyűlésen nem vettem részt a törvény megszavazásában és ezt a felfogásomat minden beszámolómban azóta is kifejeztem.*

— *Meggyőződésem, hogy a kormány maga is a legrövidebb idő alatt megtalálja a módját a numerus clausus törvény revízió alá vételének és hatályonkívül helyezésének; annál is inkább, mert ez a törvény tudomásom szerint a külföldön is ártalmára van az országnak.*

— *Én, mint a magyar népnek egyszerű gyermeke, Kossuth eszméinek vagyok és leszek síromig rendületlen hive, azoknak az eszméknek, amelyeknek hármasszója: a szabadság, egyenlőség és testvériség. Már pedig a mi felfogásunk szerint a numerus claususról szóló törvény mind e három eszme rovására került bele a magyar törvénytárba az akkori idők hangulatának nyomása alatt. Ha a kormányzat szükségét látja annak, hogy a tudomány pályák túltengése ellen törvényes úton korlátokat állítson fel, ennek alapjául csak a rátermettség és képzettség szolgálhat, em pedig a felekezeti, faji vagy társadalmi különbözőség.*

Lukács György

v. b. t. t. nyug. vallás- és közoktatásügyi miniszter

Az 1920. évi XXV. és XXVI. törvénycikkek nem olyan alkotások, melyekkel dicsekednünk lehetne. Az előbbi a *numerus clausus* törvénye, az utóbbi pedig a *botbüntetés* visszaállításáról intézkedik. A botbüntetés visszaállítása balkáni hatás. Nem volt elég nekünk, hogy az erőszakosságban és igazságtalanságban a világtörténelemben páratlanul álló párizsi békeparancsok gyalázatos megcsonkítás révén hazánk két harmadrészét kivették a mi felettebb kultúránk uralma alól és alacsonyabb kultúráknak rendezték alá, hanem még magunk is igyekeztünk a balkáni civilizációt, jobban mondva, civilizátlanságot a megmaradt csonka országra áttelepíteni. Szerencsére a törvényt csak egy évi érvénnyel hozták meg s az egy év letelt a nélkül, hogy a bíróságok a botbüntetést csak egyetlen esetben is gyakorlatilag alkalmazták volna. Ami legfényesebb bizonyítéka annak, hogy a törvényre semmi szükség sem volt

A botbüntetés visszaállításának rövidéletű törvénye szegénye volt törvényhozásunknak. A *numerus clausus* törvényét nem merem ily erőteljesen megbélyegezni, de abban is visszaesést látok és részemről elérkezettnek látom az időt arra, hogy immár ez a törvény is a megérdemelt eltörlés sorsára jusson.

A *numerus clausus*ról alkotott törvény nem őszinte. Az utolsó gyermek is tudja, hogy a törvény célja az izraelita vallásfelekezet ifjúságának lehető távoltartása a főiskoláktól. A törvény azonban a vallás vagy a felekezet szót meg sem említi, hanem a „népfaj vagy nemzetiség” köpeny alá bujtatja el rejtett célzatát. Aki a viszonyok ismerete nélkül olvassa a törvény szövegét, annak úgy tűnik föl, mintha annak az intézkedésnek, amely szerint „az ország területén lakó egyes népfajokhoz és nemzetiségekhez tartozó ifjak arányszáma a hallgatók közt lehetőleg elérje az illető népfaj vagy nemzetiség országos arányszámát”, — védelmi cél-

zata volna. *Pedig a célzat éppen az ellenkező, t. i. az, hogy az izraelita ifjak korlátoztassanak a főiskolákra való beiratkozásban* Ha őszinte akart volna lenni a törvény, akkor azt mondta volna, hogy aránylagosan leszállítottassék azon népfajhoz (értsd: felekezethez) tartozó főiskolai ifjak száma, amely népfaj ifjúsága az országos arányszámot meghaladó mértékben látogatja a főiskolákat.

Az őszinteség hiánya már egymagában sem jó ajánlólevél. Mert arra vall, hogy maga a törvényhozó is érezte, hogy van valami takargatni való ezeken a rendelkezéseken, célszerűbb lesz tehát általánosságba burkolni és mintegy elvi magaslatra helyezni a kérdéses intézkedéseket.

Kétségtelen, hogy a törvényhozó büntetni akarta a zsidóságot a proletárdiktatúra alatt tanúsított magatartása miatt. Nos, az tagadhatalani, Hogy a proletárdiktatúra vezérkárában sok volt a zsidó, egyes zsidók tehát súlyosan vétkeztek hazájuk ellen, de egyeseknek magatartásáért igazságtalanság az összzsidóságot tenni felelőssé. No de ha már megtörtént és azt, hogy megtörtént, magyarázni lehet azzal, hogy a proletárdiktatúra visszahatása nagyon erős volt, — tovább ne erőltessük a dolgot Az expiálás mindenképpen végbement már. A numerus clausus tehát, ha lett volna is megokoltsága, már megtette a maga kötelességét. *Nincs többet szükség reá. Elmehet.*

Annál megokoltabb volna a törvény derogálása, mert a külföld seml já szemmel nézi ezt a megszorító törvényt, sötét reakciót lát benne és reánk, akik nemzetközi érintkezésekben mindenkor a kisebbségek elnyomása ellen és a kisebbségi jogok érvényesítése érdekében küzdünk, ez a numerus clausus törvény, amelyről a külföld nagyon jól van értesülve, eljárásunkban nemcsak feszélyező, de sokszor egyenesen paralizálja azt a katóást, melyet különben fellépésünkkel elérhetnénk.

Káros a numerus clausus intézménye, mert a hazafias zsidóságot mesterségesen kényszeríti rá, hogy idegen kultúrák emlőjén nevelkedve elszakják a magyar hazától, s káros azért is, mert csonka hazáknak az elszakított területekre gyakorolt vonzó hatását nagy mértékben korlátolja.

Vannak nekünk ragyogó szép törvényeink az állampolgári jogegyenlőségről, a törvény előtti egyenlőségről, a bevett és elismert vallásfelekezetek egyenjogúságáról és viszonyosságáról, a választás szabad gyakorlatáról. Törvénytárunknak ezek a büszkeségei, ezek az ékességei ma is érvényben állanak. Csupán a numerus clausus intézménye ütött rést rajtuk. Immár bekövetkezett konszolidációnk nagy érdeke teszi kívánatossá, hogy betömjük ezt a rést, s a numerus clausus törvénye, mint szomorú idők visszahatása, többé ne zavarja az összhangot és egyetértést, melyre oly égetően nagy szükségünk van.

Nanássy Andor:

Én mint megbélyegzett liberális, mint az átkos szabadkőműves szekta fanatikus tagja, természetyszerűen progresszív gondolkodású szabadelvű ember vagyok és így a leghatározottabban ellenzek és elit élek minden olyan irányzatot, ami az emberi szabadságot természetellenesen, mesterséges és erőszakos eszközökkel korlátozni akarja. Ezek szerint magától értetődik, hogy felüliesen híve vagyok a tanítási és tanulási szabadságnak.

Abban a nagy viaskodásban, amelyet közéletünk egyes vezető férfiai e tárgy körül jobb ügyhöz méltó buzgósággal immár évek óta elkeseredetten folytatnak, soha senkitől egyetlen elfogadható és megérthető okot sem hallottam, hogy miért ne tanulhassa mindenki azt, amit akar s miért ne mehessen bármelyik magyar iju arra a pályára, amire legtöbb kedve és képessége van. *A legelembb emberi jog az, hogy senkit se lehessen elzárni a tanulási öl csak azért, mert qz a természet kifürkészhetetlen véletlensége folytán nem a keresztény felekezetben született.*

Manapság, hazánk rettenetes, szerencsétlen helyzetében, minden becsületes, elfogulatlan magyar embert csak egyetlen gondolat vezérelhet s ez az, hogy mindenki, aid a nemzet hűséges fiának vallja magát, rombadöntött országunk megmentése, újjáépítése érdekében megfeszített munkával, egy pillanatra sem csüggedő akaraterővel dolgozzék. Ilyen körülmények között *a legnagyobb balgaság magyar állampolgárokat elzárni attól, hogy tanulással megszerezhessék azokat az előfeltételeket, amelyek alkalmassá tehetnék őket arra, hogy á nemzeti nagy alkotómunkának hasznos résztvevői lehessenek.*

Nemzetünk mai szomorú helyzetében nem engedhetjük meg magunknak azt a fényűzést, hogy akár felekezeti, akár faji szempontból megkülönböztetéseket tegyünk és osztályozzuk azokat, akik az új honfoglalás küzdelmeiben önzetlenül, hűségesen dolgozni akarnak. Mindenkit, aki a nemzeti gondolat szellemében a nemzet érdekében munkálkodni akar, szeretettel kell magunkhoz ölelni, hogy vele) összefogva eredményes legyen'a nemzetmentő küzdelem. Mosolygásra készítő az a felfogás, mely szerint az ország 95% keresztény magyarságának intézményes biztosítékokkal kelljen védekezni az 5% zsidó magyarsága ellen.

A köz érdekében folytatott munkálkodás csak akkor lehet eredményes és célravezető, ha azt nem faji, felekezeti vagy egyéb szempontokból, hanem kizáróan az egyéni érték és rátermettség szempontjából mérlegeljük.

Nem hiszem, hogy a napi politikától távol álló, társadalmi kilengésektől tartózkodó, csak tanulmányainak élő, józanul gondoló magyarázó ifjúság a tanulásnak ezt a korlátozását, a nemes ver-

zengés ilyenén kizárását helyeselné. Meggyőződésem, hogy immár nincs messze az az idő, amikor a komoly, elfogulatlan keresztény magyar ifjúság maga fogja követelni a reá megszügyenítő, vagy legalább annak látszó korlátozás megszüntetését.

Minden csoda három napig tart, a numerus claususnak is leteleben a három napja. Az egész dolog divatját múlta. Azok, akik ezt a társadalmi egyenlenséget akár jóhiszeműen, akár célzatosan életrekellették, belátják, hogy vele céljaikat el nem érhetik és hovatovább politikai gyujtóanyagának sem lesz alkalmas. így aztán a közvélemény lassan napirendre tér felette.

Az egész história formaságos elintézésének is mihamar el kell következnie.

Perlaky György:

A numerus clausus mai formájában, felekezeti alapon felépítve nem tartható fenn. A kár, amelyet a társadalmi ellentétek kiélezésével okozott, nagyobb, mint az az eredmény, amelyet egyesek ezzel a törvénnyel elérni akartak.

Ha azonban azt a statisztikát vizsgáljuk, amelyben négy egyetemünk évenként beszámol a végzett iljakról, úgy minden tárgyilagosan gondolkodó embernek el kell ismernie, hogy a mai állapot fenn nem tartható, mert egyetemeink és főiskoláink évenként annyi embert képeznek ki, amennyit az állam és a magángazdasági élet elhelyezni képtelen. Súlyosbítja ezt a helyzetet az a helytelen felfogás, hogy az államnak kötelessége minden diplomás ember megélhetéséről gondoskodnia. Az az egészséges felfogás, amit a külföldön természetesnek tartanak, hogy a diplomás ember szégyenkezés nélkül beülhet édcsatyja műhelyébe, kereskedésébe, vagy gazdaságába, náink még nem tudott gyökeret verni. Éppen ezért szükségesnek tartom a törvényhozási utón való gondoskodást arról, hogy egyetemeink csak annyi diplomát adjanak ki évenként, amennyit az állam és a magángazdasági élet elhelyezni képes.

Sajnos, ilyen intézkedéssel meg kell sérteni a tanszabadságot, de ezt nem tartom oly nagy veszélynek, mint a szellemi proletariátus tulerős megnövekedését. Különben hiszem és remélem, nálunk is be fogják látni, úgy a szülök, mint pedig az ifjúság, hogy az iparral és kereskedelemmel való foglalkozás egyenlő értékű a lateiner foglalkozással cs lassan meg fog honosodni nálunk is, az az egészséges felfogás, hogy a fizikai munka nem szégyen; és ezután szívesebben mennek ipari és kereskedelmi pályára azok, akik ma csak nagy erőfeszítéssel végzik egyetemi tanulmányaikat.

Rubinek István:

— Én annak idején, amikor az első nemzetgyűlés foglalkozott a numerus claususról szóló törvényjavaslattal, *nem szavaztam meg a törvényt.* Egyszerűen azért, mert *nem tartottam és nem tartom ma sem helyesnek és a kitűzött cél elérésére alkalmasnak.* A cél az volt, hogy a felsőbb iskolákban bizonyos korlátok állíttassanak fel az értelmiségi pályákra törekvők elé. És mit értünk el? Azt, hogy *azok az egyetemi hallgatók, akiknek a törvény nem adott módot egyetemi tanulmányaiknak itthon való elvégzésére, a külföldről sokkai képzetebben kerültek haza. lüzzel szemben a mieink éveken keresztül minden egyebet csináltak, csak nem tanultak.*

— *Én fordítva oldottam volna meg a kérdést. Azokat az ifjakat küldtem volna ki külföldre, akik az itteni főiskolákra iratkoztak be, hadd lássanak világot, szélesedjék látókörük, gazdagodjanak tapasztalataik, amelyeket itthon értékesítsenek.*

— *i Meggyőződésem, hogy az illetékes tényezőknek is ez a felfogásuk és rövidesen el is következik ennek a célhoz nem vezetett törvényalkotásnak revízió alá vétele.*

Szabó Zoltán dr.:

— Jogosnak tartom a kormánynak azt a törekvését, hogy — főként a mai gazdasági viszonyok között — olyan korlátokat állítson föl, amelyek elejét veszik a tudományos pályákon való túltermelésnek. *De amennyire megokolt ez a szándék, éppolyan jogosult r. inden tárgyilagosan gondolkodó embernek az a felfogása, hogy az értelmiségi pályákra való tódulás megakadályozása csak egyetlen alapon történhetik, a képességek, helyesebben a készség és arratermettség alapján.*

— *Az olyan intézkedések, amelyek faji vagy felekezeti alapon tesznek különbséget az értelmiségi pályákra törekvő ifjúság között és ilyen szempontok szerint bírálják el a kérdést, kinek legyen módja a főiskolai végzettség megszerzésére, a magam részéről helytelenítem, ez minden tekintetben ellenkezik a meggyőződésemmel.*

— A numerus claususról szóló törvény *szenvedélyektől túlfűtött hangulat szüleménye.* Lehet megértő érveket találni arra, hogy az akkori időben szükségét érezte a kormány egy ilyen törvényhozási intézkedésnek. *Meggyőződésem szerint ma már elérkezett az ideje annak, hogy ez a törvény revízióra kerüljön. Biztos is vagyok abban, hogy a kormány, amely minden téren a konszolidáció helyes állítására törekszik, a legrövidebb idő alatt meg fogja tenni ezer a téren a kezdeményező lépéseket.*

Szabó Sándor dr.:

— A háború és a forradalmak után a tömegek ösztönszerűen keresik szenvedéseiknek okát és érzéseiktől sokszor nem látnak tisztán. Olyan okokban keresik az események szülőanyját, amelyeket legtöbbször hallanak, amelyeket a legsűrűbben érzékelnek.

— Ez lehet a magyarázata annak, hogy a numerus clausus kérdésc a tanítással és a tanszabadsággal kapcsolatban a politikai és a közélet napirendjére került. Az első nemzetgyűlésen képviselőségem idején *aggodalommal néztem a numerus clausus behozatalát, mint a személyi szabadságjogoknak egyik korlátozását s a törvényjavaslatot annak idején nem is szavaztam meg.* Meg kellett hajolnom a legislatio során a többségi felfogás előtt, *de azt a régi felfogásomat, hogy a tanszabadság terén az 1848. évi törvények szellemét fenn kell tartani, nem adtam fel.*

— Meg vagyok győződve arról, hogy a haladó élet a politikában is vissza fog térni a negyvennyolcas törvénynek ugyanerre az alapjára, amely, a nemzeti érzésnek kidomborítása mellett igyekezett a tanszabadság terén is minél nagyobb szabadságot biztosítani. És *ninc* meg vagyok győződve arról, *hogy ha a tisztánlátás a nemzeti közvéleményben tökéletesen fog érvényesülni, a nemzeti közvélemény eh lenállhatatlan erővel fogja követelni a numerus clausus eltörlését és az 1848:as törvények által lefektetett tanszabadság, mint a személyi jogok egyik sarkalatos tételének törvénybe iktatását.*

SZÍJJ Bálint:

— Azt kérdik tőlem, hogy mit tartok a numerus claususról. Én az egyetemi életet nem ismerem. *Ha az egyetemről a zsidó diákok — numerus clausus nemlétében — kiszorítanák a másfajú és felekezeti' diákokat, akkor szükség van a numerus claususra, ha azonban az egyetemnek a konstrukciója olyan, hogy korlátlan számban lehetne felvenni tanulnivalókat, ebben az esetben nem tartom szerencsésnek a numerus clausus alkalmazását.*

Tankotics János:

Mindenekelőtt azt akarom leszögezni, hogy soha életemben a maradiságnak híve nem voltam. Mindenesetre tiszteletben tartottam mindenkinek a jogait, a születési előjogokat. *De a numerus clausust, amikor az a nemzetgyűlésen szőnyegre került, meg nem szavaztam és hasonlóképpen cselekedtem azóta más alkalmakkor is. amikor ez*

a szerencsétlen kérdés ismét napirenden volt a nemzetgyűlés előtt. Nem szavaztam meg pedig ezt a törvényjavaslatot azért, mert az a véleményem, hogy mentül több képzett és tanult ember van ebben az országban, — de más országban is — annál gazdagabb az ország és annyival magasabban áll a kulturált és civilizált államok sorában

Nem lehet célom, mint közszereplő egyénnek, amikor egy tiszteltreméltó választókerület megbízott az ország érdekeinek képviselője!, *semmi esetre sem lehet a célom, hogy az embereket feleket zetek vagy társadalmi osztályok szerint bírálják el.* Nem szavazhatam meg az olyan törvényt, amelyről az a *meggyőződésem, hogy az az országnak kárára, az emberiségnek csak hátrányára szolgál.*

Azokkal az okoskodásokkal szemben, hogy Magyarországon a zsidóság az összlakosságának csak 5—10 százalékát teszi ki, az cgyetemen pedig fordított az arány, csak annyit mondok, hogy minden esetre szomorú, ha így áll a helyzet. Az én becsületos felfogásom és tudomásom szerint azonban, amit az élet iskolájában tanultam, *nem úgy kell ezen a helyzeten segíteni, hogy az embereket ne engedjük be a tudomány csarnokába és elzárjuk attól, hogy ismeretet két, képzettséget szerezzenek. Ellenkezően, inkább lehetővé kell tenni mindenki számára, aki tanulni akar és tud, hogy ezt megtehesse és így mentül több képzett ember legyen az országban, lett légyen az keresztény, zsidó vagy bármely vallásfelekezeti és bármilyen fán sadalmi osztály.*

Ami az életben való későbbi érvényesülést illeti, ott találjon a kormányhatóság olyan egészséges intézkedéseket, amelyeket célra-vezetőknek tart, *ezek azonban senkire nézve bontók, senki jogai tét kintében sértők ne legyenek. Soha se zárják el azonban társadalmi osztályok vagy felekezetek elől a tudás és az ismeretek megszerzi sének lehetőségét, mert ha a tudást felekezeti vagy társadalmi osztályt különbség szerint fojtják el, az ország jövőjét fojtják meg.*

Ez az egyéni felfogásom a numerus claususról.

Vasadi Balogh György dr.:

Egyike ama kérdéseknek, amelyekről sok vita folyt már és hozzátehetem azonnal, hogy *nagyon kevés őszinteséggel.* Sem az ellen ségei, sem a barátai nem harcolnak nyílt sisakkal. Éppen azért nem is lehet számítani a két tábor között megértésre.

Tárgyilagosan meg kell mindenekelőtt állapítani, hogy akik ez: orvosságnak szánták a beteg magyar nemzet részére, azok *nagyon rossz doktorok voltak,* viszont, akik ebben a kérdésben a caudiumi iga alá akarják szorítani a parlamenti többséget, azok *nagyon rossz*

politikusok. Mert miben is van a lényeg: annak idején, a kommiin bukása után, *a keresztény jelszavas politika delelőjén, nagyrészen az utca hangulata befolyásolta a törvényhozót. Ebben a hangulatban született ez a törvény keveseknek nyílt ellenzése, sokaknak titkolt helytelenítése mellett.* És még ma is, bár a *következmények a nyílt ellenzőknek szolgáltatott igazat*, nem érett meg a helyzet a rektifikálásra. És ebben talán a legnagyobb hibát azok követték el, akik a lehangosabban követelik a törvény megváltoztatását.

Ahhoz, hogy valami megérjen, idő kell. Ezt mesterségesen kevésbé lehet, de nem egészséges. Többet használna az ügynek a csendben való pihentetés, mint a külső tapsokra való utazás. Politikai pártoknak lehet hasznos ennek a kérdésnek folytonsfolyvást való feszegetése, de ez semmi esetre sem kedvező magának a törvény által sújtott zsidóságnak.

A népek lelke minden nagy bukás után bűnbakot keres, aki vagy ami a bukást okozta, mert nem tud belenyugodni, mert nem tudja elhinni, hogy más, mint árulás vagy egyéb ok közbejötté nélkül bukott volna el. A negyvennyolcas idők bűnbakja Görgey volt, a nép szemében az ő árulása okozta a nemzeti eszmények bukását. Görgey nagyságát mi sem jellemzi jobban, mint hogy elvállalta a/t a keresztet s viselte azért, hogy a nemzet önmagabizásán csorba ne essék.

A háború elvesztése, a forradalmak szenvedése után újból bűnbakra volt szükség. Megtalálták. Meghozták a numerus claususdörvényt. A nemzettel szemben való kötelesség viselni ezt a szerepet mindaddig, míg el nem jön az igazságszolgáltatás ideje, míg a méltatlanul rárótt keresztet le nem veszi az illetők válláról a történelem igazságszolgáltató ítélete. A nemzetnek nemcsak az tesz szolgálatot, aki látható terheit viseli, hanem az is — és talán nagyobb — aki a nemzet önérzete által megkívánt áldozati keresztet hordozza némán, megadással.

Mikor a törvényjavaslatot tárgyalta a nemzetgyűlés, én ama kevesek egyike voltam, akik nyíltan ellene foglaltak állást. Kifejtettem, hogy nem tartom ezt a javaslatot elfogadhatónak. *Álláspontom miben sem változott, legfőleg, hogy hallgatok és várom az idők mulását, a gyümölcs természetes megérésének idejét.*

**A numerus clausus
a jogtudomány megvilágításában**

Aki a tudástól fél — az igazságtól irtózik

Írta: *Meszlény Arlur* dr. ny. kir. ítélőtáblai bír.,
egyetemi in. tanár, budapesti tigyvéd.

A kultúrtársadalom jellemző vonása az, hogy benne az ember nem eszköz, hanem cél, nem tárgy, hanem személy. Az ember ön-élelúságának e magasztos gondolata *Hegel* bölcseletének gigantikus oszlopai között egyike a legjelentősebbeknek és legerősebbeknek. Amily mértékben valamely társadalomnak sikerült ezt az elvet megvalósítania, abban a mértékben érdemli meg a kultúrtársadalom jelzőt. Sok évszázados fejlődés, küzdelem és tanulás juttatta az emberiséget, vagy mondjuk, annak csekély számú, de kulturhor- dozóit mivoltánál fogva legjelentősebb és legfejlettebb crémejé- t odáig, hogy kibontakozzék a barbarizmusnak abból az állapotából, amely az idegent jogtalanak, „vogelfrei“-nak, rabszolgának, tárgy- nak tekintette. Még a régi görög bölcselők természetesnek és szük- ségesnek tartották a rabszolgaságot, s azt *Plato* és *Aristoteles* is az ember ama bennrejlő tulajdonságára vezetik vissza, melynél fogva egyesek uralkodásra, mások pedig szolgaságra vannak teremtve. A római jog a rabszolgát eredetileg teljesen vagyontárgyként kezelte és csak fokozatosan engedett neki korlátolt rendelkezési jogot (*peculium*). Még a Krisztus utáni 4. esztendőben keletkezett *lex Julia de marifandis ordinibus* és a 9-ben létesült *Lex Papia Poppaea* meg- tiltotta libertinusnak, vagyis felszabadított rabszolgának vagy le- menőjének római szenátorral való házasságkötését. Az idegen *fpes regrinus*) saját személyes joga szerint élt és a római jogintézmé- nyékből ki volt zárva. A császári kor a *colonus*t teremtette meg vagy helyesebben ó-görög nyomokból új életre keltette. A *colonus* sem a szabad költözködés jogával, sem az életpálya választásának jogával nem rendelkezett. Árpádkorbeli jogunk hasonló szigorral ragaszkodik a *rabszolgasághoz, mint születési hibához*: a rabszolgá- nak gyermekei rabszolgákká lesznek. Szabadok nem vehettek rab- nőt feleségül, mert a ki ezt tette, szintén rabszolgává lett és jogké- pességét elvesztette.¹ Ugyanígy megtaláljuk a mi régi jogunkban azt az elvet is, hogy az idegenek jogvédelemben nem részesülnek.

¹ Szent István dekrétuma II. 27.

Királyaink, igaz, fokozott gonddal vettek védelmükbe a bevándorolt idegeneket s történetünk feljegyezte, — semmi sem új a nap alatt — hogy a várföldeken, királyi uradalmakon vagy magánosok birtokain földközösségben élő nem nemes szabadok tiltakozó állást foglaltak el az ellen, hogy idegenek közöttük helyt foglalván, a közös földbirtokokban részesedjenek és az ilyeneket, mint jött-menteket (*extor rés*), azokból kizárni törekedtek.² Az 1848-ki nagy átalakulás előír *a jobbágy* sem volt teljesjogu állampolgár, nem volt „a szent korona tagja“, hanem tartozéka volt a földbirtoknak, amellyel együtt cserélt gazdát. Ha meg is volt az önálló személyisége úgy a vagyoni mint a családi jog szempontjából: mégis a földesur joghatósága alá tartozott, s *Werbőczy* Hármaskönyve az 1514-*i* parasztlázadás reakciójaképp keletkezett rideg jogtöredéket végképpen megörökíti, elcsúszva a jobbágyok addig korlátlanul elismert szabad költözködési jogát.¹

A modern jogérzet természetesen felzúdul az emberi méltóság megtagadásának ily kegyetlen megnyilvánulásai ellen, s a kulturális államok régtől fogva közös erővel keresték a módokat, amelyekkel a *rabszolgaságnak és rabszolga-kereskedésnek* gátat vehessenek. A mozgalom az észak-amerikai angol kolóniákból és Angliából indult ki és első ízben a bécsi kongresszus 1815- február 20-*iki* hires deklarációjában nyert fogható alakot, a mely különösen az akkor Afrika és Amerika közt dívott rabszolga-kereskedést bélyegezte meg, mint „un fléau qui a si longtcmps désolé l’Afrique. dégradé l’Europe et affligé l’humanité“. Az 1841. december 20-*án* Anglia, Franciaország, Oroszország, Ausztria és Poroszország közt létesült egyezmény tette meg az első lépést az elvi kijelentés tény; leges megvalósítása felé, míg végül az 1889- november 18-*án* megnyílt brüsszeli konferencia az 1890. július 2-*iki* Kongói Egyezményhez vezetett, amelyhez majdnem az összes kulturális államok hozzájárultak és a mely a rabszolga-kereskedésnek az egész világon való elnyomására törekszik.

Az 1914-*évi* világháború, sajnos, ismét elhomályosította, az emberi öncélúságnak. fent érintett alapgondolatát, amely már; már a műveit világ vérébe átmentnek látszott. A háború irtózata. közepette kártyavárakként omlottak össze a humanitás boltozatai, amelyekről az volt a hit, hogy ércoszlopokon nyugosznak. Hiába tiltották nemzetközi egyezmények védtelen városok bombázását, dumsdumdövegek alkalmazását, mérges gázoknak harci eszközül felhasználását; hiába igyekezett az 1907. évi IV. hágai egyezmény a békés lakosság létfeltételeit a megszálló ellenséges haderővel szem

² Váradi regestrum 7, 11, stb., idézi *Timon* Ákos; Magyar alkotmányos jogtörténet, Budapest, 1902., 308. 1. 25. j.

³ *Timon* id. m. 554., 557., 558. 1.

ben biztosítani: mindent háttérbe szorított a háborúnak az a legfőbb szabálya, hogy az ellenséget minden eszközzel el kell pusztítani s a hadviselés érdeke előtt minden más érdeknek háttérbe kellett szorulnia. De befelé is napról napra éreznünk kellett az embers kímélés posztulátumainak félretolását. Az államrczon szent nevében meg kellett tanulnunk az éhezést és nélkülözést, bele kellett törődnünk a nyílt és burkolt rckvirálásokba és egyéb vagyonekhozásokba. A kommün továbbfejlesztette az cmberkimclct törvényeinek semmibe vételét: túsokat szedtek, kínoztak, öltek. S amikor ez a sáskajárás is elvonult fölöttünk, a polgári jogrend visszaállítása szintén nem ment végbe mindig a maga eszközeiben a legszubtilisebb válogatással.

„A tudományegyetemekre, a műegyetemre, a budapesti egyes térti közgazdasági tudományi karra és a jogakadémiákra való heiratkozás szabályozásáról“ szóló 1920:XXV. t. sc. félreismerhetetlen történetdogikai összefüggésben áll az ember személyiségi jogait megtagadó, fentérintett jogintézményekkel: abban a légkörben kés letkezett és abból a légkörből érthető csak meg, amelyet a gazdasági, szellemi és erkölcsi éri ékekben végzett világraszóló pusztítás a lelkekben létrehozott. Nem fekszik tehát a fokozatos fejlődés felfelé törekvő egyenes vonalában, hanem jelzőtáblája, fokmérője annak a sülyedésnek, amelybe bennünket a háború elvesztése és az ennek nyomán beállt felbomlás taszított. Egy rangban áll tehát ikertestvérével, a törvénycikkek sorában utána következő XXVI. t. c.-sben „megörökített“ botbüntetéssel, amelyet törvénytárunk nem átalított „a vagyon, az erkölcsiség (!) és a személyiség (!!) hatás lyosabb büntetőjogi védelméről“ szóló törvény főtárgyává tenni. de amelyet a köztudat annyira visszautasított, hogy azt a már eredetileg is csak egy évre terjedt élete során alig alkalmazta. Egy rangban áll a gyűlölködésnek, a kenyéririgységnek mindamaz egyéb megnyilvánulásaival, amelyekre késői korok, mint a dekadencia, a felbomlás szomorú tüneteire fognak rámutatni.

Meddő dolog ezért c törvény rendelkezéseit a magyar alkotmány, a magyar jog régtől fogva szentesített, tiszteletrcméltóan komoly és igazságos elvein mérni. Kár arra hivatkozni, hogy az 1848:XIX t.*c. 2. §»a szerint „az oktatás és tanulás szabadságának azon elve, hogy a tanuló arra nézve: mely tant, és melyik tanártól kívánja hallgatni, szabad választást tehessen . . . törvényesen kimondatik“ , hogy tehát a tanulás és tanítás szabadsága 1848 örökké tündöklő glóriájának egyik legfénylőbb sugára. Hiábavaló felhozni azt, hogy ha egyszer az állam a maga leglényegesebb feladatai körébe bevonta a közoktatásügyet, úgy kötelessége az e körbe tartozó intézményeit mindazok számára megnyitni, akiket polgárainak tekint és a kiktől viszont a maga részéről polgári kötelezettségeik teljesítését követeli. Fölösleges utalni arra, hogy ebből folyólag az az állam, a

mely kultúrintézményeit polgárai egy része elől elzárja, legegységibb funkciójának legfontosabb ágazatát nem teljesíti. Ha a magyar királyi közigazgatási bíróságban olyan areopagunk volna, mint az angol Lordok háza vagy az amerikai szenátus s ha így az államtalalom egyes tényezőinek túlkapásai ellen hozzá lehetne fordulni orvoslásért, úgy nyugodtak lehetnénk e törvény sorsa felől; de jogunk ilyen alkotmánybiztosítékot nem ismer, törvényhozásunk befelől szuverén, s a mily keveset tehet a magyar állampolgár e világbeli helyzetének megjavítása és biztosítása érdekében, oly sokat .tehet — egyesek elnyomására.

Más oldalról is rámutattak már arra, hogy ez a törvény mennyire nem őszinte, mennyire nem érheti el célját és mennyire ártalmas.⁴ *Nem őszinte*, mert 1 §-ában *oly szint ad magának, mintha célja csak a hallgatók alapos kiképzésének biztosítása lenne*, s a 3. §-a értelmében is arra kell figyelemmel lenni, „hogy az ország területén lakó egyes népfajokhoz és nemzetiségekhez tartozó ifjak arányszáma a hallgatók közt lehetőleg elérje az illető népfaj vagy nemzetiség országos arányszámát, de legalább kitegye annak kilenc tized részét“ *Úgy beszél tehát, mintha nemzeti aspirációkat honorálna, amikor megcsönkult országunk területén alig él már nemzetiség.* Népfajról beszél és nem meri kimondani, hogy az alatt a zsidóságot fogják érteni, amely törvényeink értelmében *nem nép faj, hanem felekezeti*

Úgy beszél, mintha biztosítani akarná a népfajok kulturrészvételek minimumát, noha mindenki tudja, hogy *meg akarja szabni — és pedig minél szőkésben — e részvétel maximumát.* Nem érheti el bevallott célját a törvény, mert a *hallgatók alapos kiképzését azok számának korlátozása nemcsak nem biztosítja, hanem a legnagyobb mértékben kérdésessé teszi, mert főiskoláink anyagi eszközeit megcsökkenti, az egyetemi tanárok életstandardját leszorítja, a tanári állás vonzóerejét megszünteti s ezzel a kiválóságokat főiskoláinkról elriasztja, a mi egyértelmű azok nívójának és jóhírének tönkretételével.* Nem érheti el *rejtett* célját sem, mert a hazai főiskolákról kiszorított ifjúság a külföldön képezi ki magát, és onnan visszakérülve *annál nagyobb sikerrel veszi fel a versenyt az itt végzetekkel, minél alacsonyabbra süllyeszti a hazai nívót a numerus clausus.* S ez a törvény a *legnagyobb mértékben ártalmas is, mert elvi különbséget tesz állampolgár és állampolgár között, az önképzés és a pályaválasztás jogát kiszolgáltatja felelősség nélkül döntő testület*

⁴ V. ö. Dr. Gábor Gyula: A numerus clausus és a zsidó egyetem. Budapest, 1924.

⁵ „Az olyan állítás, mely egy egyenjogósított; magyar állampolgári jogokkal felruházott fajhoz, helyesebben felekezethez való tartozásra utal, erkölcsi sérelemnek nem minősíthető.“ Kúria 1924. P. IV. 438/1913. szára, Kereskedelmi Jog 1924. évi 45. 1.

lek önkényének s azt az országot, amelynek oly égető szüksége volna arra, hogy minden legkisebb potenciája a nagy nemzeti célok érdekében kifejlesztessék, egyesíttessék és mozgásba hozassék, *szellemi alárendeltségre kárhóztatja* és ezzel megfosztja az őt környező újonan alakult kis államokkal szemben egyetlen fölényétől, a melyet neki eddig magasabb kultúrája biztosított.

Aki a tudástól fél, az igazságtól irtózik. Ez az igazság ítéli el a numerus clausust.

Hazugságok posványa

Írta: Vámbéry Rusztem dr.

Joghistorikusunk manapság gyakran használják az etnológiai módszert, vagyis a jelenben élő primitív népek intézményeiből következtetnek a multra. Mert *a numerus clausus, mini a középkor kezdetén divó ököl jognak modern törvényes köntösbe bujtatott intézménye*, a népvándorlás korának szellemét lehel, jellegzetesen fejezi ki a féktelen individualizmusnak antiszociális gondolatát. Míg ugyanis a szociális gondolat lényege, hogy a megélhetés versenyében a gyengébbeket kell támogatni, *a numerus clausus az állítólag erősebbek gyengítésével kívánja a versenyben az egyenlőséget biztosítani*. Ez az *őskori eszmecsökevény*, amely a primitív gondolatok sajátos életerejével egész a legújabb korig életben maradt és éppen úgy kifejezést nyert a céhrendszerben, mint a frankfurti tanácsnak még Börne írásaiból ismeretes rendeletében, mely évenként csak tizenkét zsidónak engedte meg a nősülést, hogy ezek elszaporodva, ne veszélyeztessék a keresztény kereskedők érdekeit. Hogy a háborúban reneszánszát élő erőszak a csekélyebb kritikai képességű elméhez közelebb hozta a középkori eszmevilágot, abban sincs semmi meglepő. Új csupán alkalmazásának módja. Hajdan ugyanis a numerus clausus arra szolgált, hogy a hatalomban levőket új versenytársuk, tőli megóvja, jelenkori magyar kiadásában pedig arra szolgál, hogy *az állítólag hatalomban levőket pozíciójukból kiszorítsa*. Itt tehát valami nyilván nincs rendben: vagy a *feltevés helytelen, amelyből az intézmény kiindult, vagy az eszköz alkalmatlan, amelyet alkalmaz*. Az 1920:25. tc..npk legsúlyosabb hibája *az őszinteség hiánya*.

Míg ugyanis a törvény a kontingentálást azzal indokolja, hogy a a/c/lemi proletariátus elszaporodása a társadalmi rend biztosságá érdekében szorul korlátozásra, addig a korlátozás végrehajtása egyrészt „a nemzethüségre és erkölcsi megbízhatóságra“, másrészt az „alapos kiképzés lehetőségére“ van alapítva, holott a törvény indokolása éppen arról tanúskodik, hogy túlnagy az „alapos kiképzést“ biztosító főiskolák száma. Ha a logika nem tartoznék a világháború hősi halottal közé, ebből a premisszából a törvényhozás legfőlebb a főiskolák számának csökkentését, vagy azt a következtetést vonhatta

volna le, hogy csupán oly tehetséges ifjakat bocsát a főiskolákra, akiktől föltehető, hogy nem fogják a szellemi proletariátust gyarapítani. Ha nem volna oly szomorú a téma, szinte kacagtatón hatna, hogy az első nemzetgyűlés volt az, melynek miliójében az akkori kultuszminiszter a törvényjavaslatot a „szellemi túlprodukciónak korlátozásának szükségével indokolta, s hogy *Haller, Schandt, Bernolák nevű ősmagyarok* szálltak leglelkesebben síkra „a magyar faj jogainak biztosításáért“, amely szerintük a zsidók tanulási szabadságának korlátozásában érvényesül. Hogy a való eredmény mennyire távol áll az indokolás hipokrizisétől, azt frappánsan bizonyítják azok az adatok, melyek szerint a pesti egyetemi hallgatók számának középértéke az 1921—22. tanévben az előző tanévhez képest a budapesti Pázmány egyetemen 924»cl, a műegyetemen 505»el szaporodott!

Ez a törvény *a nemzetiség és faj fogalmainak szándékos összevegyítésével feje tetejére állítja a jogegyenlőséget*. Túlbecsülése lenne a numerus clausus híveiben feltételezhető jóhiszeműségnek és intelligenciának, ha velük szemben komolyan hivatkoznánk az 1868: XLVI. törvénycikkre, mely a *nemzetségi különbség határát az anyanyelv használatára korlátozza*, ha rámutatnánk arra az ellenmondásra, hogy az 1920: XXV. törvénycikk végrehajtási rendeleté az anyanyelv szerint megkülönböztetett nemzetiségek mellé külön odabiggyeszti a zsidókat — faji alapon. *Hat feltételezhető azokról az urakról, akiknek agyveleje visszazökkent a népvándorlási kor fejlettségi szitu vonalára, hogy a XIX. század magyar közjoga szerint differenciált fogalmakkal rendelkezzenek?* Hogy a jogi köntös, amelybe a *szellemi pogromot* öltöztették, csupán a külföldnek szánt fügefalevél volt, hogy az egész törvény csupán az *ellenforradalom „hazafias gyakorlatának“ utólagos szentesítését* szolgálta, azt szembeszökően bizonyítják azok az adatok, amelyek szerint *titkos kultuszminiszteri rendelettel és az ólombot jogászi érvelésével 2722 zsidó diákot zártak ki a főiskolákról, még mielőtt a numerus clausus törvénye életbelépett volna.*

„*Wer einmal lügt, muss oft zu lügen sich gewöhnen, denn sieben Lügen brauchts um eine zu beschönern*“, — mondja Rückert a Brahmin bölcsességében. Minthogy a magyar reakciónak nem volt bátorsága bevallani, hogy a zsidóságot kívánja az 1920: XXV. törvénycikk lángpallosával kiűzni a tudás paradicsomából, mikor a népszövetség a kisebbségi jogok védelmében érdeklődött a törvény végrehajtása iránt, a kormány képviselőjében Bánffy Miklós külügyminiszter megnyugtatta a kíváncsiskodó bizottságot, hogy bár a zsidók a lakosságának csak 6 százalékát teszik, a szegedi egyetemen 33.5 százalékkal, a pécsin pedig 45.2 százalékkal vannak képviselve, bölcsen elhallgatván, hogy a közölt 1920/21 tanévi statisztika első fele oly időre esik, *mi-*

dőn az 1920: XXV törvénycikk még nem volt életben s a budapesti egyetemről kivert hallgatók egy részét hálásan fogadja be az üresen álló szegedi és pécsi Alma mater.

Én nem oszthatom azt a véleményt, hogy a magyar zsidóság a numerus claususra zsidó egyetem felállításával válaszoljon. Logikai hibának tartanám, ha a zsidó felekezethez tartozó, vagy az abból tirmazó magyar állampolgárok maguk ismernék el, hogy a zsidók nemzetiségi, akár faji corpus separatum a magyar államot alkotó nép kebelében. Ez nemcsak belenyugvást jelentene a numerus clausus örületébe, hanem a külföld előtt is dokumentálná, hogy egy kisebbség múlt elmezavarodúsa a magyarság szellemirányának kifejezője. Mi, akik a magyarság kultúrképességét, liberalizmusát és jogtisztetét Kossuth, Deák, Eötvös József, Szalay, Klauzál, Szemere, Kemény Zsigmond, Horváth Boldizsár, Szilágyi Dezső, Csáky Albin gróf és mások nemes inkarnációjából ismerjük, még sem vállalkozhatunk arra, hogy néhány tanulatlan, monomániás, öncsinálta politikus kedvéért intézményszerűen biztosítsuk a numerus clausust, mint lex in omne aevum valiturát. Még akkor sem, ha ez átmenetileg netalán a zsidóság érdekében állana.

Amiről itt szó van, az nem közjog, sőt nem is a jog kérdése. Minden gondolkodó és nem teljesen tudatlan ember tisztában van azzal, hogy bármely megkülönböztetés, amelyet ember és ember között más alapon teszünk, mint amelyre a tisztesség, tehetség és tudás különbözése jogosít, igazságtalan, mert az egyénnek csupán e három tulajdonsága jelent társadalmi értéket. Ha tehát valaki arra az egyébként képtelen állápontra helyezkednék is, hogy a főiskolai képesítés megszerzése az államtól nyújtott kedvezmény, amelyet ki ked érdemelni s amely az érdemtelenről megvonható, akkor is legfőlebb a tisztesség, tehetség és tudás meghatározott fokát lehetne az egy -- temre bocsatás feltételül szabni. Mindig feltéve azt, ami kulturállamban fel nem tehető, hogy a magasabb tudás megszerzése eg> - általában engedélyhez köthető. De épp úgy, mint ahogy tudtommal az adófizetést, vagy katonai szolgálatot nem szokás a nemzetiséghez, fajhoz, vagy felekezethez tartozás szerint megszorítani, épp oly kevés lehet a polgári jogok, még kevésbbé az emberi jogok bármelyikét, tehát a tanulási szabadságot sem attól függővé tenni, hogy valaki véletlenül minő anyanyelvbe, minő vallásba és minő fajkeveredésbe született bele. Azaz, hogy csak akkor lehet, ha valaki olyan elemi tudatlanságba szem ed, amelyet az antiszemitizmus feltételez. hogy tudniillik az ember erkölcsi minőségét, tehát társadalmi értékét, faji vagy vallási hovatartozósága jobban befolyásolja, mint foglalkozása, társadalmi helyzete, vagy műveltségi foka. Nem tisztelhetem meg azonban a fajelmélet úgynevezett tudósait azzal, hogy a numerus clausus indokolására az idézett ürügyet oknak tekintsem.

Ha a numerus clausus elevenére tapintunk, úgy lehetetlen észre nem venni azt a gyökérszálat, amellyel ez az *intézménnyé jegecesc-dett gyűlölet* egyrészt a zsidókérdéshez, másrészt Magyarország katasztrófájához tapad. Hogy a numerus elausus gondolata, mint a zsidók aránytalan egyetemi arányszáma ellen való védekezés, a budapesti és nem az oxfordi, vagy a párisi egyetemen merült fel, annak okát az elfogulatlan szemlélő valószínűleg *nem abban a különös cs:U bitó hatásban fogja találni, amelyet a magyar egyetemek a tanulni vágyó zsidóságra gyakorollak*, hanem abban a statisztikai tényben, hogy az Európában elő 8 és fél millió zsidó közül 7 millió Oroszországban és a volt Osztrák»magyar monarchiában élt. Nem mintha ezekben az országokban nagyobb türelmességgel találkoztak volna, mint a nyugateurópai államokban, hanem mert a gazdasági viszonyok kedvezőbb megélhetési lehetőséget nyújtottak.

Nálunk a magyarságnak a kereskedelem, az ipar, az intenzív földművelés és egész a legújabb időkig a szabad pályák iránt tanúsított történelmi ellenszenvé, valamint az uralkodó osztályoknak hagyományos kényelemszeretete biztosította boldogulásukat, amelyet az elnyomatás alatt kifejlődött lelki tulajdonságaikkal: szorgalommal, kitartással, takarékossgal vívtak ki. Minthogy az összeomlás a magyar középosztályt, elsősorban a hivatalnok elemet megfosztotta a megélhetés gazdasági lehetőségeitől, *elkeseredésében a zsidóság ellen fordult, hogy annak gazdasági pozícióját kisajátítsa és pedig nem a balsorsában megacélosodott iparkodással és munkával folytatott versenyben, hanem a háborúból átmentett erőszakkomplexummal, amelynek lényegén mitsem változtat, ha a trafik- vagy moziengedélyt elkobzó miniszteri rendeletek, vagy a tanulási szabadságtól megfosztó törvény megtévesztő formájába rejtőzik is.* Hogy az erőszak, mint mindig, úgy ebben az esetben is kudarcra jár, hogy üzleti tudást, tehetséget, tapasztalatot épp oly kevésbé lehet kisajátítani, mint ahogy a szomorú emlékü proletárdiktatúra is csak gyár- és üzemhelyiségeket szocializálhatott, az mit sem változtat az elképzelés indító okain. Ami pedig különösen a numerus claususd illeti, *kigondolónak korlátolt rövidlátása bizonyos nem azt akarta elérni, amit elért, hogy a zsidó fiatalságot a manapság kevésbé kecsesgató szellemi pályákról a megélhetést jobban biztosító kereseti lehetőségekre szorítsa, a tehetősebbeket pedig — a nemzeti vagyonsúlyos károsodásával — arra készítse, hogy külföldi jobb egyetemeken magasabbrendű kiképzést szerezzenek. Nem a zsidóságnak, hanem a magyarságnak érdeke tehát a numerus elausus ellen folytatott küzdelem, mert a sárga folt, amelyet a törvény a zsidóságnak szánt, a magyar kultúra köntösén éktelenkedik és megbélyegzi azt a civilizált népek társaságában.*

Nem is az a fontos tehát, hogy a törvénytárból eltávolítsuk a

1920: XXV. tc.-et, amely a Corpus Jurist diszteleníti, mert tapasztalás szerint maguktól elsorvadnak a törvények, amelyek a jogtalanságból sarjadtak, hanem fontosabb, hogy *az igazság napfényével kiszárítsuk a hazugságok mocsarát, amelyből a numerus clausus életerejét szívja.* Amíg akadnak szimpla elmék, amelyek elhiszik a tudatlanság és gonoszság elősdielitől négy év óta fülükbe duruzsolt valótlanságokat, mint például, hogy a zsidók faji, szabatosabban szólva antropológiai okokból erkölcsi alsóbbrendűek, hogy a zsidók nemzetközi maffiája destruálja a központi hatalmak hadseregeit, „esinálta“ a forradalmat és a forradalom destrukciójával a bolsevizmust, hogy a zsidók az okai a drágaságnak és minden egyéb nyomorúságunknak, addig a numerus claususról szóló törvény hatályon kívül helyezése legfőlegbb törvénytárunk esztétikai képét javítaná. Amíg *az antiszemitizmus — „der Sozialismus des dummen Kerls“ —* nem ébred annak tudatára, hogy *a zsidó tőke és a keresztény tőke gazdasági és politikai szerepe közt nincs különbség,* hogy a mobil vagyon az agrár vagyontól csupán kellemetlenebb szembeötlőségével tér el, hogy *mindkettőnek a háborúval és a békével üzött spekulációja, a szolgálatában álló nacionalizmus túlfűtöttsége a legfőbb tényezője Európa gazdasági és kulturális katasztrófájának, amelyből nincsen menekülés, amíg a háború terheit és pusztításait a politikai, hatalom birtokosai kizárólag a dolgozó és koplaló tömegekkel akarják megtérittetni,* addig a numerus clausus ellen folytatott legélesebb elméjű közjogi érvelés sem jelent többet, mint a súlyos lázbeteg irritáló porcsenése ellen alkalmazott kozmetikai szer.

Gábor Gyula dr. tanulmánya a numerus claususról

A Magyar Zsidóság Almanachja monográfiáját adja a numerus clausus kérdésének. A monográfia hiányos és tökéletlen volna, ha Gábor Gyula dr. mak, a Pesti izraelita hitközség főtítkárának, *A numerus clausus és a zsidó egyelem* című nemrég megjelent pompás és alapvető tanulmányát mellőzné. A tanulmány, amely a szomorú idők későbbi történetírójának rendkívül értékes kútforrása lesz, a numerus claususról szóló törvényt a *magyar közjog szempontjából* világítja meg. Szinte heroikus elfogulatlansággal és objektivitással kezeli a kérdést és ennek ellenére *éppen ezért* nem zárkozhatik el a következő hozzáférhetetlen megállapítások előtt:

1. *Az 1920: XXV. te. a szabadságjogok egész sorozatát semmisítette meg.*
2. *A törvény nem őszinte. Igaz célja: alapkötetétel a zsidómentés Magyarország megteremtéséhez a zsidómentés főiskola megteremtésén át.*
3. *A törvény az állampolgári jogokat felekezetek, fajok és nemzetiségek arányszámai szerint méri ki, ami közjogi képtelenség.*
4. *A szellemi proletariátus apasztására szolgáló komoly szándék a törvényben nincsen.*
5. *A törvény a magyar alkotmány két kardinális elvét döntötte meg, a tanszabadságot és a jogegyenlőséget. Az előbbit az 1883: XXX. tv., ama rendelkezésének elkobzásával, hogy az érettségi vizsgálat a főiskolákra való felvételre jogosít, a jogegyenlőséget pedig azzal, hogy különbséget tesz a hazának egyformán jogosult és egyformán képesített fiai között, amennyiben az egyiket hozzázegíti jogai érvényesítéséhez, a másikat pedig eltiltja tőle.*
6. *A törvény — és ez legfőbb bűne — a magyar államjog szempontjából megtörte az 1808: XLIV. tc.-ben lefektetett alapelvet, a politikai tekintetben egységes nemzet gondolatát.*
7. *A zsidók nemzetiséggé degradálásának szándéka a gyűlöletnek, a megvetésnek, a lealázásnak, a magyar nemzeti közösségből való kirekesztést törekvésnek a jele, az első lépés az 1807: XVII. tc.-ben megadott egyenjogúsítás leszerelése felé.*
8. *A numerus clausus, ha nem is kifejezetten, de tényleg elkobozza a zsidó felekezeti autonómiát is.*

megállapítások bizonyítására Gábor Gyula dr. a tudás egész arzenálját használta fel a logika egyszerű, de annál világosabb és annál meggyőzőbb eszközeitől a statisztika bizonyító adatain át a széleskörű, mély és exakt jogi tudásig. A bizonyítás, amelyen a felekezetét szerető tudós érzelmeinek viharása érzik, mindenekelőtt kikutatja a törvény rejtett célzatait és részint magából a törvény szövegéből, részint a törvény megszavazását megelőző parlamenti vitáiból mutatja ki, hogy a törvénynek a szellemi proletariátus apasztására szolgáló szándéka minden, csak komoly nem. Az országnak több, mint kétharmadrésze elveszett és a lakossága is alig egyharmadrészre csökkent, viszont Nagymagyarország főiskolai csaknem mind megmaradtak, sőt számuk a közgazdasági egyetemmel meg is szaporodott. Ez kétségtelenül komolytalanná teszi a törvény 1. §-nak azt a korlátozó intézkedését, hogy a főiskolákra a hallgatók csak olyan számban iratkozhatnak be, amelynek alapos kiképzése biztosítható, mert hisz világos, hogy az alapos kiképzés ma ugyanannyi főiskolán a harmadrészre apadt országban jobban biztosítható, mint a háború előtti Magyarországon. Komolytalannak bélyegzi a törvény állítólagos apasztási szándékát a statisztika is, amelyből kitűnik, hogy az utolsó békeév 4915 nem zsidó hallgatójával szemben az 1921—22. év nem zsidó hallgatóinak létszáma 6582, tehát az emelkedés 1667 — a zsidó hallgatók létszámának 2040-nel való apadásával szemben.

Annak bizonyítására, hogy a törvény a magyar alkotmányának két kardinalis elvét döntötte meg, a tanszabadságot és a jogegyenlőséget, Gábor Gyula dr. utal az 1883: XXX. tc[^]-re, amely kimondja, hogy az érettségi vizsgák: a főiskolákra való fölvetelre *jogosít*, amiből az következik, hogy a *numerus clausus mindazokat, akik előtt az egyetem kaprát bezárja, törvényes jogaiktól iiti el*. Sajnos, a későbbi közoktatásügyi törvényalkotások már egészen a numerus clausushoz igazodnak.

Rendkívül érdekes és meggyőző annak a megállapításnak a bizonyítása is, hogy a *numerus clausus megtörte a politikai tekintetben egységed nemzet gondolatát*. A főiskolákra való beiratkozási engedély megadásánál a törvény az ország területén lakó népfajok vagy nemzetiségek országos arányszám. ra is tekintettel van. ami azt jelenti, hogy *két kategória szerint is történhetik az engedélyek megadása, már pedig közjogi nonsens, hogy bizonyos polgári jogokban való részesedése két egymást nem fedő kategória alapján történjék*. Egyébként nincs törvény; amely megállapítaná a *népfajok törvényi ismérveit*. Senkisé tudja megállapítani, hogy ki melyik fajhoz tartozik, hisz a nöpsz.-m-lálals adatai között nem is szerepel a fajiság. Az 1868:XLIV. te. kizárja, hogy a nemzetiség a hivatalos nyelv használatán kívül egyéb polgári jogok megszabásánál osztályozási alapul szolgálhasson. *A numerus clausus óta Magyarország közjoga már kétféle nemzetiséget ismer, egy anyanyelvi nemzetiséget, amelybe az ország lakossága tartozik a zsidókon kívül, és egy zsidó nemzetiséget faji alapon*. A törvény a fajiság megjelölésével a zsidó kifejezést foglalta le magának, bogy életet adhasson torzszülöttjének: — *a római katoli kas vagy protestáns zsidónak. A zsidó nemzetiség közjogi humbug, mert a*

zsidóság, mint közjogi fogalom hazánkban 1807. óta kizárólag vallásfelekezeti megjelölés.

Szinte elképzelhetetlen, hogy ezek a fejtegetések hatástalanok maradjanak és valószínű is, hogy mindazok a számottevő személyiségek, akiknek a röpirat kezébe került, ma már nem *Moór* Károly dr. szemprofesszor és jelölőbizottsági elnök gyűlölködő pamfletjének hisznek, hanem Gábor Gyula dr. igazságainak.

1920: XXV. t.-c.

A numerus clausus története

1920. április 28.-án az 1920. február 16. óta ülésező magyar nemzetgyűlésen fölállott egy ösztövé, alacsony emberke és néhány keletes mondat után a következő indítványt terjesztette elő:

„Tekintettel a közelmúlt tapasztalataira, — a nemzet katasztrófájának előidéző okaira, valamint jövőnk egzisztenciális szempontjaira — a nemzetgyűlés szólítsa fel a kormányt a polgári szabadságjogok egyik legfontosabbikának — a *tanszabadságnak* — úgy a törvényekben, mint miniszteri rendeletekben foglalt tételei oly átrevíziójára, melyek preventive képesek megakadályozni az ország alapjaira — a valláserkölcsi és hazafias szellemre irányuló káros befolyásokat.

Mondja ki a törvény:

1. A kommunizmus alatt kompromittált tanítók és tanárok tanításra nem alkalmazhatók.
2. A numerus clausus törvényhozásilag rendeztessék.
3. Zsidó nemzetiségű tanerőkre ezenfelül a numerus clausus oly megszorítással valósítandó meg, hogy azok a nemzeti és keresztény szellem kialakítására közvetlenül alkalmas tantárgyak tanítására ne alkalmaztassanak.“

Ez a nemzetgyűlési képviselő *Zákány Gyula* volt, aki első megnyilatkozásakor Jézus nevét vette az ajkára, hogy rövid idővel később a gyűlölködő demagógiának, majd pedig a parlamentek történetében példátlan arányú kiviteli panamának váljék hőségé és aki nek útja Amerikába vezetett a börtön elől.

Ennek az indítványnak az úgynevezett „kurzuskormány“ kuituszminisztere sietett is eleget tenni: Zákány honmentő gondolatait Haller István kultuszminiszter megvalósította. Tanítókat és tanárokat üldöztetett ki állásukból, a numerus clausussal a magyar zsidó ifjúság nagy tömegeit küldte a bolygó zsidó útjára. Közoktatásügyi kormányzása abban merült ki, hogy az iskolába bevitte a gyűlölködés politikáját, a gyermeki leiekbe beleoltotta a középiskolai főivételi vizsgákat elrendelő intézkedésével az iskolától való szörnyű

félelmet. Megfertőzte azt a levegőt, amelyben a tanuló legzsenszebb korától a művelődésnek és a tudásnak alapjait rakja le, mert a tanári karokban az ő kormányzása alatt gyökeresedett meg az a „pedagógiai elv“, hogy a tízéves zsidó gyermek az országra, a társadalomra ártalmas. Haller István volt kultuszminiszter szintén hajóra ült és Amerikába utazott. A hajóról hosszú levelet irt haza az óceán közepén feltörő érzelmeiről. Elmondja levelében, hogy utitársainak megmagyarázta, mi az a numerus clausus és miért kellett ez a törvény az összes civilizált államok közül egyedül Magyarországnak. Hosszú magyarázat helyett két tényre hivatkozott a magyar közoktatásügy nagyműveltségű és széleslátókörű volt vezére és sikerült is egyszer és mindenkorra bebizonyítania, hogy csak Kurzus=Magyarországon volt lehetséges Haller István kultuszministersége. A numerus claususnak ez a rosszlemkű megalkotója a vele egy hajón utazóknak csak annyit _ tartott szükségesek jk mondani:

— Szíveskedjenek tudomásul venni, hogy a budapesti tudományegyetem jogi fakultásán a rendes tanárok közül zsidók: *Grossschmied* Benő stb., az orvosi fakultáson *Silbermann* Leó stb. (Az előbbi név után még tizennégy, az utóbbi után még negyvenegy tényleges és kikeresztelkedett zsidó tanár nevét sorolta föl.)

Haller István kultuszminiszter egész őszintén megmondja bben a tenger közepéről irt levelében, hogy hallgatói „meg voltak *döbbenve* ezeknek hallatára: ezt nem tartották lchetségnek.“

A hallgatóknak volt igazuk, ha megdöbbenek, mert tényleg megdöbbentő, hogy az a miniszter, aki hónapokon át csak azon törte a fejét, miként sikerüljön Magyarországot a legsötétebb középkorba visszataszítania, jogfosztó törvénye megokolására *Grossschmied Benő és Silbermann Leó tanárok zsidóságára utal*. Akik ott a hajón vele együtt hallgatták tenger mormolását, azok szegények nem tudták, hogy a volt *kultuszminiszter vagy tudatlan, vagy pedig rosszhiszeműen használja fel a numerus claususról irt egyik röpirat tudatlanságát, amely az említett két tanárt zsidónak mondja*. *Grossschmied* Benő és *Licbermann* Leó (mert elírás folytán szerepel a professzor Silbermann névvel a volt kultuszminiszter által forrásul felhasznált röpiratban), e két tudós *őskeresztény*, akikkel a budapesti tudományegyetem elzsidósodását éppúgy nem lehet bizonyítani, mint ahogy semmivel sem lehet.

Íme, az ország társadalmi békéjét éveken át nyugtalanító törvény két kigondolója. Elsősorban róluk kellett megemlékeznünk ebben a rövid történelmi visszapillantásban, amelynek keretében elmondjuk, hogy miként keletkezett az a pokoli gondolat, miként öltött testet és mint vált átkává Magyarországnak. El kell mondani ezt a történetet azért, hogy a magyar zsidóság egy pillanatra se

felejtse el az isteni gondviselés végtelen kegyelmét és legyen tudatában annak, hogy „nem alszik és nem szunnyad Izrael őrzője.“

A magyar nemzet legjobbjai a numerus clausus antiszemita célú életrehívásától féltették az országot és a törvény eltörléséért az ab kotmány keretein belül törvényes eszközökkel állandóan harcolnak. A törvényhozásban, a sajtóban, a társadalmi élet legkülönbözőbb tércin működő, hazájukat igazán szerető és az emberiség haladás sóért hevülő férfiak egyetlen alkalmat sem mulasztanak el, hogy ne mutassanak rá arra a tragikus hatásra, amelyet a *szabadságjogoknak ez a megszorítása és a kétféle állampolgári jog törvénybeiktatása* az ország belső életében és külső politikájának megnyilvánulás sóban okozott.

A törvény még él, a magyar zsidó ifjúság tanulmánygató nagy tábora nyomorogva bolyong Európa minden egyetemi városában és testi erejének fölemésztésével kénytelen megszerezni azt a tudást, amelyre való vágyát a zsidóság több ezeréves története ojtotta a vés rébe és amelytől szabadulni nem tud, mert a magyar zsidó ifjú „a tudás népének“* gyermeke. A törvény még él, de már „a numerus clausus gondolata teljesen a múlté, az ország többsége és a komoly parlax menti faktorok szabadulni szeretnének tőle, — Írja 1925. január ósiki számának vezércikkében a *Pesti Hírlap*.— Maga a mai kormány kultuszminisztere jelentette ki, — Írja tovább — hogy *elvi ellensége a törvénynek*, amelynek még felekezeti szempontból sincsen gyakorlati jelentősége és amely csak arra jó, hogy kétféle állampolgári jogot hagyjon meg egymással szemben. A numerus clausus eltörlését kellett volna Budapest székesfőváros kormánybiztosának az őt megbízó kormánytól követelnie, mikor nehéz útjára elindult, hogy egységes polgári frontot teremtsen. Egységes polgárságot pedig kétféle jogú polgárok sorából bajos egy táborba összehozni. A numerus clausus okozza, hogy a kispolgárság jelentékeny része választási szövetségre lépett a polgári rend ellenségeivel, vagy legyenyhébb kifejezéssel élve, ellenfelével, a szervezett munkássággal, mert a szociáldemokrata párt programjában benne van a minden emberi méltósággal és a nemzet egyetemes érdekeivel ellenkező numerus clausus eltörlése. Meg lehet érteni, hogy az a külső lipótvárosi vagy terézvárosi kispolgár, akinek gyermekét nem engedi érvényesülni a század legostobább törvénye, nem tud felemelkedni arra a politikai magaslatra, amelyet a polgárság közös érdeke jelent és kerüli az együttműködést azokkal a politikai pártokkal, amelyek a numerus clausus eltörlését másodrendű kérdésnek tartják, vagy egyelőre nem akarják megbolygatni. Készséggel felismerjük a numerus clausus frontbontó hatását és követeljük a bántó és fölösleges törvény eltörlését még a választási harc megindulása előtt, tehát oly, időben, amikor annak hatása a pártokra nézve érezhetővé válhatik. Jól gon-

dolja meg a kormány, hogy milyen felelősséget vállal, amikor meghagyja az egységes polgári front ellenségeinek kezében a front leg-hatalmasabb ellenérvét, a numerus clausust.“

Így ír 1925. január elején az egyik legnagyobb magyarországi napilap, a közvélemény kifejezője. Mert a törvény swmilyen irányban sem érte el azt a hatást, amelyet tulajdonképpen célul tűzött maga elé. Ki merné ma azt állítani, hogy, akik a törvény életbelépte óta végezték egyetemi tanulmányaikat, hajszálnyival is jobb helyzetben vannak, vagy alaposabb készütséggel lépnek ki az életbe, amióta „faji és nemzetiségi szempontok tekintetbevételével“ állapítják meg a zsidóság részvételének arányszámát a i3-iskolákon. Az őszinteség teljes hiánya, amely a numerus claususról szóló törvény legsúlyosabb hibája, százszorosán és ezerszeresen megbosszulta magát, mert sajnos, a szellemi proletariátus szaporodását a törvény nem gátolhatta meg hazánk szerencsétlen gazdasági viszonyai közepette, a zsidó ifjak versenyétől megszabadult keresztény ifjúságnak nagyobb falat kenyeret adni nem tudott, de nem tudott eleget tenni a törvény rejtett céljainak sem. Hiába igyokezett letenni az első alapkövet a zsidómentes Magyarország megtormentéséhez, a magyar zsidóság emberfölrötti áldozatokkal megtartóttá fiai lelkében az életképességet, azzal, hogy lehetővé tette számukra a szellemi élet fegyverzetének megszerzését a külföldön.

Öt esztendő rettenetes megpróbáltatásai után, ha elmondjuk a numerus claususról szóló törvény megszületésének és életének történetét, oly szörnyű pusztításon és romboláson át visz ennek a históriának útja, hogy megborzadva kérdjük magunktól: föl merjük-e állítani a mérlegét ennek az irtóhadjáratnak, amelyet, Zákány Gyú:a gondolatától megmámorosodottan, Haller István indított a magyar zsidóság ellen.

A magyar zsidóság a numerus claususról szóló törvény ötesztendő történetének elolvasásakor mélységes hálával fordulhat Istenéhez, aki frissen tartotta meg lelkében a tudomány iránt vaió olthatatlan szomjúságot és hálával fordulhat a magyar nemzet arr a nemes férfiai felé, akik továbbra is hangoztatni fogják a numerus claususról alkotott törvény eltörlésének követelését.

A *Magyar Zsidóság Almanachja* célja éppen az, hogy c nemes férfiak máris nagy táborába invitálja a haza minden polgárát, hogy megismertessen ennek a kárhuzatos törvénynek a nemzetre káros hatásával és bebizonyítsa: elérkezett már az idő arra, hogy a magyar törvénykönyv e gyászkeretű lapjának kiszakításával visszaállítsák az a társadalmi egység, amelyre .hazánk újjáépítésénél olyan elengedhetetlenül szükség van.

Szegedről Budapestre

A numerus claususról alkotott törvény történetének elmondásakor ma már senkisémet áltathatja sem önmagát, sem mást azzal, hogy a veszített háborún és forradalmakon átvergődött magyar társadalom *másnak tekintette volna a numerus clausust, mint a „zsidókérdés“ részben való megoldásának*, bár sem a törvényben, sem annak megsokolásában *nem ez a bevallóit cél*. De éppen ezért, *éppen az őszinteség hiánya miatt*, keletkezésének történetét a gyökércresztcs helyéig kell visszavinni és ez — *Szeged*. Ámbár a törvényhozás termében csak 1920. április végén hangzott el először *Zákányt* Gyula egységes keresztény párti képviselő indítványában ez a gyászos *megjelölés: numerus clausus*, az igazság az, hogy *1919. áprilisától július végéig a Szegeden tartózkodó politikusok nemcsak magánbeszélgetés közt ben, hanem hivatalosan is fölvetették a zsidókérdést és ennek kapt csan a „megváltó eszmét“*, amely szerintük *zsidómentessé teszi majd Magyarországot: a numerus clausust*.

Mint ismeretes, Aradon *Károlyi* Gyula gróf alapította meg a várost megszállt franciák engedelmével az első nemzeti kormányt, amelynek az volt az egyetlen politikai célja, hogy, amennyire a megszállt Magyarországon még lehetséges, szervezze meg a társadalmat a magyar történelem egyik legvégzetesebb, legszomorúbb csapása, a bolsevista uralom ellen. Aradról Szegedre kellett áttenni a kormány székhelyét. Ott *P. Abrahám* Dezső dr. alakította meg a második nemzeti kormányt, amelynek külügyminisztere *Teleki* Pál gróf volt, aki egyúttal a Nemzeti Szövetség elnöki tisztjét is betöltötte, és ebben a minőségben lett a vezetője a bolsevizmus ellen való társadalmi szervezkedésnek. A gróf 1920. júliusában a Nemzeti Szövetség egyik ülésén, a szegedi városháza nagytermében, mondotta el a hírhedt beszédét, amelyben a *„tudományos antiszemitizmus“* hívének vallotta magát. Ez volt az első hivatalos megnyilatkozása Magyarországon annak a gondolatnak, amelyből a bolsevizmus leverését követő korszak egész politikai, gazdasági és társadalmi struktúrája kialakult. A nemzeti kormány *hivatalosan* azt vallotta, hogy az összes társadalmi erők összefogását tekinti politikai programjának. De nem ezek a kormányok fejeztek ki az akkori magyar társadalom politikai és társadalmi felfogását, hanem *Teleki* Pál gróf külügyminiszter és az ország minden részéből Szegedre menekült politikusok, akik az antiszemitizmust, a zsidóság üldözését hirdették politikai megváltásként. Szóval. Szegeden ültették el azt a magot, amelyből nemcsak az egyetem kapuinak elzárását kimondó 1920. évi XXV. tc., hanem a középiskolai felvételi vizsgákat elrendelő szörnyűséges kultuszminiszteri rendelet is kihajtott.

Megnyitják az egyetemeket, korlátozzák a beiratkozást

Nem csoda, ha a bolsevista uralom megbuktatása után a politikai és gazdasági hatalomhoz jutott tömegek és azok vezetői elérkezettnek látták az időt olyan állami berendezkedésre, amely Európa közepén, a XX. század első negyedében *középkori eszközökkel privilégiumokat biztosít a polgárság egy része számára*. Az új rendszer, a „kurzus“, amely 1919. év őszén Magyarországon a politikai és gazdasági pozíciókat elfoglalta, rögtön hozzálátott a *Szegeden kiszabott kormányzati program megvalósításához*.

Alig zajlottak le a Friedrich István miniszterelnök választói rendelete alapján megejtett választások, amelyeknek előkészülete során az elhangzott programbeszéddek már megrajzolták a zsidóknak szánt sorsot, Huszár Károly kabinetjének kultuszminisztere, Haller István, még a nemzetgyűlés összeülése előtt, 1920. február 7.-én, magához kérte az egyetemek rektorait és dékánjait, hogy velük a magyar főiskolák új rendjéről tanácskozzék. A budapesti tudományegyetem kapui addig zárva voltak, a pozsonyi és kolozsvári egyetemek a cseh és román megszállás következtében menekülni voltak kénytelenek, de Budapesten még nem helyezkedhettek el és a tanítás ezeken is szünetelt. Az értekezlet úgy határozott, hogy az *egyetemeket március 1-én — egyelőre csak négy hónapra megnyitják* és a beiratkozott hallgatók ez alatt a négy hónap alatt két szemesztert abszolválhatnak. Erre a két szemeszterre *csak azok jeh; lentkezhetnek, akik katonák voltak és mint ilyenek legalább három szemesztert veszítettek, vagy tagjai a karhatalomnak és már addig is hallgatói voltak az egyetemnek*.

Az első lépés a zsidók kizárására

Ez az értekezlet volt az első alkalom, amikor az egyetemi hallgatók számának kontingentálásával foglalkoztak, amit a tanácskorzsról kiadott és az akkori szigorú sajtócenzúrai viszonyok miatt minden magyarázat nélkül megjelent hivatalos jelentés a következőképpen mond el:

„Az ankét foglalkozott az egyetemek *túlterheltségével*, amely főként az orvosi fakultáson mutatkozik és az egyetemi reformmal kapcsolatban megállapították, hogy a mai állapotok tovább fenn nem tarthatók. Az egyes fakultások ugyanis nem bírják el a hallgatóknak edigi nagy számát. Másodsorban konstatálták, hogy *túlprodukción mutatkozik valamennyi fakultáson és hogy meg kell akadályozni a szellemi prole-*

táriátus számának növekedését. A túlprodukción, eltekintve az ügyvédek-től, különösen az orvosi pályán emelkedett az utóbb: években. Igaz ugyan, hogy a vidéken nincs elég orvos, de ennek oka az, hogy a vidék nem áll azon a kultúrfokon, hogy az orvosok megélhetését biztosítani tudná. Ezzel szemben Budapesten tízezer lakosra tizennégy orvos jut, míg Nyugat-Európa nagy metropolisáiban tízezer emberre csak bat és fél orvos jut. A bizottság megállapította még azt is, hogy az egyetemek fentartása az államnak nagy költségébe kerül, annyira, hogy egy-egy kiadott diplomára körülbelül 15—20.000 korona esik. Éppen ezért a bizottság úgy látja, hogy az államnak, ha már az áldozatot meghozza a diplomás emberek nevelésére, *akkor ez megadja a jogot arra is, hogy válogasson azok között, akiket diplomához juttat. Ennek mérlegetésénél/ nem akarnak sem faji, sem felekezeti szempontokat érvényesíteni (!!)* Végleges megállapodás az anketén nem jött létre, az ügyet a nemzetgyűlés döntésére bízzák. A terv az, hogy az egyetemekre való felvétel ügyét az illetékes egyetemi tanácsok hatáskörébe utalják, amelyek a felvételnél kötelesek elbírálni, hogy a felvételre jelentkező nemzeti és erkölcsi szempontból megbízható-e. Bizonyos szelekció már a középiskolák tervbevett reformja útján is végbe fog menni. Azt tervezik ugyanis, hogy már *a középiskolákban kiválogassák azokat, akik alkalmasak magasabb tudományos továbbképzésre.* Tervbevették azt is, hogy az egyetemi tanács döntésétől függetlenül a felsőbb iskolákra való bocsátás előtt a jelentkező felvételi vizsgát köteles tenni.“

A közvélemény nem mert, helyesebben nem tudott állást foglalni ezzel a hivatalosan hirdetett *kétszínűséggel*, ezzel a *tudatos ferdítéssel* szemben. Elhitte, vagy úgy tett, mintha elhinné, hogy a kormány intézkedésében sem faji, sem felekezeti szempontok nem érvényesülnek. De az úgynevezett *kurzussajtó hangosan követelte, hogy igenis faji és felekezeti szempontok érvényesüljenek az egyetemeken a beiratások alkalmával.* Ennek az izgatásnak meg is lett csakhamar az eredménye: *az egyetemi beiratkozások során egymást érték a véres verekedések.* Az ifjúság elhitte, hogy nagyobb darab kenyérhez juthat, ha zsidó katonabajtársait kiszorítja az egyetem falai közül.

Numerus clausus miniszteri rendelettel

A végzetes hazugság, amelyet lelkiismeretlen politikusok dobtak a magyar tömegek közé, hogy a forradalmakat és a bolsevizmust a zsidók csinálták Magyarországon, korán érlelte meg a maga mérges gyümölcsseit. Az akkori magyar kormány azt a hallat-

lan könnyelműséget követte el, hogy az egyetemen kívül álló szervekre bízta a március 1-ére hirdetett beiratkozáshoz szükséges feltételek betartásának ellenőrzését. E feltételek szerint elsősorban azok léphették át az egyetemek küszöbét, *akik a háború alatt katonai szolgálatot teljesítettek, de mindazok, akik nem tartoztak semmiféle karhatalomhoz, kötelesek voltak előbb öt karhatalmi tiszt útján igazolni, hogy a bolsevista mozgalmakban semmiféle szerepük sem volt és úgy erkölcsi, mint politikai tekintetben megbízhatók.*

Hiába farizeuskodott előbb és farizeuskodott utóbb a kormány, ez a rendelkezés, amely — rendelettel, tehát nem is törvényvel — *elsőizben szorította meg az egyetemre) való beiratkozás lehetőségét,* azok kezében, akik ezt végrehajtották, *faji és felekezeti háborúskodásra, villongásra vezetett* és olyan botrányok színe; helyévé tett minden magyar főiskolát, hogy *nemcsak a tanítás szabadsága és lehetősége vált illuzóriussá, hanem súlyosan szenvedett az ország hire is a külföldön.*

Az igazoltatás módjának szabályozása a gyakorlatban arra vezetett, hogy még *azoknak is igen kis része tudott csak beiratkozni,* akiknek politikai magatartásuk folytán a rendelet szerint is teljes joguk lett volna ahhoz, de nem jutottak túl a küszöbön, *mert zsidók voltak.* Az egyetemi karhatalmak nem respektálták a kormány rendeletét, eszükbe sem jutott megvizsgálni a hozzájuk forduló zsidók politikai megbízhatóságát és *egyszerűen kiverték az egyetemi ről azokat, akik ellen semmiféle kifogást sem hozhattak föl.* A kormánynak végre el kellett határoznia, hogy véget vet az egyetemen napról napra megismétlődő verekedéseknek, amelyekért való felelősségét igyekezett magáról elhárítani, hogy azokat „*egyéni akció dnak*“ nyilvánítsa. Akaratának nem tudott érvényt szerezni, mert M-'ba mondta ki, hogy az egyetemi karhatalmi alakulatokat felosztatja és kitelepíti az egyetemi épületekből, ezek természetes ösztönből ragaszkodtak ahhoz a hatalomhoz, amelyet a kormány könnyelműsége és rövidlátása adott kezükbe. És ez a hatalom kenyeret is jelentett számukra, hisz *az ország pénzén végezheték ebben a helyzetben tanulmányaikat.* Ballagi Aladár dr. az egyetem rektori, március 4.«én az egyetemi beiratkozásokat beszüntette és magához Horthy Miklós kormányzóhoz fordult azzal a kéréssel, hogy rémdelje el a karhatalmaknak az egyetemi épületekből való kitelepítését. A rektor nem volt hajlandó eltérni, hogy az egyetemek épületeiből *kaszárnyát csináljanak* és hogy abban kívülállóknak rostdálják meg a beiratkozásra jelentkezőket.

Az egyetemi ifjúság azonban külső elemek agresszív magatartása következtében már vérszemet kapott. Egyik gyűlést tartotta a másik után és úgy határozott, hogy memorandumban követeli a

numerus clausus törvénybeiktatását és pedig *leplezetlenül azzal a céllal, hogy a magyar zsidó ifjúságot zárják ki törvénnyel a tudományos pályákról.*

A *Zsidó Magyar Főiskolai Hallgatók Országos Szövetsége* tiltakozott keresztény kollégáinak erőszakossága ellen, amellyel a magyar egyetemeken a tanszabadságot csúfolják meg és a többi közt a hosszú háború közös harcaira és szenvedéseire való hivatkozással követelte az egyenlő bánásmódot.

Vége március 9.-én *Dáni Béla* tábornok kiadta a rendeletet, hogy az egyetemi karhatalmak kötelesek elhagyni az egyetemek épületét és ugyanakkor az egyetem tanácsa úgy határozott, hogy minden karon öt-öt tagból álló bizottságot szervez a beiratkozásra jelentkezők igazolására és hogy a bizottságba a tanári kar is az ifjúság is *kefékét tagot delegál.*

És az ifjúság ment tovább a maga útján. Nem tartotta szükségesnek, hogy a kormány alakoskodását kövesse. Nyíltan hangoztatta, hogy *zsidó bajtársait nem engedi az egyetemre.* Az egyetem kapuiban felállított őrségek, amelyeknek tagjai karhatalmi tisztükbői és Ébredő magyarokból kerültek ki, nem is eresztettek be mást az épületekbe, mint karhatalmi tagokat, *miután valamennyi karhatalmi tag becsületszóval kötelezte maigát arra, hogy zsidóvallásvt hallgatóknak a kormányrendeletben megkövetelt ajánlást nem adják meg.*

Az országban nagy izgalom keletkezett az egyetemeken mégis-méltlódó erőszakosságok és botrányok nyomában, de a folytonos és egyre fokozódó antiszemita izgatások következtében az ifjúság az egyetem tanácsát is meg tudta félemlíteni. *Moravcsik János*, a budapesti tudományegyetem prorektora, egy alkalommal úgy nyilatkozott, hogy az *egyetem tanácsának nem áll módjában fölvenni olyan egyetemi hallgatókat, akiket nem igazolnak karhatalmiak, bár a tanács tudja, hogy valamennyi föltételnek megfelelnek.*

— Nem kerülhetünk szembe — mondotta a prorektor — az egyetérni ifjúsággal, mert fegyver van a kezében. Ezt a fegyvert kivenni nem a mi feladatunk.

Numerus clausus minden téren

Ebben az atmoszférában élt az ország és a zsidó családok rétegve gondoltak gyermekeik bizonytalan jövőjére. Mert nemcsak végképpen elveszetteknek látták már a háborús esztendőket, hanem a most már *rideg valóságként jelentkező numerus clausus is rémítette őket*, az ifjakat pedig kétségbeejtette az örjítő

gondolat, hogy hiába hoztak áldozatot a hazáért, a magyar hazában reménytelen és lehetetlen minden célkitűzés. A zsidó ifjúságot egyik nap a tudományos egyetemekről, másnap a műegyetem fői, majd az iparművészeti iskolákból és a kereskedelmi főiskolából verték ki ép az országban szerte úgy a gazdasági, mint a társadalmi élet minden terén egyre jobban úrrá lett a faji és felckezeleti gyűlölködés. *Általános numerus clausust követeltek a hivatalokban színházakban, az állami, a törvényhatósági, a kereskedelmi, sőt a sportéletben is.*

Hiába emelte fel óvó szavát Csernoch János bíboros hercegprímás, hiába figyelmeztette a trianoni békeszerződés elkészülésének hírére megremegő magyar társadalmat:

— *Magyarországot figyelik. Jelenleg kis incidensektől függhet az ország sorsa. Több higgadtságra és okosságra sohasem volt szükségünk, mint most. Ma a megokolatlan pártoskodás egyenlő a hazaárulással. Az ország kérve könyörög, mint egy anya veszekedő fiaihoz: béküljetek! Magyarország eleget okulhatott a történelem böi, tudja, hogy a török hódoltságot meghosszabbította a pártoskodás. Ne kezdjük újra. Legyünk méltók a nagy időkhöz, meri szörnyű felelősséget viselünk!*

A törvényhozás terméből ezzel ellentétben a legféktelenebb demagógia hangján ment ki az üzenet az országba, hogy a nép, a tömegek *ne nyugodjanak meg, ne béküljenek, hanem gyűlöljék egymást, de különösen gyűlöljék a zsidót és valóságos Eldorádót ígér: tek arra az időre, amikor az ország teljesen zsidómentéssé válik.* Érthető így, hogy az egyetemi ifjúság harcias kedve még az előadás sok megkezdése után sem csillapodott le. A botrányok folytatódtak. Azzal érveltek, hogy, ha a *kultuszminiszter rendelettel korlátozhatja a törvénybe iktatott tanszabadságot az egyetemen, az ifjúság is vehet magának annyi szabadságot és bátorságot, hogy ő szabja meg, kit enged az egyetemre és kit nem.* Ennek az állásfoglalásnak lett a következménye aztán, hogy *Kenyeres Balázs dr.* orvosdékán rendeletben volt kénytelen felszólítani azokat a hallgatókat, akiknek beiratásáról még nem döntöttek, hogy maradjanak távol az előadásoktól.

Az atmoszféra napról-napra jobban megtelt a gyűlölség mérgevei és a *numerus clausus legkülönbözőbb formái születtek meg a nemzetgyűlésen elhangzott antiszemita beszédekben és indítványokban.* Sándor Pál 1920. április 19-én az indemnitás tárgyalása alkalmával felhívást intézett az ország népéhez, hogy szüntesse meg a felekezeti harcot, amelyet történelemhamisító jelszavak szítottak. Erre másnap *Fangler Béla* képviselő a *numerus clausus új formáját ajánlotta a nemzetgyűlésnek.* Azt indítványozta, hogy az elsőfokú iparhatóság *akármelyik zsidó üzletét kisajátíthassa az érte jelent-*

kező tisztességes keresztény ember számára. És ne számítson, hogy az üzlethelyiséget bérliké a zsidó, vagy a ház is az ő tulajdonai-é. A kitűnő képviselő zsidó kataszter felállítását is követelte, mert véleménye szerint Magyarország csak akkor lesz boldog, ha a zsidóktól minden vagyonukat elveszik és kimondják törvényben, hogy a zsidónak csak egy szobája lehet konyha nélkül.

A vidéki keresztény pártok feliratban követelték a nemzetgyűléstől a zsidókérdés törvényes rendezését úgy, hogy a zsidókat minden pályán a legszűkebb határok közé szorítsák.

Ekkor a Keresztény Nemzeti Egyesülés pártja öttagú bizottságot küldött ki a zsidó-kérdés törvényhozási és kormányzási megoldásának tanulmányozására. Tagjai lettek: Fass József, Nagy János, Lingauer Albin, Avarffy Elek és Hencz Károly. Természetesen senkinek sem volt fogalma sem arról, hogy a bizottság a zsidókérdés milyen megoldását tervezi és ajánlja majd. Kevéssel utóbb, április 28.-án, terjesztette be azután Zákány Gyula indítványát. A kormány magáévá tette, bár a nemzetgyűlés nem fogadta el.

A magyar főiskolákról kizárt zsidó ifjúság helyzete a rákényszerített tétlenség és bizonytalanság következtében napról napra súlyosbodott, már csak azért is, mert az Ébredő Magyarok Egyesülete és a budapesti bajtársai szövetségek akciója következtében a *bJesi egyetem nagynémet ifjúsága zavargásokat rendezett, amiért a magyar zsidó ifjak a bécsi egyetemekre tódultak. Ott is annyira elfajult a helyzet, hogy a bécsi kormány bezáratta a főiskolákat, de kijelentette, hogy a külföldről beözönlő hallgatókkal szemben szigorú szelekciót gyakorol.*

A törvényjavaslat

A belső villongások és a gazdasági leromlás következtében egyik kormány váltotta fel a másikat. 1920. június 23.-án mutatkozott be Teleki Pál gróf új kormánya. A miniszterelnök programbeszédében beszélt a közoktatásügyi kérdésekről és hangoztatta a keresztény társadalom védelmének szükségességét ebben a vonatkozásban is, de a *numerus clausus*ról szóló törvényjavaslatról egyetlen szóval sem emlékezett meg, pedig ezen az ülésen terjeszt t/ite be Haller István vallás- és közoktatásügyi miniszter: „A tudományegyetemekre, a műegyetemre, a budapesti egyetemi közgazdát eágtudományi karra és a jogakadémiákra való beiratkozás szabályozásáról szóló törvényjavaslatot, amelyből a *numerus clausus* törvénye lett.

A magyar zsidóság történetének legszomorúbb korszakát megnyitó törvényjavaslat és annak megokolása a következő:

Törvényjavaslat

a tudományegyetemekre, a műegyetemre, a budapesti egyetemi közgazdaságtudományi karra és a jogakadémiákra való beiratkozás szabályozásáról.

1. §.

A tudományegyetemekre, a műegyetemre, a budapesti egyetemi közgazdaságtudományi karra és jogakadémiákra az 1920/21-ik tanév kezdetétől csak annyi hallgató iratkozhatik be, amennyinek alapos kiképzése biztosítható.

Az egyes karokra (szakosztályokra) felvehető hallgatók számát az illetékes kar (a műegyetemen a tanács) javaslata alapján a vallás- és közoktatásügyi miniszter állapítja meg.

Rendkívüli hallgatók csak abban az esetben vehetők fel, ha a hallgatóinak az előző bekezdésben foglaltak szerint megállapított létszáma rendid hallgatókkal nem telt volna be és csak a megállapított létszám-kereten belül.

Ez az intézkedés a jog- és államtudományi karokon (jogakadémiákon) az államszámvitel tanra beiratkozókra nem vonatkozik, a vallás- és közoktatásügyi miniszter azonban az illetékes karok meghallgatása után a pénzügyminiszterrel egyetértőleg ezeknek a rendkívüli hallgatóknak, a létszámát is megállapíthatja.

2. §.

Az 1. §. rendelkezései az előző tanévekben már beiratkozva volt rendes hallgatók, valamint a bölcsészettudományi (bölcsészet- nyelv- és történe tudományi és mennyiségtan-természettudományi), továbbá az orvostudományi karokra középiskolai érettségi bizonyítvány birtokában beiratkozva volt rendkívüli hallgatók további beiratkozási jogát nem érintik.

3. §.

A beiratkozási engedélyt az illetékes karhoz (a műegyetemen a tanács hoz) benyújtott folyamodással kell kérni.

A beiratkozási engedélyek az 1. §. rendelkezései szerint megalapító létszám keretén belül való megadása vagy megtagadása felett, valamint a 8. §-ban említett hallgatók beiratkozása tekintetében — az erre vonatkozólag a vallás- és közoktatásügyi miniszter által rendeletileg megállapítanál szabályok szerint — az illetékes kar tanárainak (műegyetemen a tanárainak) teljes ülése végérvényesen határoz.

4. §.

Ezt a törvényt, amely kihirdetése napján lép hatályba, a vallás- és közoktatásügyi miniszter hajta végre.

Budapesten, 1920. évi július hó 22-én.

*Haller István s. k.,
m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter.*

Indokolás

A június hó 4-iki békekötés által teremtett helyzet, valamint az 1918. év óta felettünk elviharzott forradalmak arra intenek, hogy, mint eddigi politikánkat annyi más tekintetben, eddigi egyetemi politikánkat is revízió alá vegyük, annál inkább, minél inkább kell ma is helyesnek elismernünk azt, az elvet, amelyet az új egyetemek felállításáról 1912 ben benyújtott törvényjavaslat (törvényerőre emelkedése után 1912:XXXVI. t.-c.) indokolása kiváló kultúrpolitikusaink nyomán úgy fejez ki, hogy „a felsőbb oktatás fejlődésétől. haladásától függ a népoktatás fejlődése és haladébasza „föülről terjed a világosság, nem alulról“. A változott viszonyokhoz alkalmazkodnunk kell, a hazánkat romlásba döntött eseményekből kínálkozó tanulságokat le kell vonnunk. Ezeket a tanulságokat röviden a következőképen foglalhatjuk össze: Óvakodnunk kell attól, hogy a Magyarországon már most is nagyszámú szellemi proletariátust ezentúl is szaporítsuk. A társadalmi rend legveszedelmesebb ellensége az a szellemi proletariátus, a mely nem tud megfelelően elhelyezkedni. A legutóbbi időben láttuk, hogy azok, akiket egyetemeink diplomás emberekké képeztek ki, de akik a társadalomban nem tudtak kellőképen elhelyezkedni, alkották a legveszedelmesebb turbulens elemet. Ha így volt ez a múltban, annál inkább így lenne ez a megkisebbedett Magyarországon, ha minden korlátozás nélkül nyitva maradnának az egyetemek kapui.

Ezenfelül azonban figyelembe veendő az a további szempont is, hogy egyetemeink (főiskoláink) ma már nemcsak tudományt tanító, hanem legfőképen bizonyos tudományos képzettséget kívánó hivatásokra képesítő intézmények. Az országnak joga van tehát arra, hogy megkövetelje, hogy az egyetemokről kikerülő, oklevelet nyert egyének egyetemi tanulmányaik alatt kellő képzettséget szerezzenek, annál inkább, mert az életbe kilépve, az élet küzdelmeibe belekerülve, csak igen kevésnek lesz módjában képzettségének esetleges hiányait hivatásának becsületes teljesítése közben pótolni. Ez a szempont azonban feltétlenül megköveteli, hogy egy-egy fakultásra több hallgató ne vétessék fel, mint amennyit azon alaposan ki lehet képezni. A hallgatók számát tehát kontingentálni kell. A kontingens megállapításánál természetesen az országnak diplomás emberekből való szükséglete az irányadó.

Ha sok diplomás emberünk van, számukat redukálnunk kell, ha kevés a számuk, az egyetemet, főiskolákat kell fejlesztenünk. Jelenleg azonban — már a fentebb érintettek szerint is, — amikor négy tudományegyetem, műegyetem, valamint a szeptemberben megnyíló budapesti egyetemi közgazdaságtudományi kar képesít tudományos képzettséget kívánó hivatásokra; ezenfelül még öt felekezeti jogakadémiánk is maradt, nem attól kell tartunk, hogy kevés diplomás emberünk lesz, hanem inkább attól, hogy túlsókat — szellemi proletariátust — nevelünk. Ebből a szempontból a következő adatokat kívánom felemlíteni. A magyar tudományegyetemen, műegyetemen és jogakadémián a hallgatók összes száma volt az 1394/95. tanévben 6.687, az 1896/97. tanévben 8 098, az 1900/1901. tanévben 12.068, az 1904/905. tanévben 11.306, az 1910/11. tanévben 13.179, az 1912/13. tanévben 13.891, az utolsó békeévben, az 1913/14 tanévben 14.751. A háború következtében a hallgatók száma átmenetileg ugyan leszállt (1915/16:6,658, 1916/17-ben 6.245); de a békeévekben megállapítható állandó emelkedés, amely a népesség szaporodásával nincs arányban (húsz év alatt majdnem kétszeresére emelkedett a hallgatók száma) s amely a tapasztalás szerint az országnak főiskolát végzett embereiben való szükségletével sem állott arányban, azt bizonyítja, hogy a szellemi proletariátus növekedésének megakadályozása szempontjából is szükség van a főiskolai hallgatóság számának korlátozására.

Ennek az intézkedésnek szükségességét főképpen a túlterhelt budapesti tudomány- és műegyetemek is hangsúlyozzák és ezen az alapon kívánják a hallgatóság létszámának korlátozását.

A törvényben magában csak az elvet kívánom kimondatni, valamint azt is, hogy a létszámnak megállapítása az illetékes karok előterjesztése alapján a vallás- és közoktatásügyi miniszter hatáskörébe tartozik, merj így módosítani arra, hogy a tapasztalatokhoz, esetleg a tantermek (laboratóriumok stb.) befogadóképességének változásaihoz képest a létszám is változtatható legyen. Már itt jelzem, hogy pl. a budapesti egyetemen a hallgatók létszámát körülbelül a következőképpen vélem megállapítandónak: a jog- és államtudományi karon évfolyamonként kb. 300-ban, az orvosi karon 200-ban, a bölcsészettudományi karon 200-ban. A műegyetemen úgy volna a létszám szakosztályonként és évfolyamonként megállapítandó, hogy a hallgatók összes száma az 1800-at, mint amennyi a jelenlegi műegyetem építésénél vétetett alapul, meg ne haladja. A vidéki egyetemek hallgatóinak létszáma arányosan lesz megállapítandó.

Itt kell még szóvátennem a nőhallgatók felvételének kérdését is. A törvényes rendelkezések szerint nőhallgatók csak a tudományegyetemek orvosi és bölcsészeti (bölcsészet-, nyelv- és történettudományi, valamint mennyiség-tan-természettudományi) karaira vehetők fel rendes hallgatóknak; a jogtudományi karokon tartatni szokott államszámviteltani tanfolyamokra pedig rendkívüli hallgatóknak. A budapesti egyetem orvostudományi kara a nőhallgatók további felvétele ellen nyilatkozott. Nézetem szerint ebben a tekintetben sem kellene korlátozni az egyetemi karok elhatárolásának Szabadsá-

gát, elégnek tartom annak elvi kinyilatkoztatását, hogy az említett karokra nőhallgatók ezentúl is felvehetők; felvételük felett az illetékes kar végérvényesen dönt

Végül csak azt kíváltom még kiemelni, ami különben a törvényjavaslat szövegéből világosan kitűnik, hogy a hallgatói létszám korlátozása nem érinti a már beiratkozva volt hallgatókat, más szóval a törvényjavaslatnak nincs visszaható ereje és a szerzett jogokat érinteni nem kívánja.

Budapesten, 1920. évi július hó 22-én.

Haller István s. k.,
m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter.

Néhány honmentő ötlet

Tehát a törvényhozó testület előtt feküdt a javaslat és a nemzetgyűlésre várt az a feladat, hogy a magyar törvénykönyvbe iktassa a jobbágyok szabad költözködésének eltörlését kimondó törvénynél *is lelketlenebb, ostobább és reakciósabb* törvényt.

Mielőtt azonban a nemzetgyűlés a pénzügyi és közoktatásügyi bizottsághoz utalt törvényjavaslattal foglalkozhatott volna, a zsidókérdés megoldására még néhány honmentő gondolatot kellett megemésztienie. *Budaváry* László 1920. augusztus 8-án a zsidókérdés megoldására *tíz pontot* ajánlott és bármennyire abszurdnak, korlátoltnak, rosszakaratúnak, gyűlölködőnek és komikusnak látszott már első hallásra is az indítvány, a nemzetgyűlés mégis foglalkozott vele, sőt egyik legnagyobb pártja meg is tapsolta. Nagyatádi Szabó István szörnyülködően hallgatta végig, de aztán ezeket mondta:

— Miután a választásokon valamennyien a zsidókérdés megoldását hirdettük, bár ennek a javaslatnak sok pontjával nem értek egyet, *nem ellenzem, hogy azt napirendre tűzzük, de hogy mikor, azt a kormány és az elnökség döntse el.*

A javaslat sohasem került napirendre, benyújtója letűnt a közélet színteréről, de a szellem, amely sugalta, föl-föllobban még ma is. Főbb „gondolatai“ a következők:

Magyarországon zsidó se nem vehet, se nem bérelhet földet. A zsidók tulajdonában lévő földbirtokok az állam által azonnal megváltandók. Zsidók tulajdonukban egynél több házat nem tarthatnak meg, minden nagy lakás sürgősen elrekvirálandó tőlük. Zsidó többé Magyarországon letelepedési engedélyt nem kaphat, honosságot nem szerezhet. A háborúban szerzett nagy vagyonok állami célra elkobzandók. Magyarország minden iskolájában és hivatalát

ban, valamint közintézményeiben, gyáraiban, üzemeiben, bankjai-
ban a *numerus clausus* szigorúan behozandó. Zsidó iskolák a jövő-
ben fenn nem tarthatók. Tanító- és tanárképzőkhöz zsidó egyálta-
lában nem vehető fel. A mozgósínhóznak államosítandók. Zsidó sze-
mélyes szolgálatára cselédet nem alkalmazhat. Újságok, folyóiratok
három felelős szellemi irányítója zsidó nem lehet. Az összes állam,
engedélyek revízió alá veendő, igénylők csak rászoruló kereszté-
nyék lehetnek. Zsidó és szabadkőműves nem lehet miniszter, ál-
lamtitkár, állami hivatal vezetője, osztályvezető vagy Magyarom-
szág külképviseletének alkalmazottja. Nem lehet továbbá bíró, köz-
jegyző, katonatiszt, közbiztonsági alkalmazott és községi, városi,
járási vagy vármegyei előjáró. Zsidó Magyarországon politikai jo-
got nem gyakorolhat.

Haller biztosra vette, hogy pártja beéri a ravaszul alakoskodó
javaslattal és nem fogja követelni a javaslat nyílt állásfoglalását a
zsidók ellen, amit az a külföld miatt nem tehetett meg. De tévedett.

A legnagyobb tekintélyű *Prohászka* Ottokár székesfehérvári
püspök hangoztatta a *nyílt numerus clausus törvénybeiktatásának*
szükségét és *Bernolák* Nándor azon a pártértekezleten, amelyen a
miniszter által benyújtott javaslatot tárgyalták, a javaslat ellen
mondott nagy beszédet és a javaslattal szemben, amely az egyete-
mekre való beiratkozást az egyetemi *tanári kartól* és az *ifjúság vé-*
leményétől teszi függővé, azt kívánta, hogy az *egyetemre felveen-*
dők közül a helyek 90%-a nemzetiségi, faji és vallási megosztás
szerint arányosan töltsék be és csak 10%-ot bocsássanak az egye-
térni tanács diszkrécionális joga alá.

A kormány nem bírt az általa földézett rossz szellemekkel és
nemcsak a pártértekezlet, hanem, mint látni fogjuk, a *nemzetgyűlés*
is minden álszemérem félretevésével — az akkori idők nyelvén
szólva — a *Bernolák-féle mentalitást tette magáévá.* Bernoláké. sze-
mébe is mondták Hallernek, hogy bármennyire csak a lateincr pá-
lyák felé való tódulást kívánja korlátozni a javaslat, a végrehajtási
utasításban *úgyis a reakciós gondolatnak kell majd érvényesülnie*
és ezért jobb, ha ipár eleve is ez történik.

A nemzetgyűlés augusztus végén, az ezeréves Magyarország leg-
katasztrófálisabb napjaiban, megszavazta a *botbüntetésről szóló tön-*
vénnyt és néhány nappal utóbb — közben szeptember 1-én a feisőke-
reskedelmi iskolán, a zsidó pénzen eltartott tanintézetben, *meg-
érték a zsidó hallgatókat — megkezdte a numerus claususról alkotott tör-*
vénnyjavaslat tárgyalását.

A parlamenti vita

1920. szeptember 2-án indult meg a törvényjavaslat vitája. Hét ülésben foglalkoztak vele, ami azt a látszatot kelti, hogy beható volt a vita. Ezzel szemben tény, — és ezt teljes tárgyilagossággal állapították meg már ismételten — hogy ennek a korszakos törvényjavaslatnak nemzetgyűlési vitája nem volt egyéb, mint az *antiszemitizmus támadása a zsidóság ellen* és a nemzetgyűlés zsidó képviselő-tagjainak tiltakozása. A javaslatot pártoló képviselők beszédeiben azokkal az „érvekkel” találkozunk, amelyek a néhány hónappal korábban lezajlott képviseléválasztási korteshadjáratban elhangzottak a *vesztett háború, a forradalmak, az ellenséges megszállások következményeiről*. A különbséget a kortesbeszédek és a parlamentben elhangzott szónoklatok közt egyedül Zákány Gyulának ez a derűtlenséggel fogadott kijelentése mutatja:

— *Nem zárkozhatom el attól, hogy bizonyos tekintetben a zsidókérdést finoman és tárgyilagosan be ne állítsam.*

Az országháza díszes termében tényleg másképpen illik beszólni, mint kint a faluban, a nagykorcsma udvarán, képviseléválasztások alkalmával. A hang a törvényhozás házában finomabb, a hordó tetején durvább, de az érvek ereje mindkét helyen egyformán *gyenge*, a végső cél mindkét helyen egyformán *sötét* és a célhoz elvezető eszközök, sajnos, mindkét helyen egyenlően *veszedelmesek*. Mindkét helyen a jog, az igazság, a szabadság gúzsbakötéséről van szó és mindkét helyen azt tartották szem előtt, amint ez *Usetty* Ferencnek, a törvényjavaslat előadójának, *Haller* István közoktatásügyi miniszternek és a javaslatot pártoló valamennyi felszólalónak beszédcéből vezérgondolat gyanánt kicseng, hogy a numerus clausus a *zsidóság ellen való gyűlöletnek legyen bosszúálló eszköze*.

Usetty Ferenc előadó néhány szóval a múlt revíziójának szükségességét hangoztatta, majd jóelőre tiltakozott a törvényjavaslatnak olyan beállítása ellen, hogy *az valamilyen felekezeten irányul*, hangsúlyozta, hogy *nincs agresszív* éle, mert az csak *defenzív* jellegű és hogy el nem fogadása a nemzet jövője ellen való nagy bűn lenne

A javaslat előadója már meghalt és így nem láthatja a törvénynek a nemzet életére gyakorolt hatását. A sors megkímélte attól, hogy „meglássa és mérlegelni tudja a hasznot, amely a numerus clausus törvényéből az országra hárul.”

Haller István a javaslatot elfogadásra ajánlotta és arra kérte a nemzetgyűlést, ne törődjék vele, hogy reakciónak tartják majd. Beszédében támadta a magyar zsidóságot, különösen annak intelligenciáját, szellemi vezetőit, íróit és Goga Oktaviánt, a román költőt és politikusát, a *romániai antiszemita mozgalom egyik vezérét*

fel tanúságul arra, hogy a magyar nemzeti irodalmat a zsidó szcmitává tették. Ezzel *maga a miniszter is önkéntelenül beiste, hogy a numerus clausus törvénye tulajdonképpen a zsidó tanulóifjúság visszaszorítására készül.* Ezt bizonyítják egyébként mutatott statisztikák is arról, hogy *mennyi a zsidó és mennyi a nem zsidó hallgatók arányszáma az egyetemen,* amiből azt a következtetést vonta le a miniszter, hogy a nemzet tragédiáját a zsidóságnak nem idejekorán történt visszaszorítása okozta.

Szédeczky Lajos csak kénytelenségből fogadta el a törvényjavaslatot és azt óhajtotta, hogy minél kevesebb ideig legyen érvényben és minél előbb visszaálljon a tanszabadság hazánk és kultúránk javára.

Vasadi-Balogh György figyelmeztette a nemzetgyűlést arra, hogy amikor a nemzet testéről ellenségei a húst szaggatják le, akkor nem szabad zsidót kiabálva azzal izgatni a nagy, világrengető kérdések közepette a nemzetet, hogy bot legyen-e, vagy ne legyen bot, numerus clausus legyen-e, vagy százalékos arányszám. Rámutatott arra, hogy a javaslat a *tömeg hatása alatt kerül a nemzetgyűlés elé* és az nem egy következetesen megalapozott és keresztülvitt reformmunkának a betetőzése, hanem minden építészeti szabály megcáfolásával a tető felrakása anélkül, hogy az alapokat megteremtettük volna. *Senkinek sincs joga ebben az országban — mondotta — annak bárkitről való megállapítására, ha még oly hazafiasán szónokol is, hogy az illető tehetségére és munkájára nincs szüksége az elgyötört nemzetnek. Egy embert sem szabad kizárni a nemzet alkotó munkájából.*

Bernolák Nándor fűlmunkának mondotta a tárgyalás alatt lévő javaslatot és a *nyílt numerus clausus mellett foglalt állást* ötven és egynéhány képviselőtársával együtt- *Teljesen nyíltan és őszintén akarja az irányelveket megjelölni, amelyek betartása mellett a zsidóság arányszáma csökkenik a magyar főiskolákon.* Ezek az elvek a következők:

„Az engedély megadásánál a nemzethűség és az erkölcsi megbízhatóság követelményei mellett egyfelől a felvételt kérők szellemi képességeire, másfelől arra is figyelemmel kell lenni, hogy az ország területén lakó egyes népfajokhoz és nemzetiségekhez tartozó ifjak arány száma a hallgatók közt lehetőleg elérje az illető népfaj országos arányszámát, de legalább kitegye annak kilenctized részét.“

Pető Sándor dr., miután rámutatott arra, hogy a javaslat védői Igazságtalanul és szándékos rosszakarattal törekednek az ország katasztrófáját a zsidók számlájára imi és *mintegy büntetésül a numerus clausust megteremteni,* arra kérte a nemzetgyűlést, hogy keresse ez utat és módot a békés megélhetésre az ország érdekében és ne legyen a nemzetgyűlésen minden téma, minden vita és a napirend

minden tárgya a zsidókérdés és ne akarjanak rendeletekkel, szabályokkal és törvényekkel mindig arra törekedni, hogy a zsidó becsületes munkáját, a magyar zsidó becsületes ambícióját és törekvését mesterségesen elnyomják.

— A magam részéről is helyeslem, — mondotta Pető — hogy az egyetemre való felvétel a nemzethűség és az erkölcsi tekintetben való megbízhatóságon alapuljon, de aggályaim vannak, hogy milyen módon viszik majd ezt a tiszteletreméltó elvet keresztül és pedig azért, mert *szomorú tapasztalatokra tettünk szert*, amikor az elrendelt igazoltatások következtében a *hadviselt zsidó egyetemi hallgatók teljesen kiszorultak*, annak dacára, hogy a beiratáshoz szükséges feltételnek megfeleltek. Kiszorultak pedig azért, mert az igazoltatást elvégzők *egyszerűen kimondták, hogy zsidók az egyetemre nem iratkozhatnak be*. Mesterséges eszközre Csonka-Magyarországon nincs szükség ahhoz, hogy az embereket a lateiner pályától elriasszák, mert az élet maga szabja meg a numerus clausust és adja meg a zsinórmértéket, az irányt. Az iskolák kapuinak bezárása nézetem szerint a *legkegyetlenebb büntetés*, az emberek lelkét teheti beteggé, az országot megfosztja az igazi kultúrától. *Ez nem munka, hanem antikultúr munka.*

Schandl Károly azt akarta bizonyítani, hogy a numerus clausus nem sérti a kisebbségek jogait és azt szeretné, ha a zsidó földművesek számát szaporítanák, mert ezzel az asszimiláció hamarabb bekövetkeznék.

Prohászka Ottokár a leszoruló középosztály láburaállítási kísérletét látja a törvényjavaslatban és ezért azt Bernolák indítványával együtt elfogadja, — kizáróan kényszerűségből és *nem bosszúból és nem öröme*s. Tévedésnek jelzi azok felfogását, akik azt hiszik, hogy a numerus clausussal kiváltságokat akarnak adni a keresztény ifjúságnak. Az utolsó ötven év fejlődése teszi szükségessé a javaslatban kontemplált védekezést, mert a zsidóság a magyar indolencia, a magyar urhatnáság folytán és a maga nagy szorgalmával minden téren nagy erőre tett szert, úgy hogy ez a helyzet a kereszténység elnyomására vezetett és itt most faji önvédelemről van szó.

— Tisztelt zsidó polgártársaim ezt ne vegyék támadásnak, — mondotta — vagy gyűlölködésnek. Nem feszélyez csöppet sem, hogy mit mond ehhez a liberalizmus.

Dinics Vidor tiltakozik az ellen, hogy a zsidóság magyarnak mondja magát és minthogy Magyarország tönkrementéhez 90%-al a zsidóság járult hozzá, szükségesnek tartja a numerus clausust.

Ugron Gábor rámutatott arra, hogy a javaslat bevallott megokolása ellen, amely szerint az egyetemek túlterheltségén segíteni kell, kifogást alig lehet felhozni, de nem hiszi, hogy a helyes célokat a numerus clausussal el lehessen érni és emellett olyan eredmények

fognak majd előállni a törvény következtében, amelyek miatt nem tartja megengedhetőnek tanszabadságunk lerombolását.

Giesswein Sándor a keresztény magyar társadalom szociális bajainak megoldására nem tartja alkalmasnak a törvényjavaslatot, mert a bajt csak úgy lehet orvosolni, ha a keresztény társadalom, de főképpen a középosztály, a kereskedelmi és ipari pályát nem tekinti alsóbbrendű foglalkozásnak. Minthogy a törvényjavaslat sérti az egyetem autonómiáját is és nem gyógyítja meg a szociális bajokat, teljesen felesleges.

Milotay István a törvényjavaslat körül folyó vita legfontosabb eredményének azt tartja, hogy tisztázódott a liberalizmus eszméje. A javaslat törvénnyé válása esetén meg fogja akadályozni, hogy a liberalizmus újra zsidó jellegűvé váljék és nem történhetik majd meg, hogy a magyarság a politikai hatalmat kezében tartja ugyan, de elhanyagolva a szabadverseny eszközeit, a társadalmi és gazdasági foglalkozásokat, átengedi azokat a zsidóknak és így tétlenül nézze, hogy megy át az uralom a kezéből és mint monopolizálja a zsidóság a sajtót és mint teremt, a szabadkőművesség révén, égés#szén új társadalmi elnyomást. Megfelelő módon pótolni kell a zsidóságot sajtóban, kereskedelemben, de az agrár téren is.

Rupert Rezső, mint törvényhozó, kötelességének tartja, hogy *a beteges néphangulattal szemben és a bűnbakot kereső tömegelekkel szemben* józan ésszel hozzon törvényt és pedig olyant, amely megfelel a szükségletnek. Egymás után *tűszurásszerű* törvényekkel jön a nemzetgyűlés elé a kormány. Ezek nemcsak itthon, hanem a külföldön is rossz hatást keltenek. Amikor a világ, amelyre rászorulunk, azt látja, hogy itt *századok nagy vívmányait félrelökik*, hogy tehát *sérelem esik a világszolidaritáson*, Franciaország, Anglia, Amerika, Németország nem tekintenek ide azzal a rokonszenvvel, amellyel tekintenének, ha a szabadság vívmányait, a demokratikus vívmányokat mi is olyan hűen őriznők, mint ők. Mi megsértjük a nagy szolidaritást, mikor a tanszabadságot megtámadjuk, megsértjük a tudomány internacionalizmusát és ebből a világ azt látja, hogy itt minden viszonyosságot megtagadunk és azt is látja, hogy útreakciós politika folyik. Amit mi itt követni akarunk, nem keresztény faji politika.

Dánér Béla azt várja a numerus clausustól, hogy a *zsidók Magyarországból kivándoroljanak* és ezért örömmel üdvözli. Csak azt sajnálja, hogy a javaslat nem elég bátor. Reméli, hogy első lánc#szeme annak a törvénysorozatnak, melynek segítségével a magyar faj megvívhatja legnehezebb szabadságharcát.

Sándor Pál beszédének első részében a vita folyamán a magyar zsidóság ellen elhangzott vádak megcáfolásával foglalkozott. Kijelentette, hogy a magyar zsidóság nem cionista és *nem engedi, hogy*

külön nemzetiségnek tekintsék. Mi zsidó vallású magyarok — mondotta — sohasem fogjuk elfogadni, hogy mi nemzetiség vagy zsidó nemzet legyünk. Mi és a mi apáink és öregapáink száz évekre visszamenően itt születünk, itt dolgoztunk, nekünk jogunk a törvény alapján *egyenlő honpolgároknak lennünk*, ettől minket senki sem foszthat meg.

Ezeknek a hazafias zsidóknak nevében óvást jelent be úgy a napirenden lévő törvényjavaslat, mint *Bernolák Nándor* indítványa ellen, mely *a zsidóságot, mint külön nemzetiséget szerepelteti.* Ez a mostani szituáció, mely a magyar zsidóságot végtelenül nagy próba elé állítja, nem könnyű, *de a zsidóságban van annyi magyar érzés, hogy ezt az erőpróbát, akármilyen fellegek vonuljanak el a feje felett, állja.* Ezután azokról a vádakról beszélt, amelyeknek alapján a numerus clausust a zsidóságra alkalmazni akarják.

— Az októberi forradalom résztvevői között — mondotta — a mai parlamenti életben *vezetőszerpet játszó emberek legtöbbjét ott láttuk* és ezek a vezetők végig kitarítottak a forradalom mellett annak szolgálatában, akkor is, amikor Batthyány és Lovászy már kiléptek a Károlyi-pártból, mert látták, hogy Károlyi politikája a bolsevizmus felé vezet. 1919. márciusában körülbelül *háromezer katolikus szervezet nevében eljártak a Károlyi-kormányhoz és felajánlották szolgálataikat annak a rendszernek.* Ezt az októberi forradalmat tehát a magyar zsidóság nyakába varrni nem lehet. A vádat, hogy a zsidóság a megszálló románokat pénzelte és a fővárosban akarta tartani, csak általánosságban hangoztatják, de bármennyire is kerestem erre vonatkozóan adatokat vagy bűnügyi feljelentéseket, sem a *rendőrségen, sem a bíróságon nem találtam.* Már kértem Soós honvédelmi minisztert, hogy adjon statisztikát a zsidóság szerepéről a világháborúban. Ezt mindezt nem kaptuk meg és ezért indítványt terjeszték be, *utasítsa a Ház a honvédelmi minisztert, hogy hat hónap alatt szolgáltatson pontos adatokat a világháborúban résztvevő magyar katonák felekezeti megoszlásáról: hányan voltak a fronton, hányan haltak meg, hányan voltak sebesültek és hányan lettek rokkantak?* Amíg pontos adatok nincsenek arról, hogy a zsidóság hogy viselkedett a háborúban, ne támadjanak száz ezreket, ne támadjanak egy egész felekezetet, hanem *menjenek ki a rákoskeresztúri zsidó temetőbe, nézzék meg az ott eltemetett hősök sírjait és vegyék le kalapjukat tisztelettel a világháború e hősi halottai előtt.* Leteszem a Ház asztalára a 44-ik gyalogezred kitüntetői statisztikáját. Nem valószínű, hogy a zsidóknak protekciója lett volna a kitüntetések megszerzése terén. A 68. gyalogezred 91 tiszti halottja közül 41 zsidóvallású. A magyar hadvezetőség megállapította, hogy a fronton 134.000 zsidó katona volt. helyőrségi szolgálatot körülbelül 29.000 teljesített. A zsidók hajlandók áldo-

zatot hozni a hazáért, de *magyarságukban megalázást nem tűrnek*. Hitünkért — úgymond — képesek vagyunk meghalni, de szellemi gettót nem tűrünk. A botot, amely bennünket üt, megcsókolni sohasem leszünk hajlandók.

Hét napi vita után, amelynek gerince — mint ebből az igen szűkre szabott ismertetésből is kitűnik — a zsidókérdés tárgyalása volt, a nemzetgyűlés Haller István közoktatásügyi miniszter ama kijelentése után, hogy nem törődik a világ szolidaritásával és hogy a magyar nemzetnek szakítania kell a liberalizmussal, *általánosságban elfogadta a törvényjavaslatot*.

A részletes vita során a *harmadik szakasz* második bekezdésé; hez *Bernolák* Nándor és hetvenöt társa a következő rendelkezés felvételét indítványozta:

A 3. % második bekezdése után új harmadik bekezdésként a következő rendelkezés felvételét indítványozom: „Az engedély megadásánál a nemzethűség és az erkölcsi megbízhatóság követelményei mellett egy felől a felvételt kérők szellemi képességeire, másfelől arra is figyelemmel kell lenni, hogy az ország területén lakó egyes népfajokhoz és nemzetiségekhez tartozó ifjak arányszáma a hallgatók között lehetőleg elérje az illető névfaj vagy nemzetiség országos arányszámát, de lej alább kitegye annak kilenczted részét.

Hiába igyekezett *Bródy* Ernő dr. bebizonyítani *Kossuth* Lajos, *Eötvös* József és *Deák* Ferenc írásaival, nyilatkozataival, hogy a zsidóság sem nem népfaj, sem nem nemzetiség, hanem vallásfeles kezet, a nemzetgyűlés ötven szóval hét ellen elfogadta *Bernolák* másodító indítványát.

A törvény végrehajtása

Az 1920. évi XXV. tc. címén került a numerus claususról meg; szavazott törvényjavaslat a magyar törvénytárba.

Alig szavazta meg a nemzetgyűlés a törvényt, a kormány sietett nyilvánosságra hozni a végrehajtási utasítást, hogy az egyetemi beiratkozást szabályozza. A hivatalos lap 1920. szeptember 29. száma közli a kormány elhatározását arról, hogy hány elsőéves egyetemi hallgatót vehetnek fel a főiskolákra. Mielőtt a javaslatot a nemzetgyűlés elé terjesztette volna, a közoktatásügyi miniszter behatóan tárgyalt a budapesti tudományegyetem és a többi főiskola vezetőivel és e megbeszélések alapján úgy rendelkezett, hogy r. budapesti tudományegyetem hittudományi karára *ötven*, a jog; és

államtudományira *ötszáz*, az orvostudományira *hatszáz* orvos és száz gyógyszerész, a bölcsészeti karra pedig *háromszáz* bölcsész és száz gyógyszerész vehető fel, a kolozsvári egyetem jogtudományi karára *kétszáz*, orvostudományi karára száz orvos és *harminc* gyógyszerész. A pozsonyi egyetem jogi karán *kétszáz*, az orvosin *száz*, a filozófiain szintén *száz* elsőéves hallgató lesz. A debreceni egyetem bittudományi karán *ötven*, a jogtudományin *két» száz*, a filozófiain pedig *száz* elsőéves hallgatónak van helye. Az egri, kecskeméti, sárospataki és miskolci jogakadémiák mindegyikén *hatvamarhatvan* elsőéves jogászt vesznek fel. A műegyetemen a mérnöki osztály *háromszáz*, az építészeti *száz*, a gépészmérnöki *négyszázötven*, a vegyészmérnöki *száz* és a közgazdasági *száz* elsőéves hallgatóval kezdheti meg a tanévet.

Volt tehát törvény, volt rendelet a zsidó ifjúság ellen és még sem állott helyre a rend és a nyugalom az egyetemeken.

1920. október 1-én kezdődtek meg az új törvény égisze alatt a beiratkozások, de a keresztény ifjúság bajtársi szövetségei, a karhatalmi alakulatok tagjai nem akarták elismerni a miniszter rendeletét és a törvény intézkedéseit, hanem továbbra is azt hangoztatták, hogy az igazoltatás joga *egyedül az övék*. És ismét véres események történtek az egyetemeken.

A kormány, hogy a tömegek hangulatát kielégítse, napról napra újabb és újabb intézkedéseket tett. Október 3.-án a belügyminiszter adott ki rendeletet az *idegen illetőségű zsidók kiutasítására*. Hal'ér István közoktatásügyi miniszter győri beszámoló beszédében így szólott:

— *Vegyék tudomásul a kajlafülűek*, hogy ebben az országban csak az élhet, ami magyar és a zsidók legyenek elkészülve arra, hogy *a nép ébredő trombitája rombadönti az ő váraikat*, amint ők egykor lármájukkal rombadöntötték Jerichot.

Ilyen lelkiállapotban nem csoda, ha az egyetemi ifjúság *szembeszállt a rektorral, szembeszállt a dékánnal*. A zavargások olyan méretűekké lettek, hogy a bölcsészeti fakultáson a *beiratkozásokat beszüntették*. A kultuszminiszter megkérdezte az ifjúság küldötteitől, hogy *miért nem nyugosznak meg a törvényes intézkedésekben*.

— Az ifjúságnak az a kifogása, — válaszolták — hogy a numerus claususról szóló törvényre vonatkozó végrehajtási utasítás a *szerezett jogokat túlságos liberalizmussal magyarázza*. A törvény alapján állnak, mégis követelik, hogy az egyetemi ifjúságnak legyen beleszólása az igazoltatási eljárásba és hogy a mostani felvételtől függetlenül, az előadások megkezdése után, *a tavaly beiratkozott hallgatókat újabb rostálásnak vessék alá*.

A miniszter megígérte, hogy az egyetemi tanáccsal megbeszéli a sérelem orvoslásának módjait.

Ez sem használt. Az ifjúság a zsidó hallgatók teljes kizárását kívánta most már és az ebből keletkezett zavargások olyan arányokat öltöttek, hogy Vasadi-Balogh György a nemzetgyűlésen sürgős interpellációban szóvátette. Beszédében rámutatott arra, hogy a kormánynak nincs ereje a rend helyreállítására, mert különben nem történhetett volna meg, ami a műegyetemen lejátszódott, hogy előadás után több katonaruhás egyetemi hallgató igazoltatta kollegáit és külön állította a zsidókat:

– *Tudják-e önök,* — szóltak a zsidókhoz, — *hogy most keresztény kurzus van? Milyen alapon mertek beiratkozni a műegyetemre?*

A megkérdozettek azt válaszolták, hogy szerzett jogok alapján. *Erre véresre verték őket.*

— *Hogy lehet az,* — kérdezte Vasadi — *hogy a miniszter még a szerzett jogoknak sem tud érvényt szerezni, noha ezek érvényességét a numerus clausus minden pártolója hangoztatta?*

Haller István kultuszminiszter megígérte, hogy rendet teremt.

A kigazdák leszerelt mozgalma

A kurzus politikája, amely egyévi kormányzás eredményeként a tömegeknek a numerus claususnál egyebet alig tudott felmutatni, elérkezettnek látta az időt arra, hogy a zsidókérdésben új orientálódást keressen. Az 1921. év elején Hallerék és Szmrcs.ínyiek érintkezést kerestek a magyar zsidóság hivatalos szerveivel. Erre azért volt szükség, mert a kormányzópártban a kigazdák föléptek a numerus clausus ellen. Ezek észrevették, hogy az országban a kormány reakciós terveivel szemben ellenáramlat keletkezne és a tömegek kezdenek elfordulni tőlük megalkuvó politikájuk miatt. Látták, hogy az' ellenzék egyik sikert a másik után aratja abban a harcban, amelyet tulajdonképpen a kigazdapárt programjának a megvalósításáért folytatott és egyhangúan azt a kívánságát fejezték ki, ne tölje a párt, hogy az ellenzéki kigazdacsop á egyedül küzdjön a botbüntetés, a numerus clausus és az interná.A-sok megszüntetéséért. Arról értesítették a miniszterelnököt, hogy ha nem veszi fel programjába a numerus clausus megszüntetését, ők nem viselik tovább a felelősséget a szabadságjogok megszorítói saért, hanem ellenzékbe mennek.

Nagyatádi Szabó István földmívelési miniszter ekkor azzal az

ígérettel, hogy a szabadságjogok megszorítása ellen a küzdelemre a földbirtokreform megvalósítása után sor kerül, *leszerelte a mozgalmat*.

Pedig akkor a numerus clausus revíziójának követelése tényleg *gyere erősebb hullámokat vert*.

Ennek a jele volt a többi közt az is, hogy a debreceni közgazdasági egyetemen, ahol a tanév elején a beiratkozások alkalmával *egyetlen zsidó hallgatót sem engedtek be az intézetbe, utólagosan hárommégy zsidó ifjúnak megengedték a beiratkozást*. A földművelési miniszter pedig úgy intézkedett, hogy *az előadások látogatásában akadályozott hallgatók is letehessék a vizsgálatot*. A keresztény ifjúság ezt nem akarta megengedni, de a tanári kar *érvényt szerzett a miniszteri rendeletnek*. A vizsgálat megtörtént, de a zsidó gazdaságokat, mikor az akadémiát elhagyták, keresztény társaik véresre verték.

Minden tanév kezdetén megismétlődtek a beiratkozási heccsek és a zsidóság elkeserítéséhez, ürmopoharának teljességéhez *újabb és újabb formáját találták ki a numerus claususnak*. Úgy az állam, mint a főváros egyre-másra bocsátotta el vagy fokozta le a zsidó tanerőket. Megtörtént 1921. szeptember havában, hogy egyszerre *hét óvónőt tettek ki vezető állásból*, elvették lakásukat is úgy, hogy barakkokba kerültek. A minisztériumban is megindult a hajsza a zsidó tisztviselők ellen. Megalkották az úgynevezett *B. listát*.

A fővárosban több gyűlést tartottak, mert a polgárság megdöbben láta, hogy a hatóság túltcszi magát a törvényen és felekezeti szempontokból cselekszik, *amikor szerzett jogokat felrűg és ezzel a jogrendet veszélyezteti*.

Az 1921—22. egyetemi tanévben a hivatalos híradás szerint az orvosi fakultáson *négyszáz*, a bölcsészeti fakultáson *hetvenegy*, a gyógyszerészeti szakon *negyvenkilenc*, a jogi fakultáson *nyolcszáz*, a műegyetemen *ötszázötven* felvételt kérő hallgatót utasítottak vissza. Az igazolóbizottságok kijelentették, hogy szigorúan a numerus clausus törvényéhez ragaszkodnak, semmiféle politikai szempontot nem vesznek tekintetbe és nem tehetnek arról, hogy *a visszautasítottak nagyrésze zsidó*.

Nagy elkeseredést és feltűnést keltett, hogy a debreceni gazdasági akadémia a gyöngyösi ellenforradalom egyik mártírjának, a bolsevisták által kivégzett *Welt Ignácnak* a fiát, *Welt Artúrt sem vette fel hallgatói sorába*. A jeles tanuló fiatal életének göröngyös útján árok elé ért, amelyet a numerus clausus törvényének meghozói ástak.

Bethlen és Klebelsberg békekísérletei

A nagy politikai ellentétek, melyek a nemzetgyűlés partjait egymás ellen elkeseredett harcokra tüzelték, a király-visszatérési kísérlet révén még inkább kiélesedtek. A királykérdésben rejlő *elválasztó erő* nem volt azonban olyan nagy, mint a zsidógyűlöletnek úgyszólván a magyar társadalom nagyobb felét egyesítő ereje és azért *Bethlen* István gróf miniszterelnök, aki a leghatározottabb keresztény politika alapján állott, szükségesnek tartotta, hogy a látszat kedvéért a *zsidókérdést valahogy a politikai front hátsóbb részeire tolja*, mert különben az újraépítés számára alkalmas lelki-állapot nem teremthető meg. A miniszterelnök újévi beszédében *határozott formában jelentette ki, hogy békét akar kötni a zsidó sósággal* és felkérte *Vadász* Lipót volt államtitkárt, hogy a kormány számára dolgozzon ki emlékiratot, amely a *magyar zsidóság sérelt meit és kívánságait* tüzetesen megvilágítja. *Klebelsberg* Kunó gróf belügyminiszter az újságírók előtt úgy nyilatkozott, hogy *tón gyalni kell a zsidósággal, keresni kell egy „modus vivendit“ mert nem Ázsiában, hanem Európában vagyunk.*

Klebelsberg gróf invitálására meg is jelentek nála a zsidóság vezető személyiségei, de a tárgyalás eredménytelenül végződött, mert a miniszter ígéretével, hogy maga jár közben a komoly és megbízható helyről ajánlott jeles zsidó főiskolai hallgatók fölvétele érdekében, a kiküldöttek nem. érhatték be. Az volt nagyon helyesen az álláspontjuk, hogy a *protegálók* maguk segítenek a sérelmes állapót föntartásában. De hogy nemcsak elvben, hanem a gyakorlatban is igazuk volt, arra bizonyították, hogy *Hoór* professzor igazolóságot; sága visszautasított egy *Lipót*-rendes egyetemi hallgatót, akit pedig a miniszter ajánlott fölvétele.

Tűrhetetlenné vált a helyzet itt bent az országban azzal is, hogy az utcákon még mindig nem állott helyre a biztonság, amely nélkül pedig polgári élet nincs és úgy a fővárosban, mint a vidéken a *legkíméletlenebb revíziója folyt az italmérési jognak, a trafü:e és a mozijognak, ami szintén szomorú formája a numerus claususnak.* A zsidó földbérlők, a zsidó földbirtokosok álmatlanul tölti tték éjszakájukat, mert nem tudhatták, hogy *mely napon kell otthagyniok azt a földet, amelyet legtöbb helyütt mint a gazdálkodássá be; lekapcsoltak az országot fölvirágoztató többtermelésbe.*

AZ első kísérletek a törvény megbuktatására

A pesti izraelita hitközség újonnan választott képviselői testületének tiszteletére adott vacsorán *hangzóit el először az a kösetelés, hogy a magyar törvénykönyvből kitépjék a numerus clausus törvényét. Vázsonyi Vilmos dr. tiltakozott nagy beszédben az ellen, hogy az ország leghazafiasabb polgárait másodosztályú polgárokká súlyesszék le.*

A numerus clausus megszüntetése érdekében megindult mozgalom többé nem is aludt el, bár máig sem érte el célját. Jellemző tünet, hogy egy törvény ellen *megalkotása után néhány hónappal már olyan számottevő közvélemény alakult ki, amelynek súlyával feltétlenül számolni kell.*

A kormány 1922. év nyarán indemnitási törvényjavaslatot terjesztett a nemzetgyűlés elé és ennek megvitatása keretében, július 5.-én, *Drozdy Győző*, a liberális ellenzék tagja, indítványt terjesztett be: *„utasítsa a nemzetgyűlés a kormányt arra, hogy az új egyetemi tanév megkezdése előtt terjesszen törvényjavaslatot a nemzetgyűlés elé a numerus clausus eltörléséről.”*

A magyarországi szociáldemokrata párt, amely a forradalmak lezajlása után nem vett részt a politikai életben, az 1922. év tavaszán lezajlott választások alkalmával elhatározta, hogy képviselőit beküldi a parlamentbe. *Ezek programjukba vették, hogy a numerus clausus törvény eltörlését követelik. Várnay Dániel*, a párt egyik képviselője, ugyancsak az indemnitási vitában erős beszédet mondott a *numerus clausus* ellen, amelyet *„Magyarország kultúrszegyénének“* bélyegezett és követelte annak eltörlését.

1922. augusztus 1-én kellett döntenie a nemzetgyűlésnek az indemnitás folyamán a numerus clausus eltörlését követelő indítványokról és ez a elöntés nagyon *szomorú képét* mutatta a kormány á'litólagos liberalizmusának. *Leszavazták az indítványokat* és pedig oly módon, hogy az egységspárt liberális elemei a folyosókon .Tartózkodtak szavazás idején, bár a *választások alkalmával ígéretet lettek választóiknak, hogy a numerus clausus ellen küzdenek.* A lapok akkori tudósításai megjegyzik, hogy *feltűnést keltett a magatartás, amelyet Klebelsberg Kuno gróf miniszter tanúsított, aki a szavazás alkalmával szintén a parlamenti folyosókon töltötte idejét.*

Bethlen István gróf miniszterelnök állott fel, hogy kérje az indítványok mellőzését, azzal a megokolással, hogy *„a kormány nem tartja helyesnek, ha a nemzetgyűlés incidentaliter foglal állást olyan fontos politikai kérdésben, mint a numerus clausus.”*

Az ellenzék, amikor látta, hogy az egységspárti liberálisok miként viselkednek, így kiáltott feljűk:

— *Európa szégyene, amit Önök cselekesznek!*

A numerus clausust az 1920. cvi XXV. te. foglalta törvénybe, de a forradalom után következő kormányok — mint említettük — a numerus clausust még a törvényjavaslat benyújtása előtt végre; hajtották. Mint ismeretes, az 1920. február 27-én kelt 16,990 sz. kub tuzminiszteri rendelet alapján történt a beiratkozás, amely véres verekedésekre és a zsidó hallgatók jogainak elkobzására vezetett. Ekkor a budapesti egyetemről és a műegyetemről minden törve, nyes alap nélkül kirekesztettek 2722 zsidó ifjút.

Ezeket a földönfutókká tett fiatalembereket senki sem kérte számon, ellenben a Magyar Orvosok Nemzeti Szövetsége, valamint az Allambiztonsági Megbízottak Országos Szövetsége magukévá tették a budapesti egyetem orvosi fakultásának azt a panaszát, hogy a szegedi egyetemen nem tartják be a numerus clausus törvényét és az egyetem tanácsa több zsidó diákot irt be, mint amennyit szabad volna.

Klebensberg Kunó gróf kultuszminiszter igazolásra szólította fel a szegedi egyetem tanácsát. Megküldötte neki az Állambiztonsági Megbízottak Országos Szövetségének memorandumát, amelynek az a címe: „A zsidóság a magyar egyetemeken“ és amelyben ez a Szövetség súlyos vádakot emel a szegediek ellen. A szegedi egyetem tanácsa fölháborodottan vette tudomásul úgy a budapesti orvosi fakultásnak, mint ennek a Szövetségnek megmozdulását. A rektor az összes fakultásokat felszólította jelentéstételre és ezekből kitűnik, hogy a szegedi egyetem tanácsa teljesen törvényesen járt el, mert amikor fölvette a külföldről jövőket, s magyarázta jól a numerus claususról alkotott törvényt, nem pedig a budapesti egyetem orvosi fakultása.

A szegedi egyetem tanácsa ezt tudomására adta a kultuszminiszternek és hangsúlyozta felterjesztésében, hogy az egyetem nem törvénytörő és nem kapható arra, hogy törvényes alap nélkül bárki is elzárjon egyetemi tanulmányainak folytatása elől.

A szegedi egyetem tanácsa — írja a fölterjesztésben — megütközését és legünnepélyesebb tiltakozását fejezi ki a budapesti Pázmány Péter tudományos egyetem orvosi karának és tanácsának elferdítésektől hemzsegő állításai felett, amelyek egyikét budapesti tanórának kevésbé tiszteletreméltó indulatoktól hevített akciójaból erednek.

Ma sem tudja még senki, hogy a kultuszminiszter miként döntött a két egyetem vitájában.

A Goldberger- eset

A kormány a. külföldön minden erővel azt a hitet szándékozott kelteni, hogy idehaza a lelkek megnyugodtak és megkezdődött az újjáépítés munkája. Erre hatalmasan rációfoltak azok az *addigiaknál is nagyobb és véres események, amelyek a budapesti főiskolákon zajlottak le egy hazug hír kolportálása következtében.* Az egyik „kurzuslap“ kitalálta, hogy a budai Goldberger-gyárban alkalmazást kereső *Lakner Kálmán* vegyész-mérnöknek a gyártulajdonos azt felelte: Keresztény mérnököt nem alkalmazok, mert a zsidókat kizárták az egyetemről.

Másnap a hír hatása alatt az egyetemeken újra kezdődtek az igazoltatások, az előadáson megjelent *zsidó hallgatókat véresen verték ki* és a kormány a keresztény sajtóban mindnagyobb hullámokat verő agitáció következtében elrendelte, hogy a Goldberger-gyárban lefolyt eseményt hivatalosan, a valóságnak megfelelően vizsgálják meg. *Töry Gábor* kereskedelmi miniszteri tanácsos folytatta le a vizsgálatot és megállapította hivatalosan, hogy *Lakner mérnök sohasem beszélt a Goldberger-gyár tulajdonosával, hanem a gyár gondnokával tárgyalt,* aki csak annyit mondott neki, hogy *ezidőszerint csak különleges képességű tisztviselőket alkalmaz a gyár.* Este a mérnök találkozott egy *Baross Gábor* nevű barátjával, akinek ezt elmondta és aki megjelent a keresztény pártban és ott már úgy adta elő a dolgot, hogy a *Goldberger-gyár keresztény mért nőket nem alkalmaz.* Ezt megtudta *Woff Károly,* a párt vezére és elmondta egy szélsőséges irányú kurzuslap szerkesztőségének, ahol *tudatosan antiszemita izgatásra használták ki az esetet.*

A kormány vizsgálata teljesen rehabilitálta a zsidó gyártulajdonost, de hiába jelent meg a hivatalos hazugság-cáfolat, az egyetemi ifjúság szövetségeinek küldöttsége megjelent *Klebelsberg* gróf kultuszminiszternél, akivel a következő követeléseiket közölték:

1. *A külföldi okleveleket a numerus claims (irányában nosztrifikálják*
2. *A numerus clausus az összes főiskolákra terjesszék ki és állítsák fel a mérnöki kamarát*
3. *A kormány rendeletileg lépjen közbe, ha valamelyik fakultáson kevesebb hallgató jelentkezik, mint amennyit a törvény engedélyez. Ebben az esetben a numerus clausus ne a törvényhez alkalmazkodjék, hanem a ténylegesen felvett keresztény hallgatók kisebb számához.*

A kultuszminiszter azt válaszolta, hogy *meg fogja fontolni a kívánásokat,* de máris megígérheti, hogy *külföldi oklevelekkel nem árasztják el a magyar életet.* De — mondotta — nagyon kell vigyázni, nehogy a magyar állam retorzióra szolgáltasson okot az utódállamoknak.

A nemzetgyűlésen is szóba került a Goldberger-ügy és Gömbös Gyula képviselő a magyar keresztény faj védelmének szükségességét hangoztatva, azt követelte, hogy a *gazdasági élet minden terén hajtsák végre a numerus clausust. Kijelentette, hogy nem lesz addig nyugalom az országban, míg ez törvényekkel nem lesz biztosítható.* Az ellenzék észrevette, hogy Gömbösék célja az egész kormányzópárt bekapcsolása a nyílt antiszemita mozgalomba és ezért az ellenzék különböző pártárgyalatai szövetkeztek, hogy egyesült erővel *kényszerítsék a kormányt a fajvédőkkel való szakításra és egy liberálisabb kormányzat inaugurálására.*

Ez annál is inkább szükséges volt, mert az *egyetemen illandóan verekedések voltak.* A *pozsonyi* egyetem orvosi fakultásán, amely az Állatorvosi főiskola épületében volt, az 1922. év október és november havában *majdnem minden héten megverték a zsidó hallgatókat, sőt egy alkalommal egy női hallgatót is véresre vertek.*

Szavak és tettek

1923. év elején Budapest főváros tanácsa egyetlen *kézmozdulattal el akarta intézni az évtizedek óta ittlakó, idegen illetőségű, de már teljesen magyarrá vált zsidók sorsát, amennyiben a letelepedést újra szabályozta és sok ezer zsidó család sorsát tette ezzel bizonytalanná.* Hogy miért kellett ezt a szomorú helyzetet előidézni, am senki sem tudott válaszolni, mert hisz az *eltávolításra kiszemelt zsidó családok hasznos és nagy adókat fizető polgárai az országnak* akik termelő munkát végeznek, legnagyobb részét iparosok és kereskedők, már pedig épp ebben az időben hangoztatták világszerte a többtermelés szükségességét.

Rejtelmes az is, hogy amíg 1923. január 25-én Bethlen István gróf miniszterelnök az indemnitási vitában *nagy beszédet mondott az antiszemitizmus ellen, addig másnap a nemzetgyűlésen a kormányzó egységes párt elvetette Györki Imre szociáldemokrata képviselőnek a numerus clausus eltörlését célzó indítványát.* Elvetette pedig azért, mert Gömbösék terrorjára a kormány *pártkérdéssé tette, hogy hívei a szocialista indítvány ellent szavazzanak.* Meg kell állapítani, hogy *ez alkalommal az egységes párt kigazda és volt munkai párti tagjai közül sokan lelkesedve tüntettek a numerus clausus mellett.*

Fel kell jegyezni, hogy Rakovszky István, a néppárt egykori *rezere, megszavazta a szocialista indítványt és ezért Hallerék ki akarják szorítani a szövetkezett keresztény ellenzék soraiból. Andrassy*

Gyula gróf Rakovszky melle állott, aki Hallerék terrorja ellenére sem engedett álláspontjából és *nyilvánosan szemére vetette Klebeltberg gróf kultuszminiszternek, hogy nem mert szintvallani ebben a kérdésben.*

Az itt elmondottak után nem meglepő, ha a krónikában azt találjuk, hogy Bethlen gróf miniszterelnök egy héttel később, február 25-én, egy vacsorán ismét *nagy beszédet mondott a liberalizmue és a jogegyenlőség mellett.* Az ellenzék vezérei közül Vázsonyi Vilmos és Rassay Károly, szintén vacsorán válaszoltak a miniszterelnöknek és megkérdezték tőle, *miért kényszerítette az egységes pártot a numerus clausus mellett való szavazásra.* Választ nem kaptak.

A kormány szavait sohasem követték tettek és ezért *ismétlődtek meg újból a pozsonyi egyetem orvosi fakultásán a zsidó medikusok és medikák inzultálásai* és ezért hívták fel a liberális lapok is eredménytelenül a kultuszminisztert, hogy tegyen valamit. A közhangulat az erélytelenség következtében nem változott. Az egyetemi mozgalmak oda fejlődtek, hogy a pozsonyi egyetem orvoskari dékánja március hó végén hirdetményt volt kénytelen közzétenni arról, hogy *a kémiai gyakorlatokat és a szigorlatokat megszünteti és a másodéves hallgatók ezt a félévet elvesztik.* Pekár Mihály dr. dékán az ifjúság e miatt panaszkodó küldöttségének azt mondta:

— *Előbb gondolták volna meg az urak, hogy mit cselekesznek.*

A Löbl-ügy.

Az antiszemita izgatásokra minden alkalmas momentum kihasználásával hadakozó szélsőséges kurzussajtó nagy afférrá duzzasztotta a Lázár-kávéházi verekedést, amelyben egy katona, sajnos, az életét vesztette. Azt bizonyítgatta, hogy ez tervszerű zsidó munka volt és bosszúállásra szólította fel az egyetemi ifjúságot. Ez hallgatott is az izgató szóra.

1923. december 21-én valamennyi főiskolán *verekedés, zsidóverés, botrány tört ki,* sőt az egyik főiskolán, a pozsonyin, *Pekár Mihály dékánt is inzultálták.* A Gólyavárban gyűlést tartott az ifjúság, onnan a központi egyetemre vonult, behatolt az előadói termekbe, ahol a *zsidó hallgatókat véresre verték, öt súlyos sebesülés történt.* Délután újabb gyűlést tartottak a Gólyavárban, ahol tíz pontban foglalták össze az ifjúság követeléseit. Közülök ki kell emelni, hogy a *gettó és a sárgafolt visszaállítását óhajtották és a zsidóság általános eltiltását a főiskolákról.* A nemzetgyűlésen szóvátették az ország jó hírét csorbító eseményeket, amelyek annál fájdalmasabbak

voltak, mert *Bethlen* István gróf miniszterelnök és *Kállay* Tibor ípenzügyminiszter éppen külföldön tartózkodtak, hogy a szanálási kölcsön kérdését megoldják. *Fass* József helyettes miniszterelnök kijelentette a nemzetgyűlésen, hogy, ha a rektor nem tudja a rendet helyreállítani, a kormány *bezárhatja az egyetemet*.

Sándor Pál határozati javaslata

A numerus clausus törvénye ellen folytatott alkotmányos küzdelem egyik nevezetes állomása *Sándor Pál* nemzetgyűlési képviselőnek a nemzetgyűlés 1924. évi január 4-én mondott beszéde és a beszéd során beterjesztett két határozati javaslata. Ez a szó szerint való szövegük:

I.

„Utassítsa a nemzetgyűlés a magyar királyi vallás- és közoktatási miniszter urat, hogy az 1920. évi XX F. te. hatályon kívül helyezése tárgyában terjesszen sürgősen törvényjavaslatot a nemzetgyűlés elé.“

II.

„Mondja ki a nemzetgyűlés, hogy Trefort Ágost miniszternek a parlamentben 1873. június 26-án leszögezett álláspontja szerint a bevett izraelita vallásfelekezetnek joga van egy tudományegyetem felállítására.“

Sándor Pál ez alkalommal is a zsidóság ellen hangoztatott vádak és rágalmak alaptalanságát bizonyította. A nemzetgyűlésen is, kint az országban is tovább folyhat a zsidóüldözés, de akkora sohasem lehet, hogy a *zsidók hazafiasságukból a legkisebb mértékben is engedjenek*. Igazolták ezt az utolsó három esztendőben, amikor minden vonalon megpróbálták a numerus clausus alkalmazását és még ez sem tudta megíngatni hazafiasságukat.

— Ha százszor annyian is jönnek ellenünk, — mondotta — mi magyarok vagyunk, csak zsidóvallású magyarok.

Sándor Pál erős szavakkal ostromozta ebben a beszédében *Bársony* János egyetemi tanárnak az 1923. egyetemi tanév bezárása alkalmával elmondott beszédét, amelyben arra buzdította az egyetemi ifjúságot, hogy még *bunkós botokkal is védjék meg a nurrus clausust* és a helyett, hogy, mint az egyetem legfőbb elöljárója, megvédte volna a zsidó ifjakat, akik a törvény alapján kerültek be az egyetemre, ellenük uszított. Az üldöztetés nem alkalmos a zsidóság kiirtására, mert el lehet pusztítani tízezreket és százezreket, de a *zsidó vallás meg fog maradni azért, mert az az egy Isten vallást.*

A nemzetgyűlésnek meg kell hallgatnia, — mondta hogy a numerus clausus alapján az egyetemekre került diákság min ment keresztül az utóbbi időkben:

— 1922. április 5-én délelőtt tizenegy órakor a budapesti egyetem első számú anatómiai intézetében a zsidóhitű hallgatókat tetteles bántalmazások közben az utolsó padokba kergették. Ugyanaznap dél-után hat órakor az Állatorvosi Főiskolán a pozsonyi egyetem orvostanhallgatóinak kémiai gyakorlata után egy zsidó diákkisasszonyt és hat dirikot vertek meg. — 1922. október 2-án *A Nép* című lapban a Goldberger-gyárral kapcsolatban megjelent cikk következményeképpen tömeges véres inzultusok, igazoltatások. A bajtársi szövetségek szervezett kapuőrségei a zsidó hallgatókat minden egyetemről erőszakosan távoltartották. Tetteles bántalmazások között a nőhallgatókat sem kímélték. Aki nem tudta keresztényi voltát okmányokkal kellőképpen igazolni, annak származásáról a szemérem durva megsértésével győződtek meg. — 1922. november 18-án az Állatorvosi Főiskolán véresre verték a zsidó hallgatókat, köztük egy mankón járó sánta medikust is. — 1923. március 14-én az Állatorvosi Főiskolán a sorozatos verekedések miatt Pékár Mihály, az Erzsébet tudományegyetemi, orvostudományi dékán, beszüntette a kémiai gyakorlatokat, amit Groh tanár a délelőtti kémiai órán közölt a hallgató-sággal. A szigorít intézkedés eredménye, hogy a jelenlevő néhány zsidó diákot ölmosbotokkal véresre vertek a főiskola parkjában. Ugyanaznap a Szegegyház-utcai Erzsébet egyetemi kvestúrán az Indexüket egyeztetni akaró hallgatókat súlyosan megverték, köztük egy tizedfél éves medikust is, aki négy érig hadifogoly volt. Csákánnyal szakították be a fejét. — Március 17-én a közgazdasági egyetemen több zsidó hallgatót inzultáltak. Fettner dékán bezáratta az egyetemet. — Március 19.-én az Esterházy-utcai egyetemi épületben egy hallgatót a rendőrség szabadított ki az igazoltatók gyűrűjéből. Előállítás nem történt. Ugyanebben az épületben történt, hogy egy orvostanhallgatót, aki üldözői elől egy kvestúrai helyiségbe menekült és ott magára zárta az ajtót, a rendőrségnél denunciáltak azzal., hogy kormányzósértő kijelentést tett. A vád annyira hamisnak bizonyult, hogy az igazságügyminiszter az ügyészséget a vád elejtésére utasította. A verekedők közül senkit sem tartóztattak le, illetőleg senkit sem állítottak elő.

A nemzetgyűlés kormányzópártján idegesen hallgatták ezeket, a zsidó ifjúság mártíriumát bizonyító adatokat és közbekiáltásokkal próbálták megakadályozni a képviselőket az adatok feltárásában. Jellemző, hogy a nemzetgyűlés nem engedte meg Sándor Pál beszédének befejezését, mert a tanácskozássra szánt idő letelt és ezért a képviselő minden megokolás nélkül terjesztette be fentebb említett két határozati javaslatát.

Hoor professzor szerepe

A numerus clausus eltörlését követelő közvélemény kialakulása fokozott munkára készítette azokat, akik ezt a magyarság szellemével ellenkező jogfosztást kigondolták, élükön Hoor Károly dr. egyetemi tanárral, alti büszkén vallotta be, hogy a *budapesti tudományegyetem orvosi kara intézte az első felterjesztést Huszár Károly volt kultusz-miniszterhez* 1919. augusztus 22-én a numerus clausus behozatala érdekében. A miniszter a felterjesztésre az egyetemi tanács útján a következő választ küldte az orvosi fakultásnak:

„Értesítem a tanácsot, hogy az orvosi karnak az egyetemi hallgatók numerus claususára vonatkozó kívánsága tekintetében, *minthogy az a háború folytán tanulmányaikban rövidséget szenvedett hallgatók újabb tanulmányi veszteségét jelentené, ezidőszert nem vagyok abban a helyzetben, hogy azt magamévá tegyem.*“

Hoor dr. azonban nem nyugodott: rávette a tanári kart arra, hogy *újabb alkalommal nyomatékosan mutasson rá a numerus clausus szükségességére*. A kormányváltás — írja Hoor — *A numerus clausus a magyar egyetemeken és a főiskolákon* című könyvében — olyan személyiséget juttatott a kultuszügyek élére, aki a *szive gyökeréig meg volt győződve a numerus clausus szükségességéről*. Ez a miniszter Haller István volt.

Hoor professzor németre is lefordította könyvét és a külföldön is terjesztette, hogy a nyugati kultúrvilágot meggyőzze a reakciós és embereket szerencsétlenné tévő törvény szükségességéről. Általában, ha az agilitást, amelyet ennek az ügynek szentelt, tesszük, a tudomány szolgálatába állítja, biztosan óriási eredményeket ér el. Nem érte be azzal, hogy, mint az igazoló-bizottság elnöke, elzárja az orvosi egyetem kapuját a zsidó ifjúság előtt, hanem megszervezte a numerus clausus törvény védelmére a maga tábort is.

A Magyar *egyetemi és főiskolai hallgatók országos szövetsége* öt éves fennállása alkalmából ünnepi díszelőadást rendezett és Hoor Károly dr. orvostanárt kérte föl az előadás megtartására. A tanár *A numerus clausus a magyar egyetemeken és főiskolákon* címmel mondott beszédében ismét támadást intézett a szegedi és pécsi egyetemek orvosi kara ellen.

Ismét szemükre vetette, hogy szándékosan rosszul értelmezik a törvényt, aminek az a következménye, hogy amíg a budapesti egyetemen az 1920—21. tanévben a zsidó hallgatók száma 1068%-ot tett ki, addig a pécsin elérte a 89%-ot. Ez az arányszám csak úgy magyarázható, hogy a pécsi egyetemen nem tartották magukat a törvény félremagyarázható betűjéhez és félremagyarázhatatlan szelleméhez, — mondotta dr. Hoor. A numerus clausus első évében

a zsidók számaránya az egyetemeken a következő volt: a budapesti egyetemen 289 zsidó, azaz 8.4%, a szegedin 343, azaz 45%, a pécsin 358, azaz 58%. A törvény harmadik évében az arány a következő: a budapesti egyetemen 149 zsidó, azaz 5.16%, a szegedin 228, azaz 2.2%, a pécsin 896, azaz 70.16%.

Hoor tanár ezután ismertette a törvény intézkedéseit a felvételt illetően és kijelentette, hogy az igazoló-bizottságot a szerzett jogok respektálásánál nemcsak a törvény betűi vezették. Megvizsgálták, ki volt katona, milyen minőségben szolgált, mennyi időt töltött a hadseregnél, mi volt a beosztása, volbe a harctéren, a tűzvonalba és mennyi ideig. Mert ezt így kívánja a törvény szelleme. Miután tudomására jutott, hogy a pécsi és szegedi egyetemeken nem tartják be a törvényt, hanem kijátszák, jelentést tett erről illetékes helyen. A szegediek memorandumban feleltek és ebből kitűnik, hogy a törvény félremagyarázásával nem annyi zsidót vettek fel, amennyi a beiratkozott zsidók 6%-nak felel meg, hanem az egész engedélyezett kontingens 6%-át. A pécsi egyetem hasonlóképpen járt el, *sőt még azt is megcselekedte, hogy a kikeresztelkedett zsidókat nem foglalta bele a zsidó fajba (!)* Hogy milyen viszonyok vannak ezen az egyetemen, — kiáltott fel Hoor dr. — arra jellemző, hogy az 1922—23. tanévben 65 orvost avattak és ezek közül öt magyar, hét kikeresztelkedett zsidó és 53 Mózesvallású.

Itt a tanár úr hálás hallgatósága felháborodott zúgásba tört ki.

Kevéssel előbb történt, hogy Nagy József dr., a pécsi egyetem rektora, az egyetem két dékánja társaságában egy hazafias ünnepség alkalmából megjelent a pécsi zsidó templomban és ott így szólt a pécsi hitközség vezetőihez:

— Eljöttünk az önök templomába, hogy ezzel is megmutassuk: *a pécsi egyetem nem ismer felekezeti különbséget, ámbár a numerus clausus törvényét itt is szigorúan végrehajtuk.*

Erről nem beszélt Hoor, hanem a következőképpen folytatta előadását:

— Most már visszatekinthetünk a numerus clausus alkalmazásának mikéntjére. Az egyetemek évfolyamain a zsidók aránya az 1920—21. évben, amikor a törvény csak az elsőévesekre vonatkozott, a következő volt: a budapesti egyetemen elsőéveseknél 6.3%, másodéveseknél 6.2%, harmadéveseknél 16%, negyedéveseknél 16.8%. A szegedi egyetemen 58%, 57.3%, 55.8%, 63,8%. A pécsi egyetemen 85%, 89%, 84%, 81%.

Erre elemi erővel tört ki a diákhallgatóság felháborodása.

— Örület! Gzáság! — kiabálták mindenünnen.

A professzor megmagyarázta, hogy a budapesti egyetemen azért tudták a kedvező arányszámokat megtartani, mert a nemzet-hűséget és közerkölcsösséget nem a rendőrség és a közigazgatási

hatóságok bizonyítványaiból állapították meg, hanem a leckekönyvnek a katonai okmányokkal való összevetéséből. Ha ez a vidéki egyetemeken is így történik, akkor nem eshetik meg, hogy ma éppúgy 30—35%-át teszik a zsidók az egyetemi ifjúságnak, mint tíz év előtt.

— Nem végezhetem mással előadásomat — mondta Hoor mint hogy utaljak Bársony prorektor búcsúintelmére: „Védjék meg a numerus clausust, mert az az ifjúságot védi.“ Tisztában vagyok ennek a törvénynek hatásával és jövődjével, sűrűn keresnek fel német, lengyel, francia és amerikai hazafiak és érdeklődnek a törvény iránt és tájékoztatnak annak hazájukban várható eshetőségeiről. Én belelátok abba a boszorkányhonyhába, ahol a numerus clausus ellen való mérget kotyvasztják és ezért mondom, hogy a numerus clausus ellen lehet törvényes formákban küzdeni, de nem iehé. a törvényt megszegni, mert *aki kijátsza, az megsérti és hazaáruió.*

Ez volt Hoor dr. előadása. És mi volt a hatása? A tanár után szólásra jelentkezett az ifjúság elnöke és *ígéretet tett arra, hogy az ifjúság megvédelmezi a numerus clausust, mert abban üdvösségét látja.* Kevéssel utóbb az október 6-iki gyászünnepegen pedig így izgatott az egyik diák:

— *Tartsatok készen a kaszát az aratásra!*

A MEFHOSZ elnöke Hoor dr. szavaira így reflektált:

— 1919-ben, amikor még nem akarták törvénnyel kitiltani az egyetemekről a zsidókat, mi félévig nem jártunk az előadásokra, hanem odaállottunk az egyetem kapujába és kivertük azokat, akiket nem akartunk beengedni. Tartozom annak a történelmi ténynek megállapításával, hogy a *numerus clausus törvényét nem a miniszter és nem a nemzetgyűlés csinálta, hanem maga az ifjúság és ha eltörölnék ezt a törvényt, úgy az ifjúság tudni fogja kötelességét és megint ott fog állni az egyetem kapujában.*

Hoor előadásának másnapján jelent meg *Apponyi* Albert gróf és *Grósz* Emil dr. egyetemi tanár aláírásával a *Tudományt Megmentő Társulat* felhívása, amelyben anyagi támogatást kér arra a nagy célra, hogy a háború és a békekötés következtében leromlott és sorvadó magyar tudományos élet újra életrekelthető legyen.

Érdekes nyilatkozatok hangzottak el akkor a lapok hasábjain erről a nemes akcióról. Sándor Pál, az Omke elnöke, kijelentette, hogy a magyar tudományt meg kell menteni és ezt kötelességének ismeri a numerus clausus ellenére is, noha a kereskedővilág igen sok tagja más véleményen van. A hivatalos testület azonban támogatni fogja a mozgalmat.

A *Takarékok és Bankok Egyesülete* 20.000.000 koronát adományozott erre a célra.

Biró Pál, a GYOSZ alelnöke, kijelentette, hogy a vezetőség fog-

lalkozott az akció támogatásának kérdésével és, noha sokan szóváltak a numerus clausust, mégis támogatni fogja.

Érdekes a magyar zsidóság legnagyobb egyesülete, az *Országos Magyar Izraelita Közművelődési Egyesület* elnöki tanácsának a határozata ebben a kérdésben:

— Az elnöki tanács annak tudatában van, — így szól a határozat — hogy már azzal is közreműködik a magyar tudomány megmentésén, amikor a magyar zsidó tanulóifjúságnak tanulmányait előmozdítva, annak nagy szellemi és erkölcsi erejét minden külső elnyomó cselekvéssel szemben megőrzi és fejleszti. Az a nagy erőfeszítés, amelyet az ellenséges indulat a magyar zsidó ifjúságra a tanulás tereén rákényszerít, végső eredményében a magyar tudományos színvonalnak fog előnyére válni, sőt esetleg még azt a hiányt is pótolni fogja, amely előáll annak következtében, hogy annyi jeles magyar zsidó ifjút elparancsolnak az egyetemi tanulmányoktól. Az OMIKE elnöki tanácsa azonban készséggel lesz hajlandó a tudomány megmentésére irányuló általános és egyetemes társadalmi akcióban ts tevékeny részt venni, *mihelyt erre az erkölcsi lehetőség előáll. Ezt nz erkölcsi lehetőséget azonban csakis akkor és abban fogja megtalálni, ha ismét szabad lesz az egész magyar zsidó ifjúság részére az egyetemi tanulmányok kapuja és ettől sem törvény, sem gyűlölködő öklök visszazsorítani nem fogják.*

Még mindig a régi taktika

Bethlen István gróf miniszterelnök Kaposvárott 1924. februárjában a demokratikus átalakulás szükségességét és sürgősségét hirdette és hazaárulónak nevezte, aki megakadályozza a társadalmi osztályok összefogását az újjáépítő munkára. Néhány nappal később a nemzetgyűlés tárgyalta a középiskolák reformjáról alkotott törvényjavaslatot és *Rupert* Rezső azt követelte *Klebelsberg* Kuno gróf kultuszminisztertől, hogy törölje el a numerus clausus törvényét, ha ő sem helyesli *Haller* István kultúrelenes és botrányos alkotását.

Farkas István a szociáldcmokrata-párt nevében mondott beszédet ugyanilyen értelemben és *határozati javaslatot nyújtott be a numerus clausus törvényének eltörlésére és egyúttal követelte a párt nevében a középiskolai felvételi vizsgák eltörlését is.*

Klebelsberg gróf kultuszminiszter válaszolt a vita folyamán: hangzott felszólalásokra, de a numerus clausus ellenzőinek nem sok örömük lehet benne.

— Nem tagadom — mondotta, — hogy *elvileg nem helyeslem a numerus clausust*, mert véleményem szerint annál értékesebb válság mely állam, minél több egyetemet végzett és tudományosan pallérozott ember él benne. *Lelkiismeretlenség volna azonban most eltörölni a numerus clausust*, amikor a gazdasági leromlás miatt napról-napra kevesebb olyan állás van, ahol a főiskolát végzett diplomás emberek el tudnának helyezkedni.

Azontúl sokáig, 1925. január közepéig, egyetlen fölszólalás sem bolygatta a nemzetgyűlésen a numerus clausus ügyét. A legutóbb befejeződött indemnitási vita és a most folyó költségvetési tárgyalás, ha a passzivitásban levő ellenzéknek nem is, az egységes párt liberális elemeinek módot adott a törvény ellen való fellépésre. Az itidemnitásnál *Kállay Tamás*, a költségvetési vitában *Lukács György*, *Tankovics János* és *Hoyos Miksa* gróf követelték a törvény hatályon kívül helyezését. Lukács megismételte a nyilatkozatot, amit korábban *A Magyar Zsidóság Almanachja* számára adott.

A hullabotrányok

A rontás szelleme rendkívül találékony, addig nem nyugszik, amíg rést nem fedez fel, amelyen beférkőzhetik és el nem végzi a maga romboló munkáját. A numerus clausus törvényének kitermelői nem elégedtek meg az üldözésnek azzal a formájával, amely az eleven emberrel unatja meg az életét, rávetette magát — a halottakra is. Hoor Károly dr. egyetemi tanár járt elől a gyűlölködés új mezejének felkutatásában, amennyiben a budapesti egyetem orvosi karához intézett memorandumában azt javasolta, hogy *az esetre, ha a zsidóság kötelező nyilatkozatot nem tesz a zsidó hulláknak boncolás céljaira való kiszolgáltatása iránt, az egyetemek tagadják meg a zsidó orvostanhallgatók kiképzését.*

— *Az ifjúság türelmetlenkedik, — írja Hoor dr. — és hogy ennek mi lesz az előrelátható következménye, mikor egy év óta csak én tartom vissza az erőszakos megoldástól, nem tudom. Féltő, hogy egyszerűen kiverik a zsidókat az egyetemről.*

A tanár úr kitűnő jósnak bizonyult. Alig került nyilvánosságra ez a lépése, a *szegeci egyetemről olyan botrányok közt verték ki a zsidó hallgatókat, amilyenek a budapestin sem voltak.* A szegeci egyetem tanácsa nem járt el az ifjúság erőszakossága ellen, hanem a szegeci zsidó hitközségtől követelte, hogy tegyen nyilatkozatot, hajlandó-e a kórházakban elhalt zsidók holttesteit az egyetem boncoló intézetének átengedni, akiknek eltemetéséről a hoz-

zátartozók nem gondoskodnak. *Ha ez a nyilatkozat nem történik meg,* — mondotta az egyetemi rektor átiratában — *akkor a szegedi egyetem orvosi fakultásán zsidó ifjú kiképzést nem nyer.*

A szegedi zsidó hitközség a maga részéről öntudatos választ adott a rektornak: kijelentette, hogy a *zsidó vallás tradícióitól egy lépésnyire sem hajlandó eltérni, különösen akkor nem, ha olyan retorziót helyez kilátásba, amelyhez joga nincs. A kérdés elintézése nem tartozik a szegedi egyetemre és hitközségre, hanem a kormányra és a zsidóság hivatalos szerveire.*

A kultuszminiszter közbe is lépett és a szegedi egyetem rektorának tudomására adta, hogy a zsidó holttestek tudományos boncolásának kérdését majd ő fogja rendezni és addig is köteles a szegedi egyetem az oda törvényesen beírt orvostanhallgatókat tudományos kiképzésben részesíteni.

A budapesti tudományegyetem bölcsészeti karának vegytani intézetében *Bugarszky János* tanár egyik órája után *Zsidó hullákat akarunk!* — kiáltással az éppen távozni készülő zsidó hallgatókra vetették magukat a keresztény ifjak és inzultálták őket. A zsidó hallgatók a tanár szobájába menekültek, aki meg is védte őket a további támadásoktól.

Pécsett is megmutatta a gyűlölet, hogy mily találékony. A bonctani intézet hullakamrájában a boncolásnál valamelyik zsidó diák beszélgetését az intézet szolgálja, aki, mint a nagy port felvert afférben lefolytatott vizsgálat bebizonyította, maga tett gyalázó megjegyzést az egyik hullára, elferdítve mondotta el néhány keresztény egyetemi hallgatónak. A fővárosi kurzussajtó meghúzta a vészharangot, *Lendvai István* interpellált a nemzetgyűlésen és azt vetette a kultuszminiszter szemére, hogy Pécsett azért történnek a keresztény érzést sértő inzultusok a zsidók részéről, mert állandóan megsérti a numerus clausus törvényét.

A miniszter a legerélyesebben visszautasította azt a vádat, mintha törvénytörő lenne, de egyúttal kijelentette, hogy *csak akkor hajlandó eltörölni ezt a törvényt, ha visszaállítják a régi Magyarországot.*

Azt a Hoffmann nevű diákot, akit a vizsgálat *illetlen viselkedésben* talált hibásnak, kizárták az egyetemről.

A középiskolai numerus clausus eltörlése

Az antiszemitizmus, amikor a zsidóság elnyomását tűzi ki céljául, évezredes tapasztalás szerint mindig a gyermekeken kezdi. Magyarországon is a modern Hamánok az ártatlan gyermekek felé

nyújtották ki a kezüket: *a középiskolai felvételi vizsgálatnak* nem lehetett és nem is volt más célja, mint hogy a tízesztendős zsidó gyermeket elzárja a tanulás lehetőségétől. Már valósággal kultúrbotránnyá dagadt a vizsgáztatás módja és a tömeges buktatás. Mind szélesebb társadalmi rétegek körében nyilvánult meg az óhajtás, hogy a felvételi vizsgálatok lehetetlen rendszerével szakítsanak. A nemzetgyűlésen is hangzottak el az ügyben interpellációk. *Dóczi Imre*, a református tanáregyesület elnöke, kijelentette egy tanárgyűlés alkalmával, hogy a református egyház vezetősége már 1920-ban tiltakozott a rendelet ellen, mert ellenkezik az 1888. évi középiskolai törvénnyel. *A református iskolák ezért ezt a rendeletet név. is hajtották végre, mert látták annak titkos célját, hogy a zsidók és más nem tetsző társadalmi rétegek elöl akarja elzárni a középiskolákat. A tiszántúli református egyházkerület magáévá tette Dóczi érvelését és nem is rendelte el a felvételi vizsgákat.*

1924. júniusában a szülők tömeges küldöttsége kereste fel *Beth>len István* gróf miniszterelnököt és kérte, nyugtassa meg a szülőket, akik rettegnek, hogy gyermekeik embertelenül kínzó vizsgálat u.áii nem juthatnak a középiskolába. *A miniszterelnök megígérte, h jgy eltörli a felvételi vizsgálatokat és a kultuszminiszter néhány héttel később csakugyan ki is adta rendeletét, amellyel a tízéves zsidó gyermekre kimondott numerus clausust megszüntette.*

A soproni eset

Alig nyílt meg az iskolai év, ismét országos botránnyra ett figyelmes a magyar közönség, amelynek lelke nem nyughatik meg a numerus clausus törvénye miatt. A Selmecebányáról elmenekült hányászati iskola Sopronban kapott hajlékot és ennek tanulóifjúsága még budapesti és szegedi kollégáinál is türelmetlenebbnek mutatkozott. A törvényes feltételeknek megfelelően beiratkozott *két zsidó hallgató* kizárását követelték és amikor a rektor nem teljesítette kívánságukat, sztrájkba léptek, nem jártak el az előadásokra. A rektor hiába fenyegetőzött azzal, hogy ha záros határidőn belül az ifjúság nem jelenik meg az előadásokon, bezárja a főiskolákat és elvész a félév: a hallgatóság nem tágított. A kultuszminiszter, akihez az ügy döntés végett került, nem engedte ugyan magát leszorítani a törvényes alapról, de az amúgy is jogfosztó törvényhez való ragaszkodását ezzel a megdöbbenő kijelentéssel enyhítette:

— *Megértem az ifjúság eljárását!*

A két zsidó hallgatónak, ha nem is hivatalosan, de mégis távoznia kellett a soproni főiskoláról, mert a miniszter nem tudott érvényt szerezni a törvénynek és nem tudta a törvény betartására kényszeríteni az ifjúságot.

A numerus clausus a büntetőbíróság előtt

Sándor Pál 1924. január 4-iki nagy parlamenti beszédében párhuzamot vont *Bársony* János egyetemi tanár és Arany János, a nagykőrösi kollégium volt tanára, között. Elmondta, hogy Arany Jánosról a következő esetet jegyezte fel a történelem:

Járt a kőrösi kollégium felső osztályába egy zsidó fiú, egyetlen az egész osztályban. Tanulótársai eleinte nem tudták, hogy zsidó. Amikor utóbb kitudódott, az osztály elhatározta, hogy megveri. Délután jött a fiú az iskolába, az osztály megrohanta és irtózatosan elpáholta. Éppen mikor az egyik fiú azt kiáltotta, hogy *agyon kell ütni a zsidót*, lepott be az osztályba Arany János. A fiúk szétrebbentek, restelték a dolgot a szeretett tanár előtt. Arany szelíd, szánakozó pillantást vetett a megkínzott zsidó fiúra és szó nélkül távozott a teremből. Másnap hiába várták a fiúk a tanárt, nem jött, de nem jött a rákövetkező napon sem, pedig azelőtt egyetlen órát sem mulasztott. Erre a fiúk küldöttségét menesztettek hozzá és kérték, kezdje meg újra előadásait. Arany hidegen végignézett rajtuk és így szólt: *Olyan osztályt, amely valakit vallása miatt bánt, én nem tanítok*. Ezzel megfordult és otthagya őket. A másnap jelentkező küldöttséget be sem eresztette magához. A fiúkat Arany eljárása mélyen meghatározta és egyúttal meg is szégyenítette. Végre a tanári kart kérték meg, hogy vesse magát közbe. Arany tanártársainak hosszas rábeszélésére meg is ígérte, hogy ez egyszer megbocsát osztályának és másnap megkezdte előadásait.

Feleky Géza, a *Világ* főszerkesztője, január 5.-én *Sándor Pál beszéde* címmel cikket írt, amelyben a többi közt ezeket mondta:

Arany Jánossal szembehelyezkedtek a lelkeket mérgező professorok, akikre szégyenbélyeget süt Arany János életének ez a részlete. Azokból, akik így viselkednek, hiányzik a tiszta magyarság, az erős tehetség, az ész fegyelmélettsége és a kényes becsületérzés. Megtagadják Arany János példaadását, ahelyett, hogy tanítanak, erkölcsi rombolással, lélekrombolással és méregkeveréssel foglalkoznak.

A cikk miatt *Bársony János rágalmazás és becsületsértés miatt pert indított Feleky Géza ellen*, akinek ügyét most január 16-án tárgyalta a budapesti büntetőtörvényszéken *Töreky* Géza tanácsa.

A tárgyaláson *Feleky* azzal kezdte védekezését, hogy *nem ismeri el bűnösségét ebben a perben*.

— *A vádlott nem én vagyok, —jelentette ki — hanem a szalontai főjegyző és akadémiai főtitkár, Arany János*, akinek eljárása erősen ellenkezik a cikkben említett tanárok eljárásával. Arany János szellemét idéztem, tehát nem én vagyok a felelős, hanem Arany János, aki ilyen frappáns ellentétbe került egyes tanároknak az utóbbi esztendőknél tanúsított magatartásával. Amit én írtam, nem

vonatkozik Bársony Jánosra, a professzorra, akinek orvosi és tudományos működését elismerem, de *tény, hogy a professzor úr leszállott a katedráról és felment a politikai szószékre*. Kénytelen voltam ellene ilyen politikai eszközökkel élni, *vele szemben, aki a tudomány területét felcserélte a politika területével*. Megtörtént máskor is, hogy a professzorok a politika területére mentek át, de ezt a tudomány szabadság érdekében tették. Egészen új fordulat volt az, amikor *egyetemi tanárok politikai tevékenykedést kezdtek kifejteni a tudomány szabadsága ellen*. Nagyon fájdalmasnak tartom, hogy *professzorok a tudományos presztízst arra használják fel, hogy a numerus clausus-törvény létre jövetelét elősegítsék*. Éppen most érkeznek a hírek Romániából arra vonatkozólag, hogy *a bukaresti és jassyi egyetemek professzorai egyöntetűen a legélesebben állást foglalnak a numerus clausus ellen, pedig nekünk mindenkor kulturális fölényben kell lenünk és maradnunk Románia fölött*. Azt mondják a bukaresti és jassyi egyetem professzorai, hogy *Románia európai hírnevére katasztrofális csapás volna, ha törvénybe iktatnák a numerus clausust, a román professzorok a numerus clausus propagálását hazaárulásnak minősítik*. Engem, őszintén szólva, kétségbe ejt az a rettenetes körülmény, hogy amikor minden életérdekün presztízszünk növelését követeli, akkor Bukarestben és Jassyban látják be, hogy milyen baj lenne az, ha Romániában behoznák a numerus clausust, ellenben nálunk Magyarországon *a tanárok egy csoportja határozottan követeli a numerus clausus behozatalát*. Hogy ennek fentartása mennyire ellenkezik a magyar tradícióval, hivatkozom Kossuth Lajosnak 1852-ben Turinból küldött levelére, amelyben *azt fejtegeti, hogy szégyen és gyalázat Magyarországra nézve, hogy még ma is lehetséges a zsidókérdés*. Hivatkozom Deák Ferencnek 1873sban megtartott politikai búcsúbeszédére, amelyben Deák prófétai éleslátással beszél a zsidókérdésről. Kossuth Lajos az egyház; politikai harcok idején utolsó levelében a kétségbeesés hangján fordul a nemzethez. Ezek magyarázzák meg azokat a szempontokat, amelyek engem cikkem megírásakor vezettek. De kénytelen vagyok megállapítani, hogy *Bársony János rektor beszédében tulment az állásfoglalás határán, az álma mater feje tulment a törvényes kereteken, amikor nem átallotta a rektor az ifjúság védelme alá helyezni a numerus clausus intézményét, kijelentvén, hogy ha a törvényhozás jónak látná megváltoztatni vagy módosítani a numerus clausust, akkor maga az egyetemi ifjúság álljon annak védelmére*. Ez egyenes felhívás volt a törvényhozás ellen. A leggyűlékonyabb hangulatú ifjúsághoz intézte az egyetem rektora ezeket a szavakat, nyakán az aranylánccal. Bársony János rektor meggondolatlan beszédével rettenetes felelősséget vállalt magára. *Tűzcsóvákat dobott az ifjúság közé*.

Azzal folytatta ezután Feleky, hogy az egyetemi verekedések után kint járt Párizsban, ahol *Painlevével*, a francia kamara elnökei és *Briand*-nal beszélt, de ugyanakkor a szélső jobboldali francia politikusokkal is folytatott beszélgetést és *mindenki felvetette előtte, hogy mi van a budapesti egyetemen és hogyan történhetett az, hogy a numerus clausus mellett egyetemi professzorok is állást foglaljanak? Hát azoknak nincs elég tekintélyük és erejük véget vetni ennek a szégyenletes intézménynek?* — kérdezték.

— *Szépítettem a dolgokat,* — mondja *Feleky* ezután, — *de ezek az urak csak tovább vádolták engemet, mint magyar embert.*

Elmondta még, hogy a francia kamara elnöke az előszobában még egy negyed óráig visszatartotta és *könnyes szemmel, nagy izgalommal kérdezte, hogyan történhetik meg az, hogy egyetemi tanárok Magyarországon a tanítás szabadsága ellen fordulnak. Miért nincs bátorsága az egyetemi professzoroknak testüket dobni oda válaszfalul a védtelen, állandóan bántalmazott diákok elé?*

— Ha *Bársony János* professzor ur, — folytatta *Feleky* — újból elolvassa beszédét, *feltétlenül be kell látnia, hogy milyen káros rruv kát végzett. Bársony János* professzor *élesen szembehelyezkedett a magyar tradíciókkal.* A magyar egyetemek története, a rektorok egész sorának története, ellentétben áll ezzel a rektori állásfoglalással. *összeférhetetlennek kell tartanom azt az állásfoglalást, amely a tanítás szabadsága ellen harcol, amely a tanítás szabadsága ellen ad szavakat egy rektor szájába. Az egyetemi tanároknak lenne elsősorban kötelessége, hogy állást foglaljanak amellet, hogy a politikai hullámverés ne járjon káros következményekkel az egész országra.*

Ezután a perbeszédre került a sor. *Bródy Ernő* dr., *Feleky* védője, *Feleky* felmentését kérte. *A numerus clausus nemcsak a zsidóságnak fáj, hanem mindenkinek, aki a jogegyenlőség hívének vallja magát. Természetesen a zsidóságnak nagyon fáj az, hogy mlkor Magyarországon növekedik föl egész generációja, magyar iskolába járnak, Jókai, Eötvös, Mikszáth nyelvén tanulnak meg magyarul beszélni, nem tanulnak meg németül csak azért, hogy igazán magyaroknak érezhessék magukat, akkor a numerus clausust hozták ellenük. A zsidóságnak itt van az élete ebben a hazában, fáj tehát a zsidóságnak, hogy ki akarják közösíteni a magyar társadatot lomból. Mi' a magyar szabadelvűség történelmi alakjaival tisztában vagyunk. Nagy múltja van ebben az országban a szabadelvűségnek.*

Eötvös szavaival fejezi be beszédét, hogy mi a haza. *A haza nem az a darab föld, amelyen születünk, a haza több. A haza az a hely, ahol szabadon érezhetjük magunkat, ahol nem tartanak bennünket idegeneknek, ahol munkánk verejtéke hull, ahol nincs jog, melyet remélnünk ne lehetne. A hazaszeretet nem a számár vonzalma*

az istállóhoz, hanem vonzalom ahhoz a helyhez, ahol boldogoknak, tehát szabadoknak érezhetjük magunkat.

Ezután *Feleky Géza* mondta el védőbeszédét.

— Rektori székéből az ilyen beszédre példa még nem volt. Ugyanaz az álláspontom, mint a bukaresti és jassyi egyetem professzorainak. *Magyarország presztízsről, jóhírnevéről van szó.* A budapesti tudományegyetem rektora jónak látta az egyetemi fiatalság védelme alá helyezni a numerus clausus-intézményt, függetlenül a törvénytől és felszólította az ifjúságot, hogy legyen bátorsága még a törvényt is szembezállni. *Ennél frappánsabb példája nincs a politikai izgatásnak. Ez nem a tudós beszéde volt, hanem a politikai agitátoré, ez a per nem az én perem, hanem Bársony János pere Arany János ellen.*

Ezután a bíróság Ítélethozatalra vonult vissza.

Egyórás tanácskozás után félegy óraker hirdette ki a Török-tanács ítéletét, amelyben *bűnösnek mondotta ki Feleky Gézát becsületsértés vétségében és ezért egy hónapi fogházra és öt millió korona pénzbüntetésre Ítélte.*

Bársony János és jogi képviselője megnyugodott az ítéletbe *Feleky* így jelentette be fölebbezését:

— *A magyar állam és a magyar nép jóhírnevének érdekében fölebbezek.*

A tanulság

Gábor Gyula dr. többször említett kitűnő munkájában a többi közt ezeket írja:

— *Senki a világon nem fogja megérteni, hogy egy hazájáért igazan-lelkesedő, magát minden ízében magyarnak valló eleme a magyar nemzetnek, a magyar zsidóság, hogyan tud egyszerűen belenyom godni abba, hogy tőle egy magyar törvény elrabolja a hazáját? Hiszén csak a vak nem láthatja, hogy a numerus clausus folytán a magyar főiskolákról kizárt magyar zsidó ifjak részére a magyar hazaelveszett.*

A magyar zsidóság látszólagos nyugalma azt a hitet keltheti, hogy beletörődött a jogfosztásba és hogy a numerus clausus eltörlése érdekében semmiféle alkotmányos lépést megtenni nem hajlandó. Hamis ez a látszat, mert a magyar zsidóság érzi és tudja hogy föl kell vennie a küzdelmet a numerus clausus ellen, hisz az Isten segítségét sem kérheti, aki magán segíteni nem akar. Ha nemi azzal hálálná meg az isteni gondviselést, amelynek életbenmarad.

sát köszönheti, hogy az alkotmány és a törvények keretein belül minden érdeklődését, minden figyelmét, minden készségét és elszántságát a törvény eltörlésének szolgálatába állítja, megérdemelné a zsidóság, hogy még egy ilyen törvénnyel sújtsák.

A Magyar Zsidóság Almanachja azért tárta ezt a rövid képet a magyar zsidóság elé, hogy pillanatra sem feledkezzék meg: *van egy törvény, amely fiait földönfutókká teszi.*

**A numerus clausus
első harcvonalában**

Öt esztendő száműzetésben

Öt szomorú, szenvedéses és dicsőséges esztendő múlt el emigrációban. A numerus clausus számkivetettjei, miután becsapták előttük a főiskolák kapuját és elvonták tőlük a tanulás lehetőségét, amelyre pedig szinte atavisztikus akarással vágyakoztak, csüggedt vándormentaróként rajokban hagyták el a magyar hazát, hogy sohase térjenek vissza, hogy talán örökre elveszsenek a számára tehetségükkel, szorgalmukkal, segíteniakarásukkal és a külföldi egyetemeken szerzett tudásukkal együtt. A magyar zsidó ifjúság ezrei keservesen megszerzett diplomájukkal künn helyezkednek el a világban, idegenben, idegenek számára értékesítik tudásukat és tehetségüket, mert hisz a magyar haza határán tilalomfa áll és rajta ez a nem hivatalos felírás:

— *Külföldön szerzett diplomákat a magyar állam nem nosztrifikál!*

Nem kétséges ugyan, hogy a numerus clausus és minden, ami vele összefügg, belátható időn belül már csak szomorú emlékké válik, de a törvény eltörlése és a régi állapot teljes visszaállítása sem teheti jóvá a nemzet ellen elkövetett hiba következményeit: ha egyszer már elhelyezkedtek künn, ha megélhetést, megbecsülést találtak idegenben, haza többé nem jönnek az emigráltak, nehogy itt újra élőiről kelljen kezdeniük a küzdelmet a megélhetésért és az érvényesülésért.

Öt hosszú esztendő alatt ötször ismétlődött meg a magyar zsidó ifjak szomorú kirajzása. Csoportjuk az első nagy kétségbeesett cihatórozás után leapadt, mert a nyomorúságnak az a tömege, amely künn várta őket, a második, harmadik esztendőben a fizikai értelemben vett gyengébbeket visszariasztotta az új próbálkozástól. Később, minthogy az egyéb lehetőségeket, amelyekbe belekapaszkodtak, az élet elvonta előlük és más választásuk nem volt, újra csak elszánták magukat a nélkülözésekre cs a negyedik meg az ötödik évben számuk elérte, sőt túl is haladta az első két éviét. Pontos szám arról, hogy ebben a pillanatban mennyi az európai egyetemi városokban küzködő és tanuló zsidó ifjak száma, nincsen, de alig tévedünk sokkal, ha *ötezer* főre becsüljük tömegüket. Eleinte 1919-ben és 1920-ban csak két útirány volt nyitott a külföldre hajszolt főiskolai hallgatók előtt: a bécsi és a prágai, az utóbbi is csak a felvidékiek

számára. Így eleinte csak erre a két helyre zsúfolódtak össze a magyar emigránsok, hogy a különben is súlyos viszonyokat a saját maguk nagy számával még elviselhetőbbé tegyék. Később aztán egymásután tárultak fel a külföldi egyetemek kapui. Ifjaink akkor először a német egyetemi városokban széledtek el, de jutott közülük sok Brünnek, Hollandiának, Norvégiának, Svájcnak, majd, a német politikai és gazdasági viszonyok rosszabbodásával, nagyon sok az olaszországi egyetemeknek. Ma az a helyzet, hogy *talán nincsen egyetlen egyeteme a kontinensnek, ahol a magyar zsidó főiskolai hallgatóságnak megbecsült képviselője ne lenne.*

A nyomorúság, amelyben osztozniok kell és amelyben hősi és türelmes beletörődéssel osztoznak is, általános és helyzetüket csak a hazuról feléjük nyújtott segítő kéz és egy-egy nemesszívű külföldi emberbarát támogatása teszi tűrhetővé. És itt örömmel állítunk emléket héthársi *Neumann* professzornak, a világhírű szemspeciálisnak, továbbá *Uprimny* Mihálynak, akik a bécsi magyar diákokat fogadták szerető gondoskodásukba, *Manovill* Alfrédnek, a berlini emberbarátnak, azután a padovai *Jaffe* Elena asszonynak, akinek neve egész Olaszországban fogalom már, a nemes nagylelkűség, az önzetlenség és a szívből jövő jótékonyosság fogalma.

A numerus clausus ötesztendő háborúságának, sajnos, sok sebesültje, rokkantja és hősi halottja is van. A sebesültek testén már behegedt és csak a lelkükön sajog még a seb, amelyet itthon az egyetemi csatákban tulajdon diáktársaik ütöttek rajta. A rokkantak a tüdővésznek, a nyomorúság e borzalmas betegségének áldozatai és ezekből rekrutálódnak legnagyobbbrészt a hősi halottak is, ötvennél jóval többen, de van közöttük, akiknek fegyver oltotta ki ifjú életét, fegyver, amelyet azon való kétségbeesésükben fordítottak maguk ellen, hogy nem vették fel őket a magyar egyetemekre, vagy hogy künn nem tudták legyőzni a nyelvi nehézségeket és¹ a tanulásban nem tarthattak lépést társaikkal.

Három generáció érett meg künn a numerus clausus öt éve alatt az életre, három generáció edzette meg magát koplalással, nyomorúsággal, megaláztatásokkal, mindig hajnalbanyúló tanulással az élet küzdelmeire és legtöbbjük már el is helyezkedett künn. A kár nagyságára, amely elvesztésükkel a magyar hazát érte, néhány adat:

Brünben azok közül, akik befejezték tanulmányaikat, hetven százalék részint kitüntetéssel, részint nagyon jól vizsgázott; ugyanott négy vegyészhallgató, akiket a budapesti műegyetemről kivertek, jelentékeny tudományos munkával lepte meg a szakirodalmat; ugyancsak a briinni német egyetemen az egyik magyar fiatalembert asszisztensnek hívta meg az építészet tanára; a prágai műegyetemen 5—6 magyar zsidó asszisztens működik; egy technikust erősen reakciós tanára marasztalt asszisztensnek; a berlini képzőművészeti fő-

iskolán az egyik magyar zsidó fiatalember, aki egyébként már azóta itthon is jó nevet szerzett magának, egyik képével megnyerte az első állami díjat; Einstein proccszornak, a relativitás elmélete világi híru feltalálójának asszisztense szintén magyar gépészhallgató.

Ezek csak dicsőséget hozhattak volna a hazára, amelyből „a törvénné jegeccsedett gyűlölet“ kitiltotta őket. És ez talán az egyetlen eredmény, amit a numerus clausus megalkotói és maradék hívei a maguk javára könyvelhetnek.

Külön nagy kötetet ölelné fel, ha elejétől be akarnánk számolni a rengeteg szenvedésről, ami a külföldön tanuló magyar zsidó főiskolai hallgatóknak és azok hozzátartozóinak kijutott. Itt lehetetlen hangot adni minden fájdalmas feljajdulásnak, a kétségbeesés minden sikoltásának, nem lehet elmondani, hogy mindenki egyforma igényét az emberi életre, az emberi módon való megélhetésre mennyire le kellett fokozniok diákjainknak künn és hozzátartozóinknak idehaza, mert különben nem vergődhetek volna el cgy-egy vizsgáig és a vizsgákon át a megváltó diplomáig. Amit itt elmondhatunk, csak meglehetősen szűkreszabott és rideg beszámoló a viszonyokról, amelyek között az egyetemi városokban fiaink küzdöttek és küzködnek.

Bécsben

a numerus clausus első esztendeiben rendkívül nagy volt a magyar főiskolai viszonyok miatt odamenekült magyar zsidó hallgatók száma, de még sem közelítette meg azt a fantasztikusan nagy számot, amennyire azt az akkori angol zsidó újságok becsülték. E jelentések szerint 2347 magyar zsidó főiskolai hallgató kérte fölvetelét a bécsi egyetemekre és akadémiákra és legtöbbször nagy nyomorban sínylődött. Ez a szám azért elképzelhetetlenül nagy, mert az 1922—23. tanévben hivatalos jelentés szerint csak 801 magyar diák tanult Pécsben, ami kizárja, hogy két esztendővel korábban 1600-al többen lettek volna, hisz két év alatt ilyen apadás lehetetlen. Annyi tény, hogy a nyomorúság az első évben volt a lehető legnagyobb. Diákjaink, akiket a diákság jóléti intézményeiből kizártak, csak a bécsi zsidók meglehetősen szervezetlen támogatásából éltek. Később a bécsi zsidó egyetemi bizottság konyhát, kölcsön-alapot, ruharaktárt létesített a diáknyomor enyhítésére, de ezek az intézmények is olyan szűk anyagi viszonyok között tengődtek, hogy a segítség, amit nyújthattak, alig volt több a semminél. A legnagyobb bajt és a legtöbb nehézséget a lakáshiány okozta, amin sem miféle bizottság vagy jótékony intézkedés nem segíthetett. Ez a nyomorúság, hol súlyosabb, hol enyhébb formában, kitartott diákjaink

mellett mind az öt esztendőn át. Erre jellemző egy 1922. novemberében kelt jelentés, amely szerint a *701 diák közül 122 párosával fekszik egy-egy ágyban, 158 pedig nem reggelizik közülük.*

Súlyos nehézséget okozott a pénz folytonos és rohamos elértéktelenedése is, amivel — saját szomorú tapasztalatunkból tudjuk — a helyes értékelés nem tartott lépést. Sokáig tartott, míg az emberek megszokták a nagyoösszegű, de kisértékű bankjegyekkel való jótékonykodást. Így aztán diákjaink számára elviselhetetlen teher volt az 1921-évi második félévének 60—100.000 koronás tandíja és a 30—35.000 koronás szigorlati díj, az 1922—23. tanévben a 600.000—1.000.000 koronás felvételi díj és a 250.000 koronás szigorlati díj. A diákok semmi foglalkozást sem találtak elég súlyosnak és elég alantasnak arra, hogy hozzá ne nyúljanak és ne könnyítsenek vele rettentő terhükön. Ami lehetőséget a nehéz viszonyok között élő Bécs csak nyújthatott, mind megragadták. Voltak statiszták, házi-tanítók, munkások, csomaghordók a pályaudvarokon, mázsálók a vásártereken, újságárusok. Az egyaránt megerőltető fizikai és szellemi munka, a nem kielégítő táplálkozás és a rettentő lakásviszonyok természetesen nagyon megviselték a fiatalságot és bizony a klinikáknak és a kórházaknak állandóan voltak magyar zsidó diák-ápoltságok. A halálzási százalékszám is rettentő nagy volt. Újabban, hála *Neumann* professzor és *Uprimny* Mihály, továbbá a bécsi diákbizottság gondoskodásának, tűrhetőbbek már a viszonyok, de azért még mindig messze vannak attól, hogy életük elviselhetőnek legyen mondható. Szerencsére csak rövid átmeneti időre, megnehezítették diákjaink dolgát a német nacionalista diákmozgalmak is, amelyeknek a magyar izgatásokkal való összefüggése világos.

Prága

a legtöbb szenvedés városa. Az első nekilendülés körülbelül kétszáz főnyi magyar zsidó diákságot sodort a cseh fővárosba, amely Bécsen kívül az egyetlen volt akkor, ahová magyarok a felvétel reményében mehettek. Ez a szám 1920. áprilisában 600-ra és a következő tanítási év elején 1100-ra nőtt meg. Az egyetemi viszonyok ellen az első időkben és egy rövid, de annál súlyosabb átmenet után a harmadik, negyedik és ötödik esztendőben alig volt kifogás. A német műegyetem szívesen fogadta a magyarokat, mert akkoriban a cseh kormány a német hallgatók kis számára való utalással egymás után vette el tőle a tudományos intézeteket. A magyar hallgatók odatódulása mentesítette az egyetemet a hivat-

tos zaklatástól és így az hálásnak mutatkozott irántuk, annál inkább, mert hamarosan felismerte bennük a legkiválóbb nevelési anyagot. A súlyos viszonyok, amelyekről az imént szoltunk, az 1920—21. tanítási év elején, november havában következett el a cseh zavargásokkal egyidőben. A csehek akkor megszállták a német műegyetemet és a diákotthonokat és bár a magyar zsidó hallgatók hajtársakként viselkedtek, mert megosztották otthonukat a hajléktalanná lett német diákokkal, a horogkeresztes tanárok és diákok üldözőbe vették őket, sőt a dékán a rendőrséget is ellenük uszította, amennyiben átadta neki a magyar hallgatók névsorát annak megállapítása céljából, nincs-e hamis szlovenszkoji illetőségű közöttük. A rendőrség nagy kíméletlenséggel lépett fel a diákok ellen, mert bizony voltak sokan, akik felvidéki rokonaik vagy ismerőseik révén szereztek meg papirosaikat, hisz magyar állampolgárt az egyetem nem vehetett fel. Több hallgatót kiutasítottak Csehország területéről, még többet kizártak az egyetemekről.

De ismételjük, ez az átmenet csak rövid ideig tartott. Annál nagyobb szerencse volt ez, mert az élet, amely eleinte tűrhető volt, csakhamar elviselhetetlenné vált a magyar hallgatók részére, egyfelől a cseh lakosság ellenséges magatartása és a kereseti lehetőségek hiánya, másfelől a cseh valuta rohamos áremelkedése folytán. 1919-ben még a *Joint* segítette a magyar hallgatókat, még pedig eléggé kiadásán. A diákok 300 cseh korona havi segélyt, a *Mensa academica iudicán* ingyen ellátást, cipőt, ruhát kaptak és nem volt gondjuk a szigorlati díjakra és a laboratóriumi költségekre sem. Másfél évvel utóbb a *Joint* támogatása csökkent, 1921. júliusában pedig teljesen megszűnt. A segítség munkáját akkor a *Főiskolai hallgatók egyesülete* vette át, de a segítség, amit nyújthatott, csak jelentéktelen volt. Akkor kezdődött meg az éhezés és a lakástalanság nyomorúsága. A diákok hónapokig nem vizsgázhattak, mert nem tudták előteremteni a szigorlati díjakat. Négyen-ötven szorongtak egy-egy külvárosi hideg szobában, de sokan lakás nélkül bolyongtak és bizony ismételten megtörtént, hogy éjjelkor még nem tudták, hol húzódnak meg az éjszaka hátralévő részében. Kapumélyedésekben, vagy jó esetben pályaudvarok várótermeiben várták dermedten és ájultan a reggelt, hogy megnyíljanak az egyetemek és a könyvtárak meleg termei. A szenvedések elől sokan a németországi egyetemekre és Becsbe menekültek. Akik kitartottak, szinte kivétel nélkül kitűnően vizsgáztak és már a második esztendő végén a kész orvosok és mérnökök százai hagyták el Prágát, hogy legnagyobbbész a Felvidéken helyezkedjenek el. Egy ideig a *Joint* feloszlása után a diákokat a *Jüdische Fürsorge-Zentrale in der Tschechoslowakei* segítette a beíratási és a szigorlati díjak kiutalásával.

Brünnben

az 1920—21. tanév elején ötszáz magyar zsidó főiskolai hallgató nyomorgott az egyre rosszabbodó valutaviszonyok és megélhetési lehetőségek között. A fiúk mindenféle munkát vállaltak. Volt közöttük ékszerésmunkás, bárzongorás, kávéházi muzsikus, sőt meszaroslegény is. Legnagyobb részét a német műegyetem hallgatói toltak, de kényszerűségből beiratkoztak többen a cseh egyetemekre is, ahol szintén szívesen fogadták őket, mert elismerték, hogy a munka joga mindenkit egyformán megillet. Mindenütt jelentékeny eredményeket értek el. Az első generáció háromnegyed része vagy kitüntetéssel, vagy nagyon jól vizsgázott. 1924.-ig mintegy ötszáz kész mérnök hagyta el a német műegyetemet. A nélkülvölések természetesen nagyon megviselték a magyar diákságát és a brünni kórházaknak folytonosan voltak nagy számmal magyar főiskolai hallgató ápoltságok.

A németországi egyetemek

több-kevesebb vendégszeretettel fogadták az emigrált magyar hallgatókat, akik, miután megtudták, hogy szabaddá lett a tudomány útja Németország felé is, egyszerre mindenütt fölbukkantak: Berlinben, Göttingában, Aachenben, Mannheimben, Mittweidában, Breslauban, Drezdában, Freiburgban, Kidben, Hamburgban, Darnstadtban, Zwickauban, Braunschweigban, Leipzigben, Würzburgban, Hannoverben, Altenburgban, Münchenben. Jenában, Giessenben, Heidelbergben, Charlottenburgban. A legtöbb helyen teljesen magukra hagyatottak voltak és a maguk keserves, megalázó testi munkájával kellett előteremteniük úgy a megélhetésre szükséges összegeket, mint a horribilis tandíjakat és vizsgadíjakat. Würzburgban és több más egyetemen fél évenként 40 dollár külföldi illetéket is kellett fizetniök a tandíjon fölül, amely az 1923—24. évben a legtöbb németországi egyetemen öt hónapra 20 dollár volt. Legkedvezőbb a helyzet Berlinben volt, ahol hozzávetőleges számítás szerint 80 hallgató tanult. A berlini magyar diákokat, akik legnagyobb részét műegyetemi hallgatók voltak, de jutottak közülük még a művészeti pályára is, a berlini magyar egyesület és annak kiváló elnöke, *Manovill* Alfréd bankigazgató, továbbá az amerikai *Young Mans Christian Association Imka* támogatta, amennyire lehetett, de a diákoknak, hogy megélhessenek, mégis minden munkaalkalmat meg kellett ragadniök. Voltak filmstatiszták, éjjeli munkások

különböző gyárakban, többen közülük kávéházi zenekart alakítottak, hogy, miután záróráig szórakoztatták a berlinieket, korán reggel pontosan megjelenjenek az előadáson. Nagyon jellemző egy testvérpár esete. Azzal a munkabeosztással tanultak, hogy míg egyikük féléven át az egyik hollandiai gummigyárban napszámoskodott, addig a másik Berlinben eljár az egyetemi előadásokra, abból a pénzből, amit a másik keresett. A következő félévben aztán szerepet cseréltek és aki addig tanult, felváltotta fivérét a napszámos munkában.

A németországi diákok közül sokan váltak ki jeles képzettségükkel vagy nagy tehetségükkel. Így a többi közt egy *Szilárd* nevű gépészhallgató *Einstein* professzor asszisztensé lett, *Meitner* László pedig, aki az *Academische Hochschule für Bildende Künste* hallgatója volt, egyik képével megnyerte az első állami díjat.

1923. decemberében, amikor a németországi politikai és gazdasági viszonyok tűrhetetlenekké váltak, a magyar diákok újból kezükbe vették a vándorbotot, hogy máshol folytassák tanulmányaikat.

Az olaszországi egyetemek

akkor jutottak magyar hallgatókhoz. Az előzékenység, a megbecsülés, amellyel fiainkat ott fogadták és a szabadság levegője, amely friss, üdítő légáramlatként megcsapta a meggyötört lelkeket, örökké feledhetetlen marad és soha meg nem hálálható. A külföldi diákokat kormányrendelet felmenti a tandíjfizetés kötelezettsége alól, nin s beiratási terminus és bár szigorú a tanítási rend, a tanszabadság teljes. A tanárok odáig mennek a külföldiek iránt az előzékenységben, hogy egyikük pl. németül vizsgáztatta azt a diákot, aki nyelvi nehézségekre hivatkozott. A kedvező egyetemi viszonyokkal ellentétben a megélhetési lehetőségek annál súlyosabbak. A diákok mühelyekben, gyárakban, kikötőkben napszámosmunkát végeznek, hogy megélhessenek. Menza nincsen sem Milánóban, sem Firenzében, sem Hadovában, sem Rómában. Hogy mégis átvergődnek az egyetemi éveken, az egyes kiváló emberbarátoknak köszönhető. Közülük is a legkiválóbb *Jaffe* Elena, egy padovai olasz tanár magyarszármazású neje, aki évekig támogatja a zsidó főiskolai hallgatókat lakással, ellátással, agítál az érdekükben, hangversenyeket, előadásokat rendez, amiknek a jövedelméből telik mindenki tandíjára 1200—1200 lira, havi segélyére 150 lira és az avatási díjra 3000 lira. Gondoskodásában ez a nagyszerű asszony odáig megy, hogy a végzett hallgatókat el is helyezi olaszországi állásokba.

A mostani helyzet.*

Két év előtt alakult meg a *Központi Diáksegélyző Bizottság*, amely akkor kezébe vette a numerus clausus miatt külföldre emigrált zsidó diákok segélyezésének ügyét. A diákok száma tavaly feltűnő csökkenést mutatott, de a mostani tanévben a fenyegető incidensek miatt újra megduzzadt a létszám és *ma már legalább ötezer magyar zsidó diák végzi tanulmányait külföldön*. A legutóbbi időben a központi segélyezés a legnagyobb nehézségekbe ütközik, nemcsak a gazdasági válság folytán bekövetkezett anyagi bajok miatt, hanem azért is, mert a diákokat a megélhetés gondja egyik országból a másikba kergeti és akárhányszor megtörténik, hogy Palermóból jelentkezik egy diák, akit Berlinben nem talált meg a havisegély. Különösen Németországból vándorol tovább sok bolygó diák, mert ott a megélhetésük majdnem lehetetlen volt és ezek töbnyíre Franciaországban és az olasz egyetemi városokban igyekeznek elhelyezkedni.

A folytonos vándorlás miatt igen nehéz pontosan számontartani a külföldi diákokat. A legutóbbi adatok szerint a *legtöbb magyar zsidó diák Bécsben helyezkedett el*, ahol a segélyezettek száma 185 volt, de azonkívül még legalább 350 diákról tud a bizottság.

A második csoport Prágában van, ahol 89 diák kap segélyt, de a legutóbbi időben még 35 hallgatótól érkezett kérvény. Sokan vannak a másik két cseh egyetemi városban, Brünnben és Bodenbachban is. Brünnben 65 a segélyezettek száma. Az első években Németország felé vándorolt ki a legtöbb zsidó diák és az ottani nehéz gazdasági helyzet miatt szétszéledtek. *Ma már a külföldön tanulóknak alig negyedrésze van német egyetemeken és közülök legtöbben Berlinben helyezkedtek el*, de jut a magyar zsidó diákokból a legkisebb német egyetemi városkába is. Németországban nincs semmi bántódásuk, nyugodtan tanulhatnak és a vizsgaeredmények a legjobbak. Tavaly még havonként 200 milliós büdzsével dolgozott a bizottság, de az idén egyelőre nehézségek mutatkoznak, pedig a segélyezésre szorultak száma szinte mértani arányokban növekszik.

A segélyző bizottság nemcsak anyagi, hanem egyéb tekintetekben is támogatja a külföldi diákokat. Minden egyetemi városban ülön megbízottja van, aki értesíti időnként az ottani helyzetről. *Mint dent elkövet a bizottság, hogy a kivándorolt diákok ne szakadjanak el a magyarságtól*, támogatja szervezeteiket, amelyekben az elszakított területek magyar diákjai és élénk szerepet visznek, sőt *a kint*

* A K. D. B. főtítkáranak a „Magyarország“ 1924. október 27-iki számában közölt nyilatkozatából.

tanuló keresztény diákok is a mi hallgatónk magyar egyesületeibe iratkoznak be. Olyan szigorú a hazafias szempontok elbírálásánál, hogy azoktól a diákoktól, akik cionista egyesületbe lépnek be, azonnal megvonja a segílyt. A végzett diákok egytőUegyig haza szeretnének jönni, de a diplomájuk nosztrifikálása egyelőre nem történik meg és így fájó szívvel kénytelenek kintmaradni. Némelyik közülük ott kint megfelelő álláshoz jut, de a végzettek közt is sokan vannak, akik bolyonganak egyik városból a másikba.

A legnagyobb veszedelemmel járna, ha az egyetemi állapotok miatt újabb diákcsoportok kerülnének külföldre, mert a segílyezés kiterjesztése teljesen lehetetlen. De a helyzet javulása most már hamarosan bekövetkezik.

A numerus clausus és a külföld

A numerus clausus a Népszövetség előtt

A numerus clausus ellen való harcában a magyar zsidóság jóformán teljesen magára maradt. Egyetlen kísérlet történt csak a rajtaesett égbekiáltó igazságtalanság reparálására, ez is eredménytelenül.

Nagytekintélyű külföldi zsidó egyesületek, a „Joint Foreign Committee of the Jewish Board of Deputies and the AngloJewish Association-- és az „Alliance israélite universelle--, egy évvel a jogfosztó törvény életbeléptetése után, 1921 novemberében, a népszövetséghez fordultak a numerus clausus ügyében. Mint utóbb kitűnt, a külföldiek meglehetősen tájékozatlanok voltak és sem a jogfosztás nagyságát nem mérték fel helyesen, sem a törvény végrehajtásának rettentő következményeivel nem voltak tisztában. Csak annyit tudtak, hogy a törvény megsérti a törvényelőtti egyenlőség elvét és így az a trianoni szerződés 56. 57. és 58»ik szakaszaiba ütközik, to«vábbá, hogy a törvény a magyar zsidóságot faji és nemzetiségi kisebbség gyanánt kezeli, pedig a zsidóság a magyar alkotmány szerint csak felekezet. Aggodalmaikat előterjesztésbe foglalták, amelyet a Népszövetség kiadott a magyar kormánynak és kérte, hogy arról tegye meg észrevételeit.

A kormány válaszában kifejtette, hogy *szó sincs zsidó sérelemről, a numerus clausus nemcsak jogfosztást nem statuál, hanem ellenkezően, a törvény kodifikálja a kisebbségek jogait a tanszabadság terén, a zsidók meg éppen kedvező elbánásban részesültek az egyetemekre való felvétel dolgában.*

A népszövetség a zsidó egyesületek előterjesztését a magyar kormány válaszával együtt hármass bizottságnak adta ki tanulmányozás céljából. A bizottság, amelynek tagjai *Hymans* (belga), *Quitnonés de Leon* (spanyol) és *Tang Tsai Fou* (kinai) voltak, majd egy évvel később, 1922. szeptember 30»án terjesztette elő jelentését azzal a javaslattal, hogy a népszövetség kérje fel a magyar kormányt a szükséges információk előterjesztésére, mert a tanács *bizonyos időn át* Fügyelemmel óhajtja kíséreni a numerus clausus végrehajtását.

Az ülésre, amelynek napirendjére ezt a jelentést kitézték, meg-

* Gábor Gyula dr. „A numerus clausus és a zsidó egyetem“ c. tanulmánya nyomán.

hívták Bánffy Miklós gróf akkori magyar külügyminisztert is és közölték vele a bizottság javaslatát. Bánffy gróf kijelentette, hogy a magyar kormány kész a kért információk betérjesztésére, de máris közli, hogy a zsidók, bár Magyarország lakosságának csak 6%-át teszik, a szegedi egyetemre például 33.3%, a pécsi egyetemen meg éppen 45.2% erejéig jutottak be. A tanács erre a bizottság jelentését tudomásul vette és Bánffy gróf nyilatkozatát jegyzőkönyvbe iktatta.

A külügyminiszter útján vállalt kötelezettségének is „megfelelt” a magyar kormány, amennyiben 1923. január 24-én beküldte a népszövetség főtítkárának az 1920—21. tanévben beiratkozott főiskolai hallgatók statisztikai táblázatos kimutatását azzal a kéréssel, hogy azt a kimutatást hozza nyilvánosságra úgy, mint ahogyan annak idején a hármásbizottság jelentését és a tanács döntését is közzétette.

Mindaz, amit Bánffy Miklós gróf előadott, teljesen meg is felel a valóságnak és sérelmes csak az, hogy a számadatok közlésében megmaradt a szegedi és pécsi egyetem adatainál. Elfelejtette megemlíteni, hogy például — par exemple — Budapesten az 1913—14. tanévben a zsidó orvostanhallgatók száma 1597 volt, az 1920—21. tanévben pedig a kikereszteltekkel együtt 286. A pécsi és szegedi egyetemre a Budapestről kizárt, helyesebben törvény ellenére be nem eresztett hallgatók mentek. Ott szívesen fölvetnék őket, mert 1. akkor még nem volt meg a numerus clausus törvény, amely a zsidó hallgatók számát kontingentálta volna, 2. mert máskülönben a hallgatók kis száma miatt be kellett volna zárni mind a két egyetemet. Pécsen például 395 hallgató volt mind az öt orvosi évfolyamon — a 193 zsidó hallgatóval együtt, a bölcsészeti kar négy évfolyamának összesen 16 hallgatója volt és közülük az *első évfolyamra öt diák és köztük egy zsidó hallgató jutott, ami a zsidóságnak 20%-os arányszámát adja.* Ha Bánffy Miklós gróf nem marad meg példáiánál, közölnie kellett volna, hogy a budapesti egyetemen az 1920—21. tanévre csak 7.6%, a budapesti műegyetemre 7.8%, a közgazdasági egyetemre 3.5%, a debreceni egyetemre pedig 4.9% zsidót vettek fel.

Úgy látszik, a népszövetségi tanács *azt a bizonyos időt*, amelyen át a numerus clausus végrehajtását figyelemmel óhajtotta kísélni, a magyar statisztikai adatok beérkezésének napjára korlátozta, mert *legalább is sehol semmi nyom nincsen arra, hogy a végrehajtás iránt azon túl is érdeklődött volna.* Igaz viszont, hogy a két nagytekintélyű külföldi zsidó egyesület sem kíváncsiskodott többé.

A numerus claususon túl

Dilettantizmus, tehetetlenség, gyűlölet

Írta: Bródy Ernő dr.

A Wolff-uralom négy év előtt, 1920. nyarán, a legnagyobb egyoldalúsággal vette kezébe a város vezetését. Az ellenzékét kizárta a bizottságokból, ami annál nagyobb hiba volt, mert Wolff Károly legutóbb vallotta be, hogy csak a végén tanulták meg a dolgokat és így az egész időt tulajdonképpen dilettáns módra töltötték el.

A hiba azért is különösen nagy volt, mert viszont az ellenzéken a város ügyeivel régóta ismerős, kitűnő szakemberek ültek, akik sokat tehettek volna az ügyek rendbehozatala érdekében. De miután erre csak a plenáris üléseken volt alkalom, ahol azonban a részletekbe nem lehet úgy elmélyedni, tehát már magából abból a körülményből, hogy az ellenzék kimaradt a bizottságokból, tulajdonképpen nagy kára volt a fővárosnak.

A Wolff-uralom csak jelszavakkal dobálózott, semmiféle pozitív, reális munkát nem fejtett ki. A lakásügy terén az egész négy év alatt nem történt semmi, pedig a főváros régebben, már a háború előtt hatósági feladatnak tekintette a lakásügyet. A Wolff-uralom négy esztendeje alatt semmiféle építkezés sem történt. A telekpolitika terén sem történt semmi, pedig a fővárosnak olyan telkei vannak, amelyek alkalmasak lettek volna arra, hogy megfelelő telekpolitikával az építkezést előmozdítsák. A város belterületén olyan telek, mint például a Rókus-kórházé a Rákóczi-uton, feltétlenül eladható lett volna nagy áron és ezzel szemben a Rókus-kórházat ki lehetett volna telepíteni a perifériára, szellős, levegős helyre, ahova tulajdonképpen egy kórház való.

Ez csak egy példa, de ez is mutatja, hogy egy város, melynek óriási telektulajdona van, telkei vannak az Angyalföldön, a Lágymányoson, a Tabánban, *milyen sok jót művelhetett volna lakossága érdekében.* A Wolff-uralom helyett eltörölte a legigazságosabb adót, a telekértékadókat, amely a tulajdonos tevékenysége nélkül, de a köz munkásságával előidézett értékemelkedést megfelelő helyen fogja meg és ezen kívül ösztönzésül szolgál az építkezésre.

A fővárosnak legfőbb problémája lett volna *a közüzemek kérdésének megoldása, de nem olyan módon, ahogy az történt a villa-*

mosvasútnál, amely tudvalévően előlhalad a drágítás terén, holott e közlekedési mű köztulajdonba vételének könnyítenie kellett volna a közönség terhein.

A Wolff-uralom a *külföldi kölcsönök* ügyében is elmulasztotta a kellő időpontot, mikor azoknak rendezése a fővárosra a legkedvezőbb lehetett volna. Ehelyett *deficitmentes költségvetéssel parádézott*, persze úgy, hogy a külföldi kölcsönöket kihagyta a költségtérítésből. Rossz politikát követett ezzel, mert a parádés deficitmentes költségvetés megnövelte a külföldi étvágát.

Dilettantizmus, tehetetlenség, gyűlölet jellemezte ezt a Wolffs párti uralmat és egyáltalában nem használt annak az eszmének sem, amelynek jegyében hivatkozott: a keresztény nemzeti eszmének, mert *hiszen ez a politika nemcsak a zsidóságnak ártott, de a kereszténységnek sem használt.*

Pedig Budapest alkalmas volna a legnagyobb politikai ifejesítésére. Budapestnek óriási terjedelme van, mindjárt London után következik, a város gazdag, fekvése gyönyörű. Budapestet a természet gazdagon ruházta fel és a munka nagyszerű metropolissá emelte. *Ha megfelelő, lelkiismeretes munkaerők veszik át a város vezetését és ha a jelszavak helyett komoly alkotások kerülnek sorra, akkor Budapest ismét elfoglalhatja azt a helyet, amelyet lakosságának arányainál, múltjánál, kultúrájánál fogva megérdemel.*

Italmérési jog és állampolgárság

Írta: *Sebeők Dezső* dr. ügyvéd

A támadások, amelyek a magyar zsidóságot 1919. augusztusa óta a szabadságjogok tekintetében érték, a teljes jogi megalapozottság látszatát keltették a tájékoztatlanok' megítélésében. Amikor a kurzus minden erejével a gazdasági életre vetette rá magát, mindenekelőtt formákat keresett arra, hogy törvényes alapokon a zsidók gazdasági létét támadja meg. Erre az úgynevezett igazoltatási eljárás látszott alkalmasnak, annál inkább, mert a zsidófelekezeti tisztviselők, tanítók és tanárok százaival szemben már bevált. Forma szerint nemcsak zsidófelekezetiük ellen folytatták le az eljárást, hanem mások ellen is, de ugyanakkor amikor zsidófelekezetiükkel szemben minden legkisebb ürügy elegendő volt existenciák, családok tönkretételére, a kurzus táborához való csatlakozás súlyos bűnök alól való fölmentést biztosított a más felekezetiüknek. Számos példával volna ez az állítás bizonyítható.

Folytatódott a dolog az úgynevezett ipari és pénzügyi jogosítvány kiadásánál. De a zsidók állták a harcot. Ha bizonyítani kellett, hogy politikailag kifogástalanok, hatósági bizonyítványokat produkáltak: hisz tényleg kifogástalanok voltak politikai tekintetben: a hazafiságban nem maradtak el a társadalom egyéb rétegei mögött. Igazolták minder esetben a szakképzettséget is, hisz e tekintetben is elbírták az összehasonlítást a szakmák egyéb tagjaival.

Sor került aztán a *pénzügyi engedélyek, a trafik és különösen az italmérési engedélyek revíziójára*. A jelszó az volt, hogy az ilyen pénzügyi jogosítványok a rokkantak számára biztosítandó.

A trafikengedélyek revíziója során kimondották, hogy a trafikengedély elvonása együtt jár a helyiség és a berendezés bizonyos fokú lefoglalásával is, amennyiben a régi tulajdonos bizonyos korlátozások között köteles átengedni a helyiséget és annak berendezését is az új tulajdonosnak.

És mi történt a revízió során? Számos zsidófelekezeti trafikostól elvonták a trafikot, de *rokkantak helyett nyugalmazott miniszteri tisztviselők és nagyllúsú katonák kapták azokat*.

De ez sovány konc volt: a trafik csak egyeseknek és azoknak is csak csekély megélhetést nyújtott. Erre hozzányúltak az italmé-

rési engedélyekhez. De ez nem volt annyira egyszerű. A trafik-revíziót pénzügyminiszteri rendelettel helyezték hatályba, az italmérési engedély revíziójához azonban törvény kellett. Az érdekeltek is résen voltak azonban és hihetetlen agilitással világosították föl részben a közvéleményt, részben a döntésre jogosultakat. Ez az agitáció és ennek eredménye munkában eltöltött életemnek legragyogóbb korszaka, örökké emlékezetes lesz előttem a küzdelem, amit a magántulajdon szentségének biztosítása és az egzisztenciák megmentése érdekében nekem, a fiatal, kis ügyvédnek, folytatni kellett és megvalósítani sikerült.

Szemben állott velem a jelszavakkal elkápráztatott, szilárd parlamenti többség és a döntésre hivatottak hivatalos, utasításra támaszkodó elfogultsága. És amíg a hatalmasok vértességgel indulnak harcba, én a sajtó soha eléggé meg nem hálálható támogatásával, praktikával és ügyeskedéssel másfélévig megghiúsítottam azt, hogy a tervezet parlamenti tárgyalás alá kerüljön.

Az volt a föltevésünk, hogy az első tervezetben foglaltak élet az idő elveszi és minél később kerül a javaslat tárgyalás, a törvény pedig végrehajtás alá, annál kevesebben érzik majd a törvény, helyesebben a végrehajtás szükségességét.

A megtartott anketon figyelmeztettem a kormányt, hogy a tervbe vett idő kevés a revízió végrehajtására. A minisztériumi tisztviselők mosolyogtak és kijelentették, hogy sakkal kevesebb idő alatt is végrehajtják. Az idői nekem adott igazat: az italmérési revízió most sincs teljesen végrehajtva. De azért vannak sebesültjeink, rokkantjaink és hősi halottjaink is.

Az italmérési revízióval kapcsolatos pénzügyi intézkedések körül *rendkívüli sok enyhítést sikerült keresztülvinnem. így különösen a magántulajdon szentségét respektálta a kormányzat is*, amennyiben kimondta, hogy a helyiség és a berendezés az engedély elvesztése esetén megmaradjon a régi engedélyes tulajdonában. Ezzel az intézkedéssel sikerült letompitanom az italmérési revízió veszedelmes élet, mert helyiség és berendezés nélkül az engedély csak üres papiros.

Egyetlen tekintetben azonban nem sikerült! semmi néven nevezendő eredményt sem elérnem a belügyi kormányzat hajthatalansága folytán: *az állampolgárság kérdésében.*

Addig az volt a gyakorlat, hogy a községi illetőség igazolása, helyesebben a községi illetőségi bizonyítvány csatolása elegendő volt ahhoz, hogy valakinek magyar állampolgársága kétségtelenül igazolva legyen, mert hisz *a községi illetőség az a kisebb valami, ami a nagyobbban, az állampolgárságban befoglaltatik.* Éppen úgy, mint ahogy a község része az államnak, úgy a községi bizonyítvánnyal bíró részese az állampolgárságnak is. Ez egyszerű tény volt. És mindenki természetesnek is tartotta, csak a belügy-

minisztérium nem, amely görcsösen ragaszkodott ahhoz, hogy *magyar állampolgárnak csak azt tekintsék, akinek részére a belügyminisztérium állampolgársági bizonyítványt állít ki*, pedig a belügyminisztérium tudta, hogy *különösen a zsidó felekezethez tartozók* nagy része a zavaros politikai és anyakönyvi viszonyok következtében nem tehet eleget a kívánalmaknak, amelyeket a belügyminisztérium az állampolgársági bizonyítvány megadásakor kíván. Az 1879.50. t. C. 19. §-ának világos rendelkezése ellenére, hogy magyar állampolgároknak tekintendők mindazok, akik a magyar szent korona országai területén születtek, a belügyminisztérium a következő okmányok beadását kívánja:

1. a folyamodó születési anyakönyvi kivonatát,
2. a folyamodó atyjának születési és házassági anyakönyvi kivonatát,
3. annak igazolását, hogy a folyamodó vagy atyja 1870—80 között itt Magyarországon adót fizetett.

Ezeknek az okmányoknak a beszerzése szinte lehetetlen, mert hisz a zsidó felekezet 1851. előtt anyakönyvet rém vezetett. Az adózás nyilvántartása azelőtt a legprimitívebb volt, nem is szólva arról, hogy sokan megszállott területen születtek, vagy házasodtak és így az okmányok megszerzése nemcsak költséges, hanem súlyos akadályokkal is jár. Ezek a kívánalmak az aktákat olyan halmazzá dagasztják, hogy elintézésük az állampolgársági ügyosztály alkalmazottainak csekély száma folytán nehézkes. Az eredmény az, hogy a belügyminisztérium az állampolgárság igazolására szánt határidőt kitolta. És reméljük, el fog jönni az idő, amikor a belügyminisztérium a törvény alapjára helyezkedik és elismeri mindazoka magyar állampolgároknak akiket a törvény is elismer.

Hisz a minisztériumokat járók mirdennap láthatják a tömeget, amely a belügyminisztériumban tolong. A sorokat az is megnyújtja, hogy az optálással összefüggő dolgok is egyidőben készülnek az italmérsi revízióval kapcsolatos állampolgársági ügyekkel.

Az ügyek torlódása azt eredményezte, hogy a belügyminisztériumban csak azokat *aa.* ügyeket intézik el, amelyeket személyesen sürgetnek.

Íme, a gazdasági harc egyik formája. Reméljük, hogy ebben a harcban is győzni fog az igazság és a törvény. Itthon minden intézkedés kiadásánál figyelemmel kellene lenni arra a tapasztalati tényre, hogy az utódállamokban majd minden esetben szó-ról-szóra lemásolják a mi hatóságaink intézkedéseit, csak éppen a „magyar“ szót teszik a „zsidó“ szó helyébe. Ez igazán meggondolásra készíthetné az intéző köröket.

A főváros vásárcsarnoki politikája

Három esztendő előtt, amikor még egyik fájdalmas meglepetés a másik után érte a zsidóságot, a főváros kurzushatalnasságai a vásárcsarnokok fülke-bérleteit kívánták el a zsidóvallású bérlőktől, hogy ezt a soványka koncot is a maguk emberei között osszák szét. Követelésükre a főváros tanácsa föl is mondta a bérleteket és részint kurzushíveknek, részint kurzus-vállalatoknak juttatta. Akkor ez a méltatlan eljárás kínos feltűnést keltett, a közvélemény azonban hamarosan napirendre tért fölötte, mert kitűnt, hogy az új bérlők, csak úgy, mint valamivel korábban a mozikisajátítás alkalmával, csak a régi bérlők anyagi segítségével és szakismereteinek fölhasználásával, legtöbbször velük társasviszonyban folytathatták az üzletet. Joggal hihette mindenki, hogy ezzel az egyetlen próbálhosszal beérte a főváros, annál inkább, mert hisz azóta már három esztendő elmúlt újabb zaklatás nélkül és a három esztendő alatt a közhangulat is megváltozott némelyest. Annál nagyobb meglepetést keltett nemrég, elsősorban a közvetlenül érintettek körében, aztán az egész nyilvánosságban, hogy a központi vásárcsarnok negyven fülkebérlője, a kerületi csarnokok bérlői közül pedig ötvennyolc, hivatalos felmondólevelet kapott *Horváth* vásárcsarnoki tanácsos aláírásával. A fölmondásban arra kötelezték a bérlőket, hogy fülkéiket a vásárcsarnoki szabályrendelet értelmében január elsejére ürítsék ki. A felmondás megokolása az, hogy a fölmondottak: — nagyobbészt mészárosok és még nagyobbbrészt zsidók — nem személyesen üzik a húsipart a főváros vásárcsarnokaiban.

A főváros tanácsa fölött, bár most, a fővárosi választások küszöbén neki kellene leginkább éreznie az idők változását, úgy látszik, nyomtalanul múltak el az utolsó esztendők. Erre vall, hogy a *tömeg-felmondás ezúttal is kissé egyoldalúan és pedig a zsidó válásúak kárára egyoldalúan ütött ki*. A vád, hogy nem maguk folytatják az ipart, legtöbb esetben nem is helytálló és *ahol meg az, — a kurzusprotekciónal rendelkezőknél — ott nem érvényesítették*. Közülük egynek sem mondtak föl, holott legtöbbjük nem szakképzett ember és nem is saját maga folytatja iparát, hanem üzletvezetőkkel, helyettesekkel vezeteti a neki kiutalt üzletet. *Akik keresztény*

árusok a felmondási listán szerepelnek, meghívót kaptak a vásárcsarnok igazgatóságához, hogy fölebbezésüket szóval terjesszék elő. A többieket a hosszadalmas és kevés reménnyel kecsegtető írásos fölebbezésre utalta a vásárcsarnoki szigorúság.

A fölmondottak között sok olyan is van, aki hosszú évek, sőt évtizedek óta gyakorolja iparát. Vannak köztük szegény özvegyek, akiket így egyetlen kereseti lehetőségüktől ütöttek el. Egy asszonynak azért mondtak föl, mert férje mással is foglalkozik. Mások azért kerültek indexre, mert betegségük miatt nem folytathatják személyesen iparukat és valamelyik hozzátartozójukkal helyettesítetik magukat.

Az ilyen módon felszabaduló fülkéket, ha csak orvoslás nem történik, természetesen ismét protekciósok kapják és a felmondottak újra elmehetnek az új bérlőkhöz — üzletvezetőnek, vagy titkos társnak. A három év előtt új bérlőknek kiutalt fülkékben legalább még ma is ott dolgozik, mint szakember, vagy mint társ a régi bérlő, így a Hunnia részvénytársaság üzletvezetője most is *Kemény Vilmos*, az Ergoné pedig *Nemes Adolf*, akitől akkor a bérletet elvonták.

A felmondottak természetesen nem nyugosznak bele 139—147 megrend-

szabályozásukba és valamennyien megfelebbezték a határozatot. A tanács, ha figyelemmel lesz az 1922. évi XII törvénycikkbe iktatott ipartörvény»novellára, amely az ipar gyakorlását a szabad ipar és kereskedelem jelszavával szabályozza az ország talpraállítása és szánálása érdekében, nem utasíthatja el a fölebbezést. Döntés még nincs, bár a Mészárosok Ipartestülete, amely méltatlanul üldözött tagjai ügyét napirenden tartja, minden erőfeszítésével sietteti azt.

